

ŽELIM SI STARO MESTO

esejistična anketa o starem mestnem jedru Novega mesta

junij, julij, avgust, september 2003

KAZALO

UVOD	4
VABILO	5
ESEJI.....	6
1. TROBIŠ SMILJAN.....	7
2. PELKO ZVONE.....	8
3. ZUPANC JOŽE	10
4. MIKLIČ JOŽA	12
5. HLAVATY ZDENKO	17
6. PLUT ALEŠ.....	22
7. SIMIČ MARJAN	27
8. GORENC JANEZ.....	30
9. JAZBEC JOŽE	32
10. ŠKUFCA JOŽE	33
11. PLENIČAR ANDREJA	38
12. PRŠINA MARKO	45
13. SIMIČ PETER	46
14. PRIMC IGOR.....	49
15. MLAKAR PINO	50
16. UROŠ RAVBAR.....	51
17. VERBIČ MATJAŽ	53
18. SIMIČ MITJA	55

19. RIZVIČ MERIMA	58
20. PEZELJ JANEZ.....	59
21. ŠALI FRANCI	60
22. DOVIĆ MARIJAN.....	63
23. MOŠKON MARJAN.....	64
24. JAKOPEC MILOŠ	66
25. KUHAR MARJAN	67
26. ŠKOF JOŽICA.....	69
27. KONCILIJA FRANCI	70
28. GAZVODA DAVORIN	72
29. HOTKO IZTOK.....	73
30. GAZVODA NEJC	76
31. ŠKOF RUDOLF.....	77
32. ČENGIJA PETERLIN IRENA	78
33. ROBAR DORIN FILIP	80
34. VOVK STAŠA.....	83
35. LAPAJNE MARIJAN	85

Uvod

Mestna občina je v okviru prizadevanj za oživitev starega mestnega jedra Novega mesta poleti 2003 pozvala 251 Novomeščank in Novomeščanov, da v pisnih prispevkih – esejih, podajo svoj pogled na stanje, vzroke stanja in na prihodnost mestnega jedra Novega mesta. Od konca junija do konca septembra je prispelo 35 esejev, ki so pomemben prispevek pri postavljanju programa razvoja starega mestnega jedra Novega mesta.

Vabilo

Želim si staro mesto!

Spoštovani! Mestna občina Novo mesto odločneje pristopa k oživiljanju novomeškega starega mestnega jedra. Z njegovim stanjem so Novomeščani in Novomeščanke, kot začutimo na podlagi razgovorov, odzivov v medijih ter nekaterih raziskav, že dalj časa precej nezadovoljni. Ne dvomimo, da lahko naše mestno jedro ponudi lepšo in prijetnejšo podobo za prebivalce mesta, pa tudi za njegove obiskovalce. Tudi z vašo pomočjo!

Pomembno se nam zdi, da imajo pri prenovi starega mestnega jedra možnost sodelovati prebivalci Novega mesta, saj vsakdo prostor uporablja na svoj način, ima edinstven odnos do njega, lastne sodbe o njem, zaznava določene probleme.

S pomočjo vas in drugih meščanov bo mesto lažje odkrilo glavne probleme, predvsem pa zmoglo ponuditi nove, kreativne rešitve zanje.

Vabimo vas, da sodelujete pri snovanju rešitev za naše mestno jedro! Prepričani smo, da lahko prav vi s svojimi izkušnjami, poznavanjem mesta, s svojim kritičnim duhom in ustvarjalnostjo pomembno doprinesete k lepši jutrišnji podobi mestnega jedra.

To je naš skupni prostor, zato je prav, da ga tudi oblikujemo skupaj. Sodelujte!

Vabimo vas, da svoj pogled na stanje, razvoj ali pač preteklost starega mestnega jedra predstavite v krajšem, denimo do 5 strani dolgem pisnem prispevku, eseju. S tem boste tudi vi pomembno pripomogli k prepoznavanju problemov ter k oblikovanju najboljših, za širši krog ljudi sprejemljivih rešitev bodočega razvoja središča našega mesta.

Najlepše se vam zahvaljujemo za vaš pisni prispevek, za vašo pomoč mestnemu jedru!

Župan Mestne občine Novo mesto
mag. Boštjan Kovačič

Eseji

Trobiš Smiljan

DAJTE KLOPICE V MOJE MESTO!

24. junij 2003

Z oblaka gledam Novo mesto,
zanko Krke, hiše, gozd in cerkve,
s klopice oblaka vidim moč ljudi
in vrvež nemoči.

Drevo, ki ga nihče več ne pogleda,
tiho ždi, oropano drevesa,
hiše brez telesa govorijo,
ulice so reke pločevine.

In vidim, da so duše lačne.
Ustaviti se morajo in nasititi,
si mislim, naj sedejo,
dal jim bom klopi.

Posejem klopce, redeče, bele,
modre in zelene,
lepo pobarvane,
v obliki radosti.

In vsi naprej hitijo.
A glej, tam nekaj mladih je ljudi,
ob klopici se pogovarjajo,
tam nekaj se godi...

Mamica z vozičkom sede,
dojenček ob njej nebeško mirno spi,
in ona bere knjigo
o pomladi in prijaznosti.

Klošar v prazno šteje čas
pod drevesom, kjer
prijatelj spi na klopici;
nima kam, a tam ves dan brli.

Stara teta s težkimi skrbmi
sede zasopla, spočije noge in srce
in odpravi se naprej
z manj žalostnimi vekami.

Gledam novo Novo mesto,
zdaj moje mesto mesto je klopi.
Kakor zvezde na večernem nebu
vsaka od njih lahnó žari.

Počivam na klopici in zaprem oči.
Pogledam v oblak:
Nekam daleč že plava,
a se tako prijazno smeji!

Pelko Zvone

KABINETNI ESEJ

10. julij 2003

Ko je Rudolf IV. Ustanovitelj prekrižal noge in se udobno namestil v mestni grb ni niti malo pomislil, da bo čez čas Novo mesto samo sebi v napoto. Mestu je zakupil od stiških menihov z reko varovano skalno ploščad na polotoku, kjer bodo še zadnjič pregledovali regimente pred napotitvijo v Istro, Dalmacijo ali Vojno krajino. Začuda, namen mesta še danes straši, pa smo mislili, da je vse že zdavnaj mimo. Meščani so vojakom krtačili obleke, prirejali parade in častne straže na Glavnem trgu, v stranskih ulicah pa pridno točili bokale za žejo in veselje. Iz gostilniških burkežev se razvijejo protagonisti lokalne kulture. Le redkim se je razpostrlo nebo, dvignili so krila in poleteli na tuje.

Meščanom za pravo meščanstvo nikoli ni bilo kaj prida mar. Povečini so obdržali posestva v okolici in s tem potrjevali svojo nedoločljivost med kmetom in meščanom prav do današnjih dni. Ko jih je mesto utesnilo so se enostavno preselili na periferijo. Tako danes prave meščane na Glavnem trgu preštujemo na prste leve roke po levi strani trga in na prste desne roke po desni strani trga. Pod arkade so prilezli butigerji, ki ob jutranji kavi mežikajo v sonce in razmišljajo kako bi parkirišča povečali še za kakšno nadstropje, politikom pa sestavljajo svojo podobo mestne duše iz tisoč razletenih drobcev tja do bele Ljubljane. Ne morejo poznati ničesar, česar ne razumejo od znotraj. Če bi se potrudili bi lahko razumeli vsaj zgodovino kultur, ki so naplavljalje mesto in se iz nje učili.

Zmeraj bo zija prepada med naravo in tistim kar počne človek. Tovarn bo na tisoče, Krka pa je ena sama, je leta 1964 rekel baletnik Pino Mlakar Andrijaniču. Razumel ga ni nihče. Mesto se objema z mrtvo reko bi bila njegova sijajna koreografija, če mu ne bi bila leta v napoto. Mesto je usodno povezano z reko, drug brez drugega ne bosta preživela. Kdo se še spomni njenega smaragdnega odseva?

Kronično [pomankanje analitičnega](#) se vedno nadomesti z blodnjam v poetičnem. Bojim se, da se bo z našimi esejmi godilo podobno in se vam bo nakazalo še nekaj psevdokulturnikov - teh večnih grobarjev. Resnična ustvarjalna kultura ni bila usojena meščanom in so tako rojeni za odlične proizvajalce, sestavljalce francoskih avtomobilov, generičnih zdravil in lon poslov mestnih šivilj.

[Samo ljubezen do mesta nam lahko poišče njegovo pravo naravo.](#) Splošnih formul, odredb, ukrepov, abstrakcij znanosti ni mogoče ljubiti in se nanj zanesti. To zavest prejme z maternim mlekom vsak Podgurc nad in pod nekdanjim imperialnim Verdunom. Veljajo le spremembe, blagodejne in boleče.

Voltaire je trdil, da je kaos (po revolucijsko stanje) kot skupek nevednosti, lenobe in vreževnosti treba zamenjati z univerzalnimi cilji (z raznim - izmi). Motil se je, vsi kasnejši izmi so prej ali slej postali zločinski, skoraj usodni za Evropo 20. stoletja. Razsojanje vrednot ni mogoče posplošiti, so le odsev človekovih dogovorov. [Dogovorimo se simbolno obnoviti mestno obzidje, ki določa staro mestno jedro, vanj spustimo skozi mestna vrata le življenje in ustvarjalno kulturo tisočerihi cvetov, od klasičnega do rock koncerta, delavnic Jazzinty, Fotopub, Muzejske vrtove, Frančiškanski trg, kultivirano tržnico na Florjanovem trgu, proštijski atrij, galerije, bralne večere v založbi in knjižnici, vmes pa prijetni lokalčki, ki si bodo sami prilagodili podobo. Pa še kakšen \[multimedialen poletni festival se naj nakaže, če bo volja, denar in čas.\]\(#\) Mladi bodo takoj poleg, za njih gre. Mladi organizatorji, animatorji, arhitekti, urbanisti se že potrjujejo z lastnimi projekti in iščejo svetlobo. S srcem jim je treba zaupati in prisluhniti.](#)

Pogled v sosednja mesta nam koristi le toliko, da se učimo na napakah. Zdaj, ko na novo odkrivamo Evropo ali bolje rečeno kulturno krizo Evrope, [ko je treba vse na novo premisliti, najprej na nacionalni ravni, vzporedno še za lokalno kulturno identiteto, svojstveno, prepoznavno, sposobno za preživetje.](#) Čez reko, ceneno instant kulturo pa pustimo v barvitih kockah, tako kot ono v nakupovalnih centrih za katero bo, nagonsko skrbela globalizacija s svojo marketinško agresijo za splošno glamurno barbarizacijo.

Teško bo, sadove bodo brali zanamci. One najbolj zgodne čez 42 let. Dobimo se takrat v prijetnem mestu ob kozarcu cvička, da nazdravimo. Takrat bo tudi merljivost tega eseja verodostojena. Jaz sigurno pridem, za vas pa je vprašanje, je rekel Mojster pri svojih 90-tih in tiho odšel.

Zupanc Jože

ESEJ

10. julij 2003

Podobno, kot je prisotno umiranje vseh mestnih jeder v Sloveniji se dogaja tudi Novemu mestu. Odločitve prejšnjih vodilnih mož, da se v obrobju mest gradijo veliki trgovski sistemi, so povzročile, da se trgovanje, ki posledično pomeni tudi večjo prisotnost ljudi, seli iz mestnih jeder na obrobje. Posledica tega je, da v mestnih jedrih postajajo nerentabilne tudi druge dejavnosti: gostinstvo, drobna obrt itd, ker enostavno ni ljudi – mestna jedra se praznijo.

Novo mesto je specifično v tem, da podjetje Zarja kreira cene najemnin za poslovne prostore, ki so praviloma višje od cen v Ljubljani. Posledica tega je, da po vrsti propadejo tisti zagnanci, ki bi radi še zadržali določeno ponudbo v mestnem jedru. Preživijo lahko samo lastniki poslovnih prostorov.

Naše podjetje Iris bi takoj odprlo poslovalnico na Glavnem trgu, ker bi poleg vseh oblik fotokopiranja dali poudarek na tiskanje na majice, tiskanje na skodelice in na izdelavo manjših števil vizitk. Žal lokala ne moremo dobiti, ker ni nikjer možno dobiti seznama lastnikov lokalov. Lahko se dobi sicer podatke, vendar le preko agencij za promet z nepremičninami, ki se trudijo doseči čim višjo ceno najemnine, od katere si vzamejo določen procent.

Pobude za oživitev mestnega jedra

Izdelati je potrebno seznam lastnikov vseh poslovnih prostorov na Glavnem trgu in ostalih ulicah mestnega jedra ter omogočiti zainteresiranim, da se z njim seznanijo.

Nujno potrebno je proučiti višino najemnin po m² za Novo mesto, predvsem za mestno jedro in vplivati na Zarjo in ostale lastnike, da v interesu oživitve mestnega jedra upoštevajo nižjo z občinskim odlokom določeno ceno najemnin.

Komunalno podjetje naj pregleda propustnost kanalizacijskih jaškov, kjer pri enem od lokalov na Glavnem trgu na jašku, kjer je nameščena miza za goste zelo zaudarja, podobno se zazna tudi na več mestih pri hoji po Glavnem trgu.

Občina Novo mesto naj bi omogočila vsem s.p.-jem zanimanje za dejavnost v mestnem jedru tako, da bi podobno, kot je to naredila Izola dala v najem za najmanj 5 let lokale po znižani ceni najemnine.

Za odobritev posameznih vrst ponudbe, naj bi posebna komisija, v kateri bi sodelovali tudi porabniki Novomeščani, določala vrsto posamezne ponudbe zato, da se ne bi mestno jedro spremenilo v same gostinske lokale in popivanja. Veliki sistemi, kot npr. Mercator, Spar itd. so uničili manjše trgovine s pestro ponudbo.

Ureditev prometa

Zelo lepo bi bilo, da bi Glavni trg rešili vseh motornih vozil ter z določenimi posegi preusmerili promet na obrobje Novega mesta, in sicer tako, da se promet v mesto prek starega mosta ukine, izhod iz Novega mesta pa še vedno dovoli na sedanji način. Ulico iz Rozmanove navzdol mimo Ekonomske šole pa odpreti na Šmarješko cesto in to z urejenim semaforiziranim križiščem.

Iz navedenega sledi, da bi bil Glavni trg brez avtomobilov, namenjen v celoti pešcem za prijetno sprehajanje, posebno ob večerih, ko naj bi se mestni trg prebudil tudi tako, da bi vsaj na dveh mestih manjši ansambli izvajali glasbo brez ozvočenja. Blizu sedanje kavarne naj bi bila glasba primerna za starostnike, pri zgornjem delu Glavnega trga pa za mladino. Vsi lokali na Glavnem trgu naj bi bili odprti do 21. ure razen gostinskih lokalov z delovnim časom do 24. ure.

Gibanje invalidov na vozičkih bi bilo na Glavnem trgu možno, ker so že narejene klančine, njihovo uporabo pa onemogoča sedanja zaparkiranost z avtomobili.

Mestni trg bi se lahko spremenil tudi v letni kino tako, da bi ob bolj zgodnjih urah predvajali filme za otroke, kasneje pa za odrasle.

Ponudba

Mestni trg bi se ob popoldanskem in večernim času lahko popestril z ponudbo na stojnicah, kar bi nedvomno dodatno povečalo število obiskovalcev Glavnega trga.

Lepo bi bilo, da bi en večer v tednu bil na Rotovžu za dve uri na razpolago meščanom naš župan in jim dajal odgovore na njihova vprašanja.

Mestna kavarna naj bi z primerno glasbo spet postala shajališče za upokoјence in ostale meščane.

Za klošarje ne bi bilo primerno, da bi s svojo vsiljivostjo motili ljudi na Glavnem trgu, čeravno obstaja resna bojazen, da se bo to zelo težko preprečilo. Prav bi bilo proučiti vzroke večanja števila klošarjev, saj sta za to možni dve razlagi, in sicer: večanje števila revežev v naši družbi ali pa možnost, da posameznik nabere dnevno precejšnje zneske denarja. Med tradicionalne od ljudi že dobro sprejete klošarje so se v zadnjem času vključili tudi Romi v precejšnjem številu in na žalost med njimi predvsem mladi. Ustrezne službe bi morale poskrbeti za zaposlitev Romov in s tem preprečiti to novo obliko njihovega prosjačenja.

Novo mesto ima lepe danosti za poživitev mestnega jedra, le malo več volje je potrebno zbrati predvsem z **znižanjem cen najemnin za lokale, za stojnice** in omogočiti, da je **več promocijskih nastopov raznih skupin, posameznikov** in omogočiti **reklamiranje različnih turističnih dejavnosti in ponudbe**, sarno ne s preračunljivostjo ustvarjanja dodatnega dohodka za občino.

Zelenje

Hortikultura na Glavnem trgu je nekaj posebnega in je praktično sploh ni.

Z ukinitvijo avtomobilskega prometa in parkiranja na Glavnem trgu bi verjetno najemniki lokalov radi **popestrili izgled v lokalih in pred lokali s koriti z okrasnimi rastlinami, pa tudi Komunala bi lahko poskrbela za ozelenitev Glavnega trga.**

Poseben poudarek

Živahnost starega mestnega jedra bo dosežena, če se bodo ljudje ob sprehajanju počutili varne in če se bodo lahko mirno pogovarjali med seboj, kar pomeni, da mora biti **organizirana glasba brez ozvočenja.**

Dokaz za to so nekateri lokali, kjer prihaja do nemogočega stanja, saj delavec v lokalu poveča stopnjo glasbe, verjetno zato, da jo sliši, ljudje so prisiljeni se medsebojno pogovarjati še glasneje in delavec zopet poveča jakost glasbe. To se stopnjuje do nemogočega stanja in človek, ki zapusti tak lokal šele ugotovi, da je bilo tam nekaj zelo narobe.

Prepričamo smo, da se vse to ne bo moglo uresničiti takoj, od volje župana, pristojnih služb pa je odvisno, če bo do sprememb v mestnem jedru sploh prišlo. Z veseljem bomo sodelovali z novimi pobudami in opažanji ob uresnitvah predlaganih pobud.

NOVO MESTO - MESTO MLADOSTNEGA USTVARJANJA IN VEČNEGA NAPREDKA

20. julij 2003

Oči večine prebivalstva se večno upirajo v mesta, ker je v mestih več priložnosti za poslovni uspeh, pridobitev potrebnega znanja, zabavo in doseganje večjega osebnega blagostanja. Mesto navdaja ljudi z upanjem, da bodo v njem dosegli socialno varnost in višjo kakovost življenja zato pa mu nesebično nudijo svojo ljubezen, ustvarjalno mladost in pridobljene sposobnosti. Na teh emocijah je oblikovano *poslanstvo* vsakega mesta in na čustvih Dolenjcev ter Belokranjcev *poslanstvo Novega mesta*.

Analiza

Naravne in pridobljene danosti današnjega Novega mesta so dovolj kakovostne, da bi mesto lahko v večji meri kot sedaj uresničevalo svoje poslanstvo v globalnem razmišljanju (ponudba Novega mesta na globalnemu trgu) in lokalnem delovanju (razvoj zmogljivosti mesta za globalni trg). Že vpogled v skromno swot analizo kaže, da mesto svojih danosti ne izkorišča dovolj, predvsem pa ne na principu trženja in s tem samofinanciranja:

PREDNOSTI: Tradicija lokalne metropole z znanimi danostmi območja Umeščenost v sredini med Ljubljano in Zagrebom ter krajšim prehodom do Reke Relativno dobro razvito industrijo, ki deluje na globalnem trgu	SLABOSTI: Neopredeljena mestna zakonodaja in neprimerna organiziranost mesta Pomanjkanje vlaganj v priučitev ljudi za skupno trženje mesta Pomanjkanje dolgoročnega koncepta razvoja in rabe mestnega območja
PRILOŽNOSTI: Regionalna infrastruktura za EU, državo in regijo (mednarodne informac. postaje, univerza, svetovanje, finančni posli, sejmi) Turizem (zgodovinsko - izobraževalni, kongresni, zdravstveni, kulturni in verski) Podjetništvo na osnovah kooperacije, zastopstev, založništva,	NEVARNOSTI: Stalno odhajanje usposobljenih mladih ljudi iz mesta ter njihova ne zainteresiranost za ustvarjanje v mestu Neopredeljena dolgoročna vizija mesta z prepoznavnimi cilji Pomanjkanje strategije uresničevanja vizije mesta

Vizija

Poglobljena swot analiza bo osnova za oblikovanje ljudem *razumljive vizije Novega mesta*, razumljive do take meje, da bodo v njej posamezniki in institucije prepoznali svojo vlogo in pomen ter v čim večji meri poistovetili svoje vizije z vizijo mesta.

Pri oblikovanju dolgoročne vizije mesta ne bi smeli prezreti:

- Stalno skrb za tako urejenost mesta, ki bo do meščanov in drugih prijazna, privlačna in gostoljubna (malo prepovedi, toleranca do manjših prekrškov, itd). Pripomore naj k ustvarjanju tradicije množičnega večernega obiskovanja mestnega središča.
- Ustvarjanje take stopnje blagostanja in kakovosti življenja v mestu in pripadajočem območju, da bodo mladi, napredni in izobraženi želeli v njem delati.
- Bogatitev kulturne in gospodarske identitete Novega mesta, vgrajene v ponudbo mesta kot dokaz njene odličnosti (model odličnosti Novega mesta, njegovih storitev in izdelkov).
- Sleditev evroregionalizmu in čezmejnemu sodelovanju na osnovi sodobne vizije geostrateškega razvoja, da ne bo Novo mesto v prihodnje samo pasivni transportni koridor.
- Stalno prizadevanje za zdravo okolje in vzpostavljeno ravnovesje med naravnim okoljem na eni strani ter gospodarskim razvojem in namensko rabo prostora na drugi strani.

- Dosedanjo urbanistično dokumentacijo mestnega območja razvijati v sistem, s katerim bo omogočeno načelo *neovirane in organizirane rasti mesta*.
- Krepitev vloge *Novega mesta kot povezovalca širših interesov* ter zelenega in nenadomestljivega reprezentanta ustvarjalnosti v trikotniku Ljubljana-Zagreb-Reka.
- Izboljšanje in skrbno *negovanje odnosov mesta z državo*, da bo država svoje institucije in institucije mednarodnega pomena razvijala tudi v Novem mestu in zaupala upravljanje svojega premoženja mestnim oblastem.
- Ustvarjalnejše sodelovanje z *farmaceutsko in avtomobilsko industrijo* ter spoznavanju njihovih potreb, ki bi jih moralo reševati mesto, da bi oba velikana tudi v prihodnje ustvarjala predvsem v Novem mestu, ga bogatila in ščitila njegovo naravno okolje.
- Hitrejši razvoj *tržno zanimivih storitev in turizma*.

Cilji

Vizijo mesta ni možno zapovedati pač pa je o njej potreben širok, dolgoročen in obvezujoč konsenz različno mislečih meščank in meščanov, njihovih organizacij civilne družbe, političnih strank in delodajalcev. Iz tako sprejete vizije bo možno pooblaščenec določiti skupne cilje Novega mesta, ki jih bodo uresničevali prebivalci mesta za svoje potrebe in rezultate ponudi tudi globalnemu trgu.

Med cilji mesta bodo prepoznavni tudi naslednji:

- Vsak večer promenada na Glavnem in Novem trgu s pouličnimi artisti in glasbeniki ter spontanim večernim delovanjem »parterja« mesta. (vzor: Sarajevo)
- Določitev starega (ali zgodovinskega) mestnega območja, sprejem dolgoročnega načrta rabe prostora ter zgradb in oblikovanje ponudbe za investitorje. (vzor: Dresden)
- Stalna namestitve muzejskih eksponatov javnih zavodov in gospodarskih družb v mestnem okolju. (vzor: Bogenšperk, Pivovarna Union)
- Ustanovitev razstavišč in prodajaln predmetov, izdelanih po muzejskih vzorcih, izdelkov Krke, Revoza ... z dodatno ponudbo storitev. (vzor: parfumerije v Franciji, deloma Labod)
- Vključitev v državni projekt »Obnova starih mestnih jeder in gradov«. (vzor Salzburg)
- Univerza (biokemija, futurologija, agroekonomija, robotika, ...) npr. v gradu Grm, če bo le ta vključen v zgodovinski del mesta. (vzor: Oxford)
- Nastanek zdravstvene klinike. (vzor: novogradnja v Domžalah)
- Nastanek svetovalne dejavnosti. (vzor: Phare)
- Razvoj sejemske ponudbe. (vzor: Celje, Gregorijev sejem)
- Gledališka ponudba za negovanje nacionalne in lokalne identitete (vzor: Moskva), možnosti inscenacij. (M.Berger)
- Mednarodne kongresne prireditve. (vzor: avditorij Portorož)
- Filmska in televizijska produkcija. (Dorin, »Vaš kanal«)
- Mednarodni profesionalni šport, rekreacijski park, bazenska ponudba. (Agencija za šport)
- Novo mesto v znanosti ; ponudba univerze, del SAZU-a v Novem mestu, znanstveni park.
- Založništvo kot skupen projekt literarnih in znanstvenih ustvarjalcev, Goge, Mladinske knjige, Dolenjskega lista, knjižnice ... (vzor: Berlin)
- Posodabljanje komunikacij in prometa v starem mestnem jedru. (vzor: Sidney)
- Ponudba komunalno urejenih stavbnih zemljišč za podjetniško cono, evropsko hišo, hišo eksperimentov, poslovno četrt, stanovanjsko gradnjo, vikende,... (vzor: Maribor)
- Program umestitve mednarodnih institucij, diplomatskih in gospodarskih predstavništev v mestnem jedru. (vzor: Dunaj)
- Ponudba zabave Portoval. (vzor: Kolosej)
- Ponudba verskih skupnosti. (vzor: samostan Stična)
- Moderna galerija Bienala slovenske grafike, spominskega parka, ... npr. v Neuhofo, če bo ta opredeljen za zgodovinski del mesta. (vzor: Mestna galerija Ljubljana)
- Množične prireditve na Glavnem trgu: Festival slovanske opere vsako drugo leto in Cvičkarija na Novem trgu vsako leto.
- Oblikovanje ponudbe mesta, njegova promocija in trženje: arhitekturni vodič, Rastoča knjiga Novega mesta, ...

Strategija in politika

Cilji so že lahko zapovedujoči in obvezujoči za vse izvajalce, da bo možno razdelati in uveljaviti [skupno strategijo mesta in iz nje izhajajoče politike](#) tako, da bo posameznik v mestu lahko svoj razvoj in razvoj svoje dejavnosti gradil na njih. Pomembno bo, da bodo pooblaščenca strateško opredelili zlasti:

- Prioritete ciljev oziroma uresničevanje ciljev v naravnem in logičnem redosledu.
- Dejavnosti, ki jih je smotrno in možno umestiti v staro mestno okolje.
- Usposobitev ljudi in institucij za razvoj, trženje in promocijo mesta.
- Najmanjšo možno stopnjo soglasnost lokalne koalicije političnega in gospodarskega managementa.

Izvajanje del in nalog

Za [izvajanje del in nalog](#), ki izhajajo iz sprejetih politik bo morala Mestna občina Novo mesto zagotavljati izvajalce in sredstva vsaj za naslednje:

- [Popis vrednot mesta, ki jih bo vgrajevala v programe in projekte mesta.](#)
- [Zagotavljanje varnosti v mestu.](#)
- [Zagotavljanje sodobnega komunikacijskega in energetskega napajanja.](#)
- [Ohranjanje zelenih površin, dostop do Krke po poteh, povezanih z mestno promenado.](#)
- [Opredelitev kakovosti ponudbe mesta kot blagovne znamke.](#) (primer pokrajine Ticino)

Če bo s konsenzom sprejeta skupna ponudba mesta (uresničevanje poslanstva, vizije, ciljev in njim primerne strategije s politikami) bo verjetno [Občinski svet moral poskrbeti za primerno organiziranost mesta, ki bo dolgoročno zagotavljala nemoteno uresničevanje programov in projektov mesta.](#)

Ustanova (fundacija) za razvoj mesta in njegovo tržno ponudbo (vzor: Zavod za izgradnjo Pariza, Zavod za izgradnjo trga revolucije v Ljubljani, ...) bo morala opravljati vsaj naslednje stalne naloge:

- [Motivacija in izobraževanje meščank in meščanov ter gospodarskih družb za uresničevanje skupnih ciljev.](#)
- [Načrtovanje in izvajanje konkretnih programov in projektov mesta.](#)
- [Iskanje investitorjev, zbiranje finančnih sredstev in sodelovanje s strukturnimi skladi EU.](#)
- [Odkup zemljišč in zgradb starega mestnega območja.](#)
- [Skrb za urejenost mesta in smotrno gospodarjenje.](#) (vzor: »iščemo dobrega gospodarja«)

[Regionalna agencija za turizem](#) je zakonsko predpisana institucija v Nacionalnem programu razvoja turizma in bi jo regija morala ustanoviti že pred leti. Njene najpomembnejše naloge pa so poleg zakonsko predpisanih še:

- [Sistematično predstavljanje vrednot, znanosti in gospodarstva mesta v svetu.](#)
- [Oblikovanje tržne ponudbe mesta in njeno stalno dopolnjevanje.](#)
- [Konkretno trženje mesta](#) (zagotavljanje optimalnega dotoka obiskovalcev, ustvarjanje mestnih navad – npr. promenade, dajanje mestnih danosti v najem, koprodukcijo itd), ki mora zagotoviti pokrivanje vseh stroškov skupne ponudbe mesta (samofinanciranje mesta).
- [Promocija mesta z vključno mestnimi spominčki in razglednicami.](#)

[Koalicija za razvoj mesta](#) ni profesionalna organizacija pač pa skupen institut mestne ponudbe (gl. Slovenija v XXI stoletju, dr.Glas), ki zagotavlja vsaj naslednje:

- [Ustvarjanje ugodnih pogojev za razvoj mesta](#) (temeljne odločitve, kakšno bo mesto in kaj bomo z njim počeli).
- Presoja lokalnega političnega in gospodarskega managementa o [vsebini konkretnih mestnih programov in projektov ter načinu izvedbe in financiranja.](#)
- [Iskanje investitorjev, spodbujanje ustanoviteljev in investitorjev podjetji, ki bodo izvajala projekte in programe mesta oz. njegovo tržno ponudbo.](#)
- [Stalno dogovarjanje z državo in s skladi EU o njihovem investiranju v dejavnosti in projekte mesta v skladu z nacionalnimi programi razvoja \(npr. športa, turizma,](#)

gozdarstva, kulture, znanosti ...) in prizadevanja za prenos v upravljanje mestnim oblastem čim večjega dela državnega premoženja v Novem mestu.

Potem, ko bo v starem mestnem jedru že delovalo tradicionalno množično večerno obiskovanje mesta in bo dosežen konsenz o skupni viziji mesta, bo že potrebno zagotavljati optimalne prostorske rešitve:

- **Urbanistični načrt mesta se mora prilagoditi tržni ponudbi mesta**, v njem pa mora biti zajeto poleg zakonsko predpisanega vsaj še naslednje:
  - konkretizacija zgodovinskega starega mestnega področje ali jedra
  - konkretizacija dejavnosti, ki jih je možno umestiti v stari del mesta
  - morebitne dopolnitve PUP in PIN za stari del mesta
- **Idejni načrt za umestitev izbranih dejavnosti in potrebne infrastrukture v stari del mesta z rešitvami genetično avtonomnih prostorskih prvin:** lokalitete (lege), peribola (obodom), omrežja (komunikacijami), veziva (anonimnim tkivom) in unikatne arhitekture (akcentor)
- Za idejni načrt mora biti dosežen konsenz v lokalni koaliciji in stroki (npr. energetiki, prometni strokovnjaki, ...). Na tej podlagi se mora **pravočasno pripraviti prostorsko-arhitekturno ponudbo za investitorje s projektantskimi predračuni.**
- PGD in PZI bodo že naročali investitorji, prav tako projektantski nadzor, pridobili pa bodo tudi sami potrebna soglasja. Izdelovalci načrtov in investitorji pa bodo morali sodelovati s Fundacijo za razvoj mesta zaradi zagotavljanja dogovorjenega minimuma

Pomembno: izhajati iz obstoječih smernic spomeniškega varstva in upoštevati ugotovitve raziskovalnih ter diplomskih nalog

Glavni trg

V Novem mestu imamo poleg Glavnega trgu tudi Novi trg, vsak čas pa bomo imeli tudi trg v zabavnem kompleksu Portoval, ki bo morda za ljudi privlačnejši. Ne glede na to možnost se je potrebno odločiti, **čemu naj služi Glavni trg, kaj bo z njim v prihodnje in kako ga je potrebno vzdrževati oziroma zagotoviti njegov razvoj.** Večina mest, ki se ponašajo s podobno zgodovinsko dediščino poskuša ohraniti v preteklosti ustvarjeno in išče sodobne dejavnosti, ki bi se najlažje umestile v tako okolje. Izstopajo predvsem dve rešitvi:

- **staro mestno jedro se namenja meščanom, obiskovalcem in potrošnikom trgovsko-kulturne ponudbe** (vzor: Verona, Budimpešta, Dunaj, Podstdam itd). Promet je v teh primerih umaknjen pod zemljo skupaj s trgovinami, bifeji in sorodnimi dejavnostmi (L'Halles v Parisu, predeli Bostona, itd)
- **staro mestno jedro se uredi za hotelsko ponudbo, študente in tiste, ki so zaposleni v starem predelu mesta** (predeli Rima, mesta Daljnega vzhoda, itd).

Zaradi vse večje turistične ponudbe (zdravilišča, Po poteh dediščine«, ...), obiskovalcev svojcev (v bolnišnici, DSO, ...), obiskovalcev v izobraževalnem procesu (šole, tretja univerza, ...) in udeležencev posvetovanj oziroma strokovnih srečanj (društva, zavodi, Krka, Revoz, ...) je **primerna odločitev, da se Glavni trg nameni kulturno trgovski ponudbi in da se poskuša načrtno motivirati meščanke in meščane, da bi ustvarili tradicionalno večerno srečevanje na Glavnem trgu, ki naj bi zagotovilo oživitev starega mestnega jedra.**

Prve izvedbe tega programa **naj ne bi zahtevale večjih sredstev.** Veliko bi bilo že storjenega s tem, da bi

- **prijaznejše uredili promet** (poiskali nove brezplačne parkirne možnosti),
- **polepšali izgled Glavnega trga** (urejenost, cvetje, priložnostno urejene izložbe, ...)
- **poskrbeli, da bi začel delovati ulični parter mesta tudi s pomočjo javnih zavodov, društev, šole in posameznikov.**

Tem začetkom lahko sledi **program boljšega sodelovanja izvajalcev večernega programa na Glavnem trgu z lastniki praznih prostorov** (vzor: galerija Lokal patriota). **Dolgotrajnejše postavitve muzejskih eksponatov iz depoja, več mesecev trajajoče arheološke razstave** (vitrina meseca, Verdun,...) **in podobne prireditve bi bile želene tudi v širšem mestnem okolju.**

Najnovejše filme bi KC »Janez Trdina« lahko prikazoval tudi na velikem platnu na Glavnem trgu, prav tako »Vaše kanal« svojo produkcijo, Kapitelj svojo multivizijo ali Agencija za šport prenos mednarodnih tekem.

Nič manj prijazno ne bi delovalo prikazovanje diapozitivov iz arhive novomeških svetovnih popotnikov, prebiranje pesmi na manjšem odru ob vodnjaku ali igranje simpatičnega »sodobnega trubadurja«.

Pričakovati je, da se bodo po nekaj mesečnem večernem zbiranju na Glavnem trgu obiskovalcem pridružili trgovci s svojo ulično ponudbo in ponudniki hitre prehrane, pijače in slaščic.

Motivirati bi bilo dobro likovne umetnike za ulične delavnice, pa kozmetično proizvodnjo za poučevanje ličenja, oblačilno industrijo za organiziranje modne piste, in drugo »vse živo«, da se predstavi in z mestom zaživi na Glavnem trgu.

Hlavaty Zdenko

ESEJ

24. julij 2003

Nesmiselno je pričeti z zgodovino mesfa. Kogar je to zanimalo, ve. Večina meščanov se s tem ne obremenjuje in ne preiščuje, zakaj je v starem mestu branjevska tržnica, zakaj je Glavni trg spremenjen v parkirišče, zakaj župan ne sedi v Rotovžu. Ta je namreč s tem namenom zgrajen že v Habsburški Avstriji. [Pravzaprav so v Avstriji zgradili vse osnovne objekte: ceste, železnico, sodišče, šole, most, interno bolnico, Grmski grad, Božji grob, muzejski kompleks, Glavni trg, Ljubljanska vrata, Karlovška vrata, skratka skoraj vse čemur danes pravimo staro mesto.](#) Imeli smo tudi klasično gimnazijo, ki je vzgojila humaniste, literate in razumnike. Po aneksiji Bosne in Hercegovine 1876 so takorekoč v 40 letih zgradili vse. Vse navedeno smo, razen redkih izjem, zanemarili. Vse to je zgodovina in ni nobena sramota te podatke pokazati. V Avstriji, ječi narodov, so v Trstu leta 1915 izdali moji stari materi osebno izkaznico, ki je bila napisana v nemščini, italijanščini in slovenščini. Noben jezik ni bil tiskan povdarjeno.

Vse to nisem nadrobil, ker bi želel propagirati nostalgijo za davno preminulo državo. Zanimiva je paralela v razmišljanju takrat-danes, v odnosu do mesta in v dejanjih. [Smo pa zgradili tovarne, uničili kmetijstvo, "zasrali" reko in v vsakem obdobju te "nove" dobe nametali v staro mesto neke več ali manj neestetske objekte in rešitve, ne da bi vsaj eden, ki odloča, videl dalj kot prst pred nosom.](#) O kulturi niti ne bi hotel polemizirati. [Dokler se z blagoslovom mestne občine na glavnem mestnem trgu lahko odvija "bakanal" imenovan cvičkarija, je polemika odveč.](#) In sedaj je tu inicijativa "rešimo staro mesto". Fantastično, pohvalno, sprejemam to z navdušenjem, upanjem in strahom. Nehote vrta v možgane črv, če vse to morda le ni politični manevar pred volitvami. Krive so izkušnje. V »globalizaciji« tudi politika ni več tisto kar je bila.

Predno se lotim heretičnega vprašanja "zakaj tako in ne drugače" bi posredoval v Sobotni prilogi Dela prebrani zapis avtorja Marka Bauerja pod naslovom Medijalije, ki se pričinja takole : "Pozabi na demokracijo. Če že, potem demokracija. (ukradeno iz stare grščine - "demos" Ijudstvo, "kratein" vladati, op.ZH). Nikjer ne piše, da so prvi boljši. Nikjer ne piše, da obstaja kaj slabšega, kot so drugi". Konec citata. Nič novega. Vedno so "vladarji" odločali o tem, kaj je strokovno, kaj je estetsko, kaj kje bo in zakaj bo tam. Imeli so svetovalce, strokovnjake s pravo diplomom, politično preverjene in vodljive, ki so bili "de jure" garancija za pravilnost odločitve. To je ena plat medalje.

Obstaja še druga plat, na katero "vladarji" nimajo vedno vpliva - kapital. Razen če niso tudi oni v kolu. Zato se lahko zgodi, da za prave rešitve ni denarja. Lahko je tak interes kapitala, lahko so res "drage", ali pa enostavno niso razumsko dosegljive, skratka nerazumljive. V letalstvu smo, kadar je nekdo naredil neumnost in ostal živ, rekli "gimnazija lole, gimnazija". Nekaj stane tudi izbor pravega projektanta, ki mora imeti svojo "težo". Mora biti fleksibilen in pravilno politično usmerjen. Hecno, ne! Kot da bi bil interes mesta, regije, države različen glede na to katera stranka je na oblasti. Tudi biro mora imeti renome, pomeni da mora imeti kar nekaj zaposlenih. Tu pa je nova past. Personal mora prejeti vsak mesec plačo in več ko je zaposlenih, večji zaslužek potrebuje biro. Pomeni, da mora biro dobiti posel za vsako ceno in delati hitro, ker mu visi nad glavo Damoklejev meč - izplačilo osebnega dohodka. Zato ni časa za resno tehtanje, za dolgotrajne analize, za najboljšo rešitev. Obstaja pa še druga nevarnost. Projektant je lahko zelo "cenjen", in ima titulo, ki "garantira" kvaliteto izdelka. Zato si lahko privoščijo neumnost, lahko eksperiment, ne da bi se kdo upal kritizirati izdelek. Tudi če bi naročniki pred končanjem projekta dojemali, da ni vse v redu, morajo zaradi svoje avtoritete izdelek blagosloviti. Vsi ploskajo! Skrupovalo pa bo tam stalo naslednjih sto let. Pozdravljam jecklene konstrukcije, ki so demontažne.

Uvod se mi je zdel nujen za razumevanje daljne, bližnje in sedanje zgodovine, krive za izgled celote, ki naj bi se je lotil.

Izvirni greh je bil storjen v stari Avstriji, ko se je pričela ekspanzija mesta. Kot olajševalno okolnost naj ugotovimo, da so se takrat vozili s kočijami in kmečkimi vozovi, da je železnica prišla v mesto v devetnajstem stoletju, avtomobilizem pa se je zares pričel šele v drugi polovici dvajsetega stoletja. Prva ekspanzija je bila še kolikor toliko

kontrolirana, seveda prilagojena takratnim razmeram in stopnji tehničnih dosežkov. Zares eksplodirala je zadeva šele po drugi svetovni vojni, ko so renomirani urbanisti ponoreli in odprli proti vsem stranem neba kar nekaj lokacij: Grm, Žabjo vas, Ragovo, Mestne njive, Znančeve njive, Drsko... Kot zadnjo Mrzlo dolino, ki je z vidika teoretičnega urbanizma verjetno prava rešitev, saj je smer skozi gozd proti Dolenjskim Toplicam, edina nekonfliktna smer. Ne bojte se hoste. V Malmoju in Goteborgu so Švedi presajali velika drevesa, da bi uredili in pogozdili predele v soseskah. Glede na domače izkušnje bi lahko trdili, da je gozd vedno biznis.

Posledice razpršene ekspanzije Novega mesta so svojevrstna katastrofa. Niti ena zastavljena "soseska" ni soseska, temveč obešanje malih kompleksov, z malimi strukturami, na staro mesto. Za tako **razpršeno pozidavo**, razpršeno gradnjo infrastrukture in anarhičen koncept prometa so bila angažirana velika sredstva. Izvršen je bil pritisk na staro mesto. Globalni načrt ni upošteval urbanističnih elementov. Teorija urbanizma nas uči, **naj staro mesto ostane staro mesto. Moramo ga zaščiti in mu dati primerno namembnost. Moramo ga razbremeniti od prometa, ker za to svojedobno tudi ni bilo grajeno. Širitev mesta se praviloma načrtuje ob starem mestu, na novi lokaciji, ločeni z zelenim tamponom, ali neko drugo barijero. Ker je vse na eni lokaciji so stroški infrastrukture bistveno cenejši, da o estetiki kompozicije ne govorimo.** Večja mesta imajo lahko več takih lokacij. Za Novo mesto bi zadostovala ena. Pred leti je bilo od naših mest tako koncipirano Celje. Od večjih je zanimiv urbanistični koncept Milana. Razvil se je in se še razvija v koncentričnih krogih s središčem v jedru - Piazza Duomo. Ceste so zgrajene v koncentričnih krogih okrog centra (rinki), vsak naslednji krog je večji, vpadnice sekajo proti centru vse krožne ceste (rinke), od katerih so nekatere navezane na osi dostopnih magistral v mesto - cela zadeva spominja na polipa z lovkami, ki se končajo v glavi. Presenetljivo podoben koncept ima Nairobi, ki ima tri osnovne rinke. V prvem je evropska četrt, drugi rink naseljujejo indijski trgovci, tretji rink revni zamorci. Zadnji je podoben našemu Žabjaku.

V novomeškem urbanizmu ni vedut, ni dominant na oseh ulic, ni parkov, zelenja, drevoredov, sprehajalnih con itd. Skratka ni bilo strategije, ni bilo preiščenega koncepta globale. Pa je prišel Belcebub s polno vrečo objektov in jo stresel nad Novim mestom. Tako smo obremenili mestno jedro in opustili priložnost. Zaman iščete urbanistične dominante na oseh ulic, sprehajališč, vpadnic. Nihče se ni kaj posebno trudil okrog tega. npr. iz smeri Jurke vasi so prvi bloki na Drski v veduti popolnoma degradirali Kapitelj. V Ljubijani se skoraj na vsaki osi ulice projecira ljubljanski grad ali frančiškanska cerkev ali se os ceste nadaljuje v os promenade v Tivoliju. V Krakovu na Poljskem ni ulice, ki se ne bi končala z eno od markantnih poant ali s parkom. Stari trg je iz prometa izključen, le fijakerji čakajo parkirani ob robu. Koristno bi si bilo v Krakovu ogledati rešitev obale reke Visle s promenado, kolesarsko stezo, počivališčem s klopcami na dvignjenem delu z drevoredom. Rešitev Limat keja v Zuerichu, ob centru mesta na reki Limat je zastavljena podobno promenada ob vodi s pristopi, drevored s klopcami, šele nato cesta in stavbe. Mi pa smo na **obalo reke** kar prislonili oranžni objekt poimenovan "vagon". Enkratna je zasnova Cagliarija na Sardiniji, ki se od morja dviga s celotnim starim mestom v obliki amfiteatra proti stopnišču kot urbanističnem poudarku, ki te pelje na drugi nivo. V Barceloni se glavni mestni ulici Avenia de Jose Antonio Primo de Rivera (imenovana paralel) in Avenia del generalissimo Franco (imenovana diagonal) sekata na Plaza de Toros, kjer v presečišču osi navedenih avenij stoji monumentaen amfiteater za bikoborbe. Na naši Trdinovi se delno projecira kapiteljska cerkev, ki je nesporno, za verne in neverne, "blagovna znamka" Novega mesta.

Ker smatram **Portoval** za zgodovinski sestavni del starega mesta, ne morem mimo nesreče, ki se tam dogaja. "Enkratno" je posegla v kompleks Portovala nova kockasta ravnostrešna arhitektura (pravimo ji moderna), v barvah kolumbijske zastave in ob njej "domiselna" parkirna hiša, ki na strehi razstavlja avtomobile, z ozadjem Kapitlja. Sumim, čeprav nisem preverjal, da je izdelek projektivnega biroja, ki je projektiral "parkirno hišo" ob Veterinarski postaji. Konstruktivni in "estetski" koncept je isti, zaslužek OK. Vse je že enkrat narejeno.

Ko prihajaš z juga, pisane "pošasti" žrejo Kapitelj, ki ostaja ob tej arhitekturi z desne strani kot klošar, dokler ga dokončno, ko se približaš, ne pogoltnejo. Pogled z vseh strani na to čudežno arhitekturo je spremenil Portoval iz idilčne naravne krajine v neuravnoteženo in nezdružljivo simbiozo žlahtnega in pošastno modernega. Ogledal sem si **most**. Impozantno! Meni bi bil okolju prijaznejši tak kot je most v Ragov log. To je stvar kulture in odnosa do spomenika - kulturne krajine, kar Portoval nesporno je. **Predlagal sem višino nad vodo vsaj 5 m. Lahko bi plule majhne jadrnice s pisanimi jadri, tako pa bo ob veliki vodi tesna celo za večje čolne.** Izobražen, kulturni načrtovalec, bi moral za vsako ceno **čuvati celoten naravni fenomen v meandru reke, ne samo gozd.**

Moral bi prepričati naročnika ter ga poučiti o bogastvu naravne dediščine, ki danes v svetu vse bolj izginja spričo brezosebne, pragmatične tehnokracije in zaradi absolutne predrznosti, ki jo dajemo kapitalu. Če bi se ne strinjal s konceptom naročnika, ne bi smel prevzeti naloge. Poleg tega je v Portovalu radiostezist ugotovil 67%-tno negativno energijo (voda!). Portoval je najnižja točka v tistem delu mesta. Obremenjen je z najgostejšim prometom in obdan z avtobusno postajo in železnico, s Krkino tovarno (kemija), tovamo steklene volne (fenoli, steklo v zraku), Novoteksom (barvila, anilin). Fenomenalna lokacija za načrtovanje kopališča nasproti Loke. Povrhu tega še sevema stran. Čitajte literaturo o športno-rekreacijskih parkih. Gradijo se ob mestih v naravnem okolju ne v smogu mestnega vrveža.

S strahom čakam na dograditev stadiona in ostalih objektov v Portovalu. S strahom čakamo statistiko porasta raka na pljučih športnikov čez 20 let.

Tri mesta v Evropi imajo podoben fenomen - meander reke (tudi Tigrisov v Bagdadu je podoben). Enega so že izničili, ker so tam zgradili mali Manhattan, drugega - francoski **Besancon**, ki je gledan iz zraka podoben Novemu mestu kot jajce jajcu, ravnokar uničujejo. Francozi so temu posvetili cel izvod revije L'urbanisme - brez uspeha. Toliko v tolažbo. Človek nehote dobi vtis, da lov za honorarji odtehta logiko in razum. Le denar je sveta vladar (Faust - Goethe). Dobro, da niso tudi **velodroma** postavili nekje na sredini Portovala. Tudi to je cvetka. Kdo bi lesen velodrom lociral na močvirnih terenih Češče vasi, kdo bi tam forsiral **stanovanjsko sosese** med industrijo in letališčem, takorekoč v osi steze in pod kritično točko četrtega, oziroma prvega zavoja v šolskem krogu, ob eni bodočih glavnih povezav severe in južne obvoznice, v izjemno vlažnem okolju. No comment.

Nezdružljivo je projektirati večje tržne centre in parkirišča v starem delu mesta in istočasno ohranjati staro mestno jedro. Dobesedno zavestno množimo promet in ga peljemo skozi staro mestno ali pa ga kar tam razstavimo na ogled. **Mesta se trudijo, bolj ali manj uspešno, izločiti promet iz starih predelov in ustvariti na teh področjih domicil pešca.** Nekatera so za rešitve izločila velika sredstva, npr. Zuerich je šel pod zemljo, Caracas v hrib. V relativno majhnih Karlovih Varyh te ustavijo 1 km pred mestom. Nadaljuješ lahko samo s taksijem ali kočijo.

Da smo v sedemdesetih letih skušali aktivirati projekt revitalizacije jedra lahko pove prof. dr. Fister. Žal brez uspeha. Imamo krojaške mojstre, ki nam sešijejo novo obleko, imamo pa tudi krojače, ki luknje na stari obleki raje krpajo.

In kako gledam na ureditev starega dela mesta? **Mislím, da bi bilo zgrešeno, če bi pristopili k nalogi z detajliranjem,** kako urediti ta vogal, kako to stopnišče, katero rešetko na kanalizaciji je potrebno zamenjati in podobno. **Naloga je kompleksna, zahteva konsenz strokovnjakov o strategiji in o globalni rešitvi celote. Realizirajte globalo projektno, gradili boste etapno. Naloga je interdisciplinarna,** ker se prepletajo problemi, ki jih eden vseh ne obvlada. Le **komanda mora biti ena, komandant pa stari maček z izkušnjami, znanjem in kulturo, po možnosti entuzijast, zaljubljen v svoje mesto in v svoje delo.** Kaj naj predlagam?!

1.

Na simpoziju o razvoju mest je pred leti predaval veliki srbski arhitekt prof. Bogdanovič. Srž predavanja je bila, da je biti **mesto podrejeno potrebam in dobrem počutju človeka.** Takrat je bil človek še naše "največje bogastvo". Tragedija današnjega časa je, da so postale nekatere stvari mnogo dražje, človek pa je postal "molzna krava" režimov, ki jih obvladuje 20% ljudi.

Iz mestnega jedra moramo nujno izločiti promet, razen urgence, dostave in stanovalcev, ki jih je potrebno počasi preseliti. Rigorozno, ne polovičarsko. **Prešernov trg, Sokolska ulica, področje Kapitlja, področje nad reko, nasproti Ragovega loga in stari most se morajo zapreti za promet. Od Kandije (mostu) do Ljubljanskih vrat.** To je pičlih 200 m. Kdor to ne zmore peš, naj sedi doma. **Občina naj izgubo pri parkinini nadomesti z novimi parkirišči in s povečanjem interesa za mestni prevoz. Dostava sme priti le do Glavnega trga.** Dostop je od Ljubljanskih vrat, po ulicah, ki so z Glavnim trgom paralelne in pravokotne. **Tudi za Novi trg se mora najti rešitev, ker ne more biti parkirišče!** Ne služite denarja za ceno degradacije starega mesta. Zmanjšajte stroške uprave. **Najti moramo novo ustrezno rešitev za Kandijsko in za Trdinovo cesto. Z arhitektonskim oblikovanjem zapore Trdinove ceste bi v osi trga dobili urbanitični poudarek.**

Da se ne bomo zgledovali predaleč, pogledjmo, kako je s tem v Muenchnu. Staro jedro Karlsplatz z Rotovžem združen z Marienplatz-em je dostopen samo peš, skozi stara mestna vrata. Področje je "kraljestvo" pešcev. **V pritličjih stavb so v glavnem manjše**

trgovine in gostinski lokali. V nadstropjih so pretežno poslovni prostori. Z odlokom je mestni arhitekt določil, da morajo biti vse okenske zavese v nadstropjih platnene in v različnih stavbah različnih barv. Ponoči morajo biti sobe v nadstropjih, ki gledajo na trg, osvetljene. Raznobarvne zavese dajejo v temi čaroben efekt. Ob trgu je paralelna ulica. Od nje se proti trgu, na primernih razdaljah, odcepijo pravokotnice za dostavo. Sicer je trg, dolg cca 200 m, zaprt za javni promet. Ta je dosegljiv na obeh skrajnih točkah.

10 km za Salzburgom, ki ima tudi zaprt centralni trg za vozila in kjer lahko kupite čarovnico, če je že nimate doma, je zdraviliško mestoce Reichenhal, kamor je hodil Mozart v mestno gostilno na pijačo. Oprema je še vedno iz časov Amadeusa. Globalni urbani koncept mesteca je podoben Muenchnu. Zaprt glavni trg, ki je promenada, dostava preko vpadnic do trga. Kje v starem delu Novega mesta imamo gostilne s temu primerno opremo, kamor so zahajali Prešeren, ko je zalezoval Julijo, Janez Trdina, Kette, Marjan Kozina, pokojni Jarc?

Imeli smo dobre predloge, ki bi rešili staro mesto. Arh. M. Lapajne je v 60-tih letih izdelal urbanistično študijo za celoten kompleks od Kapitlja do Trdinove ulice. Jaz in arh. Umek sva 1973. leta predlagala, da se od konca Ulice talcev do železniškega tunela spustimo v prometno pasažo med šolami, na nivo pritličja ekonomske šole ter tako izključimo iz prometa celo staro mesto. Si predstavljate, da bi iz Kandije prišel peš na Marof ali v gimnazijo ne da bi videl avtomobil. Arh. Marko Mušič je predlagal nadaljevanje tunela do Bršljina. Takrat še ni bilo novega mostu in Novega trga. Lahko bi se stvari reševale pametneje. "Cesar pa nič!" "Ja vas ljubil, ljubov eščio bit možet" je rekel Puškin - meščani ljubite svoje mesto in ...

2.

Kako prijazen in domač bi bil Glavni trg, če bi posadili z obeh strani pred pločniki drevesa. Morda akacije z belimi cvetovi. Spremenili bi Glavni trg v promenado v drevoredu. Spominjam se akacije pred mojim oknom v zaporu, ki je čarobno dišala, na kateri me je vsako jutro budil slavec. Nostalgija, za slavcem seveda. V Trstu imamo via Battisti, imenovano tudi Corso, ki ima po sredini drevored za pešce in alejo Viale 20. Settenbre (aquedotto) samo za pešce. V Barceloni je stara kartažanska Rambla drevored, ki se prične pri poanti, spomeniku Krištofu Kolumbu in konča na trgu Catalonia. Če z višjega nadstropja pogledaš po panorami Beograda je vse eno samo zelenje. Ogromno je drevoredov in parkov. V osi Terazij proti Slaviji je dominantna novi Hram, v obratni smeri stavba imenovana Albanija.

Še bi lahko naštevali mesta, Brescio, Messino, Firenze, Prago, Brno, Krakov, Poznan, NewCastel, Kijev itd s podobnimi rešitvami, a bi nam vzelo preveč papirja. Vseeno ne morem mimo Kijeva. Široka, monumentalna aleja Kriščatek se konča v skupini slovityh ruskih lesenih cerkva, nato pa se na robu prepadne stene, visoke 100 m, odpre pogled na Dnjeper in neskončno ravnino Ukrajine. V ušesih slišim otožni mol ruske pesmi, ki jo nosi veter. So mesta, ki so znala izkoristiti naravne danosti in jih spremeniti v kulturne ali naravne spomenike. In imela so "čudaške arhitekte", boheme, ki so imeli vizije, ideje in ki so znali. Zanimiva je koincidenca. Smatrali so jih za prismuknjene in v svojem obdobju so bili večkrat popljuvani. Za časa mojega študija so na faksu profesorji, ki so po smrti dvigali Plečnika na pedestal, popljuvali in smešili njegovo delo. Mene je dobesedno premaknil asketski Gaudi. In ko je tramvaj povozil starca sredi Barcelone, nihče ni vedel, da so povozili stvaritelja Sagrade Familie.

Na Glavnem trgu je potrebno urediti fasade. Pri prenovah je potrebno upoštevati detajle in arhitekturo iz obdobja, v katerem je stavba nastala. Seveda je vsaka reminiscenca vprašljiva! Nemudoma ovrednotite in izkoristite ambijente starih atrijev v hišah na Glavnem trgu, adaptirajte podstrešja za ateljeje, klube, biroje, galerije. Zamenjajte majhne, vendar za podobo cestne arhitekture važne elemente: ulične svetilke, ograje, portale, zamenjajte tlake, uredite stopnišča, spremenite tržnico v park in ne gradite tam nove. Predel Prešernovega trga bi bila dobra lokacija za postavitve koncertnega paviljona na središču trga, kjer bi lahko vsako nedeljo dopoldne igrala muzika na pihala, ali bi prirejali koncerte z manjšimi orkestri. Zgradite kopijo Seidlovega mlina, kot gostišče na jezu. Odprite pogled na skalovje v Ragovem logu nad jezom s prenovno koncepta vrta ribje restavracije. Zgradite čolnarne, spustite na Krko majhne jadrnice, zgradite mini marine, uredite sprehajališča na obeh bregovih, od Seidlovega mlina do ovinka reke pri Grobljah. Podrite "vagon", obarvajte most v živih barvah, pripeljite muzikante iz vseh vetrov, naj brenkajo in prepevajo. Bilo je čudovito v Reichenhalu, ko so na promenadi "muziki nomadi" v indijanskih nošah igrali na piščali kolumbijske revolucionarne pesmi.

Sanirati in valorizirati je potrebno spomeniško varovane dele mesta. Če občine in država zahtevajo davke in nič ne vprašajo, **zakaj ne bi od lastnikov zahtevali prenove propadajočih postopij. Dajte jim kredite. Kdo dovoljuje samovoljne prenove in spreminjaje izgleda hiš na Bregu?!** V Pragi imajo pod Hradčani Zlato uličko, ki zelo spominja na naš Breg. Celotna ulička je nedotakljiva! Kdo in za kakšno ceno je dovolil zgraditi žolto oranžni vagon na samem bregu reke, namesto da bi bil srečen, da bodo s podrtjem stare stavbe očistili teren za ureditev obrežja ter odprli pogled na Breg. Kdo je... kdo je... itd. Kje so nadobudni arhitekti, ki trdijo, da jaz prodajam dim. Tu nekdo prodaja slamo..... **Zaprte Trdinovo ulico - monumentaino (Cagliari). Uredite promet, zgradite parkirišča pred starim mestom, najдите v mestu tudi majhne površine za ureditev parkov in zelenic, opremite vse sedanje in bodoče parke in zelenice s kipi naših zaslužnih ljudi, udejanjajte na primernih lokacijah skulpturalne elemente, fontane, obeležja, kiparske izdelke, obesite po mestu informacijske table, postavite na ključna mesta meteorološke in informacijske kioske, zgradite javna stranišča, javne telefonske govornice.** V Budimpešti skorajda nimate parka ali trga, majhnega ali velikega, kjer ne bi stal ali spomenik ali skulptura ali fontana ali neko drugo obeležje. V enem tržaških parkov z mestno galerijo stojijo kipi za Trst zaslužnih - od Joyca do Kosovela. **Dovolite brezplačno lepljenje plakatov, ki jih sedaj zaradi dajatev skoraj nihče ne obeša.** Poživili boste ambijent, tako pa prazne lesene "planke" delujejo ogabno. **Nujno spravite pod arhitektonsko kontrolo reklamne table podjetij in lokalov na fasadah.** Tako kot pri heraldiki obstajajo tudi pri tem pravila obnašanja in načrtovanja. **Najdite prostor za novomeški Montmartre.**

Ne bojte se arhivirati izdelane projekte, če boste ugotovili, da so tudi boljše rešitve. **Formirajte tim s tistimi, ki znajo, ki so razgledani, obvladajo kulturo, ki imajo vizijo, ideje, širokopoteznost.** Če Vam res gre za mesto, se ne obremenjujte s tem, v kateri stranki so, koliko so stari, ali šepajo na levo ali desno nogo. Če imate do nekoga obveznosti, mu raje plačajte dvojni honorar, kot da bi skazil podobo mesta zato, ker je neizkušen, mlad ali nesposoben. Ker bodo to pozneje Vam naprtili na glavo.

Morda ne veste, da je glavni arhitekt Brazilije in Venezuele Oskar Nimajer star 95 let in da ravnokar urejuje Caracas in pripravlja projekte za važno svetovno razstavo v Braziliji. Da je arh. Hacin, eden glavnih arhitektov Kanade, ki je naše gore list, star 78 let, da imajo podobnega "tiča", ki se mu nikdar ne bom zapomnil priimka, tudi na Japonskem, ki je starejši od Hacina. Mislím, da se zrelostna doba v arhitekturi, slikarstvu, kiparstvu, muziki, režiserstvu, literaturi prične šele po petdesetem letu in traja do smrti.

Nihče nima monopola na pamet, nihče ni najbolj pameten, nihče ni nepogrešljiv, nihče ne zna vsega, najmanj tisto, za kar je prepričan, da zna, nihče ni brez masla na glavi, nihče nima monopola nad odločanjem.

Po stafistiki pa se, kjer je demokratska ureditev, približno vsakih 10 do 15 let zamenja oblast.

Pričnite takoj z akcijo zbiranja prispevkov za prenovo starega mesta! Izmislite si vse mogoče načine!

Plut Aleš

ŽELIM SI STARO MESTO!

25. julij 2003

Lepo pozdravljam Vas in akcijo, ki ste jo pokrenili ter posebno sam naslov akcije!

Moje ime je Aleš Plut. Sem študent četrtega letnika Fakultete za Arhitekturo v Ljubljani. Seveda je zame tema, ki je pred nami, zelo zanimiva in aktualna, tako z arhitekturnega vidika, kot tudi uporabniškega. Zato sem se tudi odločil, da Vam napišem svoje poglede na problematiko, ne glede na to, če Vam bodo kdaj koristili. Živim na vasi, nekaj kilometrov izven mesta, vendar sem tesno povezan z mestom že celo življenje, tudi s samim starim mestnim jedrom. Gravitiral sem tja skozi izobrazbo (Gimnazija), delo (preko štud. servisa) in zanimivo, tudi krog prijateljev sem vedno našel prav v mestu, ne na vasi. Lahko rečem, da dokaj dobro poznam mesto in ga imam iskreno rad.

Poznam precejšen del njegove zgodovine, zavedam se realnega stanja danes in kot (bodoči) arhitekt vidim širok in velik potencial, ki ga ima za prihodnost, zato me toliko bolj boli odnos predvsem mestne in občinske politike, različnih strok in posledično tudi ljudi do našega mesta ter bedno, neurejeno stanje, v katerem je.

Mesto je najnazornejši odraz sodobne kapitalistične, nehumane, zdravljenе zahodne družbe, kjer se večje zlo, oz. njegove posledice, odpravlja z manjšim zlem – bolezen z drogo, raka s kemoterapijo, ki telo prav tako uničuje, samo blaži simptome in odlaga neizbežen konec ter je le sila redko uspešna v smislu popolne ozdravitve. Medtem pa je družba konstantno bolna. Mesto se hkrati bori s prekomerno težo in se debeli na nepravih krajih, v obliki novih potrošniških in zabaviščnih centrov. Torej, bistvo sodobne družbe in vseh področij, ki se je tičejo, je kurativa, ne preventiva.

Kurativo v mestih predstavljajo razne prepovedi, neskončni predpisi, zamrznitve problematik, ki naj počakajo, da se jih lotijo kasneje drugi; kazni, plačila parkirnin, dovolilnic, odvozi avtomobilov in še, da ne naštevam. Tako mesto je neprijazno do svojih meščanov, celo sovražno, saj jih izžema in omejuje na podlagi lastne nesposobnosti konstruktivnega, kohezivnega, interdisciplinarnega reševanja problemov in uveljavljanja dobrih, funkcionalnih, zdravih in predvsem dolgoročnih, pa tudi velikopoteznih rešitev.

Ravno te stvari pa predstavljajo preventivo v zdravju mesta in njegove populacije in tu je potrebna najprej vizija in hrabrost, potem strokovnost, nesebičnost, kolegialnost občinskega tima ter predvsem nadstrankarsko razmišljanje in delovanje odločujočih krogov. Nobene od teh ključnih stvari jaz na naši občinski upravi danes ne vidim. Ni jih bilo v preteklosti in ni jih danes, na Vas in nas pa je, če bodo v prihodnosti.

Sam dobro poznam recimo problematiko Narodnega doma, ki sem jo raziskoval (in jo bom še zaključil) v okviru predmetov »Zgodovina arhitekture« ter »Prenova in konzervatorstvo« pri prof. Petru Fistru. Zbral sem veliko zgodovinskega arhiva in se pogovarjal z mnogimi strokovnjaki različnih služb ter spoznal, da se v dobrih dvajsetih letih reševanje velikega slovenskega kulturnega spomenika 1. kategorije ni premaknilo nikamor, kljub številnim pobudam z različnih strani v tem obdobju. Politika (in tudi stroka!) je izkoriščala to problematiko za svoje namene, kakor se ji je zaljubilo, nekdanji novomeški kulturni paradni konj in ponos naprednih meščanov pa je nezadržno propadal. Stroke in stranke si mečejo polena pod noge in se grebejo za lastne koristi - rdeča nit novomeške in nasploh dolenjske politike. Tisti župan, ki bo odpravil te tendence in zastavil povsem novo, konstruktivno politiko, ki se bo povezala z gospodarstvom, kulturo, šolstvom, skratka mestom in njegovo okolico, ter žel uspehe, bo dosmrtni novomeški župan. Kar se je z domom zgodilo nedavno je sicer površno gledano pohvalno, če pa človek (ali strokovnjak) pozna celotno ozadje in vidi namen, s katerim je bilo to storjeno, je vse skupaj sila smešno in žalostno hkrati. Trenutno stanje je daleč od možne rešitve, ki bi dosegla namen popolne oživitve te visoko kulturne stavbe, ki ima že od samega začetka točno določeno vsebino in ki jo bo v prihodnje, glede na sedanje stanje v slovenski kulturi in na dogodke, ki se bodo zvrstili že v naslednjem letu, še krvavo potrebovala. No, reševanje tega problema, ki je le majhen kamenček v mozaiku starega mestnega jedra, me navdaja z nemajhnim pesimizmom za uspešno reševanje velikega programa revitalizacije *Starega mesta*.

Pa vendar Vam bom opisal moje videnje možne ureditve Novega mesta:

- Najprej je potrebno **urediti odnose v mestni politiki** (to bo definitivno najtrši oreh), premagati strankarska nasprotja in **sestaviti močan, usposobljen mestni politični tim**.
- Nato mora ta **dati svobodo in veljavo pristojnim strokam ter oblikovati Mestni razvojni center – močno in obširno telo, sestavljeno izključno iz strokovnjakov** (arhitektov, urbanistov, ekonomistov, poslovnežev, vse vrste inženirjev, socialnih delavcev, kulturnih in športnih delavcev, svetovalcev, znanstvenih raziskovalcev, profesorjev, pedagogov, študentov...), ki bi v roku dveh let **opravili številne strokovne analize zatečenega stanja na vseh področjih**; ankete (kot je ta!), ki bi v največji možni meri vključile v proces širšo javnost in predvsem ožje lokalne skupnosti; in na podlagi vsega omenjenega v naslednjih dveh letih, tudi s pomočjo mestnih arhitekturnih birojev in morda natečajev, **napravili celostni plan ureditve in razvoja Novega mesta ter okolice, v fizičnem in vsebinskem smislu, ter v končni fazi zagotovili finance za projekt v prihodnosti tudi s strani Evropske skupnosti!** Ta organ ne bi smel biti nastavljen politično, pač pa strokovno. Politika bi morala dati le inicialno pobudo za (re)organizacijo strok in nato predstavljati povezovalni, regulativni člen med njimi – skratka spodbujati interaktivnost in reševati navidez nerešljive spore, dokler stroke ne bi dosegle take homogenosti, da to več ne bi bilo potrebno. Politika mora začeti delovati konstruktivno, da bi stroke lahko delovale produktivno!
- Ko bi bil **razvojni plan kvalitetno zastavljen, preverjen in dopolnjen, bi moral postati hrbtenica vsega dogajanja v občini in mestu samem. Moral bi imeti status dolgoročne konstante**, ki bi bila neodvisna od trenutne mandatne situacije, torej menjajočih se vodilnih strank. Tega plana bi se morali držati vsi in vedno, da pa bi se res, je ključnega pomena, da bi bil zastavljen resnično čim bolj široko, s sodelovanjem vseh udeležencev, vplivnih posameznikov in strok javnega življenja. **Izvajanje plana bi bilo treba dolgoročno zastaviti po fazah**. Pomembno je, da **bi imel plan dinamično zasnovo**. Kontrolo nad izvajanjem in dopolnitve ter spremembe bi izvajal omenjeni neodvisni Razvojni center (ki bi se ukvarjal med drugim tudi z vprašanjem Univerze v Novem mestu in njene tesne povezave z gospodarstvom regije).
- Šele nato pride na vrsto **fazno uresničevanje projekta Revitalizacije starega mestnega jedra, ki bi imel mesto v dolgoročnem razvojnem planu in bi bil vpet v širši kontekst**. Ločeno, okrnjeno zastavljanje in reševanje (bodisi urbanistično, upravno, socialno...) tako kompleksnega in zahtevnega projekta ga apriori obsodi na propad.

Moje mnenje je, da edino tako zastavljen projekt lahko rodi sadove, pa še to dolgoročno, a zanesljivo. Tukaj **govorimo o obdobju enega desetletja, da bi se stvari začele vsaj občutno premikati v pozitivno smer**, ravno zaradi prve točke, ki v sebi skriva katastrofalno stanje na današnji dolenjski politični sceni. Na žalost nikjer na slovenskem politika ne spoštuje stroke in rine svoje lovke v vsako luknjo, kjer se odloča o še tako majhni in nepomembni stvari, ki se je zvečine sploh ne tiče (politiki pa kljub temu, da so tega mnenja, niso strokovnjaki za vse družbene procese, kvečjemu enega ali nobenega – naj pa bi bili strokovnjaki politične stroke, ki deluje kot združevalni, stimulacijski ventil in zbiratelj pobud, skratka menežer družbenega življenja). Ker pa je trenutna slovenska politika na najvišjem državnem nivoju identična politiki mestnih strank pred in na začetku druge svetovne vojne, ko so se te poklonile okupatorjem in zasejale krvavi razkroj med Slovenci (da ne govorim o današnji večinoma gnili lokalni politiki), smo tam kjer smo. Dela se škoda, izgubljam dragocen čas, potencial, energijo, denar in odlične, sposobne ljudi, ki se razočarani odvrnejo od skorumpiranega političnega in drugega javnega življenja in se posvetijo lastnemu strokovnemu, pa še to mnogokrat v tujini. Kdor misli, da nam bo Evropa porinila vajeti v roke in nas učila reda, je sila naiven, neumen in v svoji kratkovidnosti pomilovanja vreden, za slovenski narod pa nevaren. Evropa nam bo vsilila svoj red in tudi ljudi, ki ga bodo držali. Če se ne bomo z lastnim redom in enotnostjo postavili zase in za svojo specifično majhnost in posebnost, nas bo Evropa asimilirala kot z njihovega vidika upravičeno manjvredne in sploh zaničevanja vredne pogane, kar že desetletja počne z našimi manjšinami v sosedstvu. Prihaja čas, ko se bo zopet odločalo o usodi in položaju slovenske družbe znotraj heterogene in še zdaleč ne enotne evropske skupnosti, zato je skrajni čas, da se slovenska politika začne obnašati odraslo in odgovorno – pa najprej na lokalnem nivoju, če že na državnem zaradi prodanosti to ni možno.

No, pa pustimo politiko in se raje posvetimo stroki!

Naj končno predstavim svoje videnje stanja v Novem mestu in okvirne rešitve starega mestnega jedra, gledano skozi oči prostorskega oblikovalca, ki mora upoštevati vse ravni človeškega življenja:

Tako kot je za kvalitetno, udobno, stimulatívno, zdravo in zadovoljno odraščanje, življenje in vzgajanje potrebno raznovrstno okolje doma, domačije oz. soseske ter narave ki jo sestavlja in obkroža, je za v vseh pogledih kvalitetno mestno življenje pomembna raznovrstnost mestnih okolij in vsebin - tako v malem kot v celostnem merilu. Časi velikopoteznega coniranja v urbanizmu so minili. Tendence gredo v smer malih centrov, delov centrov, ki so prometno in informacijsko dobro povezani in gradijo učinkovit mestni organizem. Zato je potrebno, da se v vsakem najmanjšem prostoru ugotovijo kvalitetne sestavine, se jih izolira, prenovi ali preuredi ter poveže v novo zasnovo, ki upošteva tako staro, kot novo in predvideva bodoči razvoj. V mestih se tako odstranjuje preživele, degradirane sestavine in se jih nadomešča z novimi, staro se prenovi in vključi v novo stanje, posamezne prazne prostore pa se popolnjuje, tako da nastaja zgoščeno, a ne utesnjeno, homogeno tkivo, ki je bogato tako oblikovno kot vsebinsko. Za zadovoljstvo meščana in obiskovalca mesta je zelo pomembna pestrost mestnega prostora, kjer lahko v miru stanuje, se izobražuje, dela in se rekreira; kjer se lahko pridruži natrpni družbi mrzličnega nakupovanja in pretoka informacij in kjer se lahko usede v mirnem zavetju starega dela mesta in spokojno spije skodelico kave ter pokramlja s prijatelji. To je bogastvo mestnega življenja.

Analize omenjenega Razvojnega centra bi verjetno pokazale tudi sledečim podobne rezultate:

V Novem mestu imamo na dokaj majhnem območju, a zato toliko bolj razgibanem sledeče vsebine:

- dokaj velike stanovanjske soseske mešano enodružinskih hiš, vrstnih hiš in blokov, ki so dokaj dobro organizirane: Brod, Drska, Kandija, Šmihel, Gotna vas, Žabja vas, Mestne njive, Bučna in Bršljin. Tu so še Ločna in Mačkovec. V samih stanovanjskih tkivih se pojavijo družbene vsebine kot so vrtci, šole, gasilske postaje, manjše trgovine ter obrtniške delavnice, kar je logično in kvalitetno urejeno.
- večji izobraževalni center, ki zajema: OŠ Drsko, OŠ Dragotin Kette, OŠ Šmihel, šolski center z dijaškim domom in dvorano Leona Štuklja; držita pa se ga še pokopališče in dom za ostarele.
- bolniški kompleks z bolnicami, porodnišnico, zdravstvenim domom in lekarno, držijo pa se ga še železniška in avtobusna postaja ter športni rekreacijski park Portoval.
- večje industrijske obrate (ne ravno četrti) kot so Revoz s TPV-jem za Grmom, Novoteks s Pfleiderer Novotermom v Bršljinu in Tovarna zdravil Krka v Ločni.
- velika nakupovalna centra: BTC v Bršljinu in Merkator na oddaljeni Cikavi.
- večje kvalitetne zelene površine kot je Portoval, Marof in Ragov log.

ostane le še staro mestno jedro
in reka Krka

Po pregledu mestnih vsebin in njihovih geografskih položajih v mestu je moč ugotoviti, da je Novo mesto potencialno vzorno mesto, glede na sodobne tendence razvoja mest, ki sem jih opisal zgoraj. Naselja in druge »četrti« dobro in skladno funkcionirajo, med njimi je še vedno dovolj praznega prostora, ki bo brez težav omogočalo neutesnjeno zgoščevanje mestnega tkiva, vaški značaj okoliških naselij pa se bo počasi, upam zmerno, urbaniziral.

Obstaja pa velika rana prav v središču mesta, ki onemogoča, da bi se mesto, z vidika uporabnika, dojemalo kot celota in kot tako sploh funkcioniralo. To sta področji, ki sem ju v naštevanju ločil od ostalih: staro mestno jedro, obdano z reko Krko. Zaradi nedefinirane vloge teh dveh v bistvu najpomembnejših mestnih identitet znotraj zgoraj opisane celote, dojemamo Novo mesto kot kombinirano spalno in industrijsko naselje z mrtvim mestnim jedrom, kjer bi se edino lahko odvijalo pravo mestno življenje v klasičnem smislu. Tako radi poudarjamo našo smaragdno Krko, Novo mesto kot mesto

na okljuki te žlahtne reke, v resnici pa predstavlja le motilo, mimo katerega moramo preko mostov; in kanal za odplake. Na obeh bregovih reke sta športna parka, pa je ne znamo vključiti v življenje mesta z aktivnostmi na vodi, ob vodi in nad vodo. **Nimamo urejene sicer atraktivne sprehajalne poti ob reki, ki bi lahko potekala od Bršljina do Mačkovca in se povezovala z nasprotnim bregom z mostovi in tam obstoječimi (v planu) sprehajalnimi potmi. No, most pri Portovalu bo situacijo rahlo izboljšal. Reka je slabo povezana, ali bolje nepovezana, z vsebinami starega mestnega jedra, če lahko o teh sploh govorimo.**

Srce Novega mesta hibernira oz. spi mestni, upravni, trgovski, kulturni in turistični spanec. Je pa zato prometno toliko bolj aktivno. Promet pa, kot vemo iz izkušenj, samo uničuje zgodovinska mestna tkiva, ki za take obremenitve niso bila predvidena. Mesto jedro je torej prepuščeno nedoločeni usodi, tako kot je celotno mesto prepuščeno divji rasti, ki ji diktira smer pretežno kapital in politične ter osebne koristi. Ker je realnost taka in ker mesto ne premore natančnega razvojnega plana in organa, ki bi nadziral njegovo izvrševanje, se je v mestu pojavilo kar nekaj **arhitekturnih ekscesov** kot je »Mueller« na Glavnem trgu, »Vagon« v Kandiji in novo nastali, kolosejski »LEGOLand« v Portovalu. Podobnih osatov bi se našlo še kar nekaj in ti predstavljajo spomenike sramote in korupcije v vrhovih občinske oblasti.

Kako si jaz predstavljam prenovno mestnega jedra z Glavnim trgom na čelu:

Najprej bi bilo potrebno v sklopu druge točke reorganizirati stroke, ki držijo roke nad srednjeveškim jedrom in vzpostaviti novo hierarhijo. Tu imam največ pripomb proti Zavodu za varstvo kulturne in naravne dediščine – »Spomeniškem varstvu«. Pri njihovem delovanju, govorim iz lastnih izkušenj, dobi človek vtis, da bi radi ohranili vse, kot je nekoč bilo in zato postavljajo nemogoče zahteve, predpise, prepovedi in primaknejo svoj zajetni lonec; ko pa se pojavi nekdo s polno malho evrov, pa so pripravljeno pozabiti na vse principe in zakonitosti. Lep primer je zgoraj omenjeni Mueller na Glavnem trgu. Njihova strokovnost je mnogokrat dvomljiva. Sam poznam še kar nekaj primerov, ki mejijo že na kriminal in korupcijo, ali pa to celo so, kdo ve. Seveda sem mnenja, da je taka organizacija potrebna, vsekakor. Mislim, da je celo prav, da so bili njeni predpisi v preteklosti tako strogi, sicer bi bil v našem okolju še večji kaos. Vendar v današnjem sistemu tako delovanje ni več primerno. **Organizacijo je potrebno reformirati (prav tako velja za vse druge stroke!) v temeljih tako, da bo kompetentna sodelovati z arhitekti in urbanisti, s katerimi je največkrat v sporu, in delovati veliko bolj ažurno, sodobno, tolerantno.** Na splošno je v prejšnjem stoletju postala naša družba »konzervatorska«. **Vse hočemo zaščititi, ohraniti nespremenjeno, vse staro postaviti v muzejske okvire. Ker pa ni dovolj financ, da bi te stavbe obnavljali, naglo propadajo in jih uniči v bistvu njihova zaščita.** To se prej tisočletja ni dogajalo. Vedno je šel razvoj naprej in arhitektura se je prilagajala, odstranjevala in nadomeščala z novo ali dograjevala. Tako obstajajo gradovi, samostanski kompleksi in palače, ki so se po fazah gradile tudi tisoč let in več in to je ravno njihov čar. V prejšnjem stoletju pa je šel razvoj človeške civilizacije tako daleč v smislu tehničnega napredka, porasta gostote prebivalstva in kvalitete življenja, da v arhitekturi ne moremo delovati kontraproduktivno. **Tudi stara mestna jedra, ki so za sodobno življenje ponovno postala eno kvalitetnejših okolij, se morajo razvijati, spreminjati.** Prebivalcev in obiskovalcev mest, turistov v končni fazi, ne moremo postavljati v muzeje – poglejte stara italijanska mesta: so gosto naseljena s staroselci, sprejmejo ogromno turistov in so ravno v tej pestri mešanici ohranila svoj mestni značaj in čar. Prvi predstavljajo drugim mistično avtohtonost, drugi pa prvim vir dohodka. Popolna simbioza. **Da pa bi avtohtoni meščani ostali v starih mestnih jedrih, ki so mnogokrat prometno (in še kako drugače) problematična, pa jim moramo ponuditi ugodne pogoje, da si uredijo sodobno, funkcionalno življenje, jim finančno priskočiti na pomoč in jim nuditi tudi druge vrste ugodnosti.** Mesta se lahko korenito spremenijo, vendar tako, da **ohranijo tiste poglobitve, nezamenljive značilnosti oz. posebnosti.** Ponekod prevlada vsebina, ponekod forma, spet drugje se pojavi uspešno sožitje med starim in revolucionarno novim in to lahko postane nova posebnost. Sicer pa, v smislu turizma, lahko glavne poti in prostori ohranijo nespremenjeno »fasado« ozadje mesta pa živi sodobno življenje. Proces revitalizacije mestnih jeder vsekakor ne sme biti okoren in trd, pač pa živ, dinamičen, svež. Marsikaj bo potrebno premakniti najprej v glavah in okorelih sistemih določenih organizacij.

Zakaj razmišljam o tem? Na kratko zato, ker sem mnenja, **da bi bilo treba novomeško staro jedro v celoti sodobno komunalno opremiti**, v kolikor ni, prenoviti, ali pa ponuditi izdatno pomoč, da bi ljudje, ki tam še živijo, lahko sami prenovili svoje stavbe in da bi se ostali ljudje tja z veseljem naseljevali in tako izpolnili vse najmanjše kotičke, primerne za stalno bivanje, ali oddajanje sob. V mesto je potrebno **vrniti določene butične, prehrabene trgovine in male obrtne ter storitvene dejavnosti**. Glavni trg je potrebno v končni fazi prometno izprazniti in napolniti z gostinskimi dejavnostmi, **treba pa mu je dati tudi promenadni značaj** (lep primer v našem prostoru je Stara Ljubljana ali Lent). Skratka, staremu mestu je potrebno vdahnuti pestro življenje in ga šele nato, ko bi zaživelo, ponuditi tudi turistom, ga vključiti v že obstoječe turistične programe z **bogatom kulturnim programom na ulici in v kulturnih dvoranah**. Potrebno bi bilo **uvesti značilne prireditve, poletne večere kulture, morda kakšne srednjeveške manifestacije in podobne dogodke, ki bi postali tradicionalni**. V starem mestu je **nenazadnje potrebno zgostiti vsa mestno, občinsko in regijsko upravo z vrnitvijo prvobitne funkcije Rotovžu ter druge upravne funkcije**, ki so zdaj raztresene po vseh delih Novega mesta. Vsebina ima vsekakor prednost pred formo.

Zelo pereč pa je seveda problem prometa. Potrebno ga je odstraniti z Glavnega trga, ampak ne takoj. Treba je imeti v mislih faze projekta. V prvi fazi bi ostal nespremenjen in bi se projekt držal arhitekture in programa revitalizacije mestnega življenja. V drugi fazi bi se ukinil promet po Glavnem trgu in bi ta potekal enosmerno po Sokolski ulici ter pod zemljo zavil po sedanji Kapiteljski in se priključil na Rozmanovo, kjer bi zopet prišel na plan. Pod Prešernovim trgom in obstoječim parkiriščem pri Kapitlju bi se pojavila parkirna mesta in morda manjša, potrebna podzemna parkirna hiša, ki bi služila novim mestnim funkcijam. Zgoraj pa bi nastala promenada in manjši park V končni fazi bi jaz ukinil promet tudi preko Kandijskega mosta in ta bi postal del promenade do Grmskega gradu, ko bi se uredil promet po Kandijski cesti (Arhitekt Lapajne se je že podrobno ukvarjal z rešitvijo te preobremenjene a potencialno zelo atraktivne ulice). Lokalni promet bi ohranil po Vrhovčevi in vseh ostalih »stranskih« ulicah, po Sokolski in Pugljevi, ki bi služil tudi dostavi. Ta promet bi bil prav tako enosmeren. V tej zadnji fazi bi bilo treba ponovno zgraditi »spodnji« prvotni most, ki bi povezoval Kandijo in Pugljevo ulico. Jasno, da bo potrebna tudi poglobljena študija javnega mestnega prometa. V vsakem primeru pa bo **nujno nekatere nevitale objekte odstraniti, ali vsaj delno podreti**. Temu se pač ne bo moč izogniti.

Skratka, mestu je potrebno vrniti stari mestni duh, izvorno in pestro življenje trgovskega, upravnega in kulturnega središča!

Pričujoči dopis predstavlja moja iskrena razmišljanja, ki pa so nedvomno groba, nedodelana in bi dobila pravo, realnejšo obliko šele po izčrpnih analizah in delu na terenu. Manjka mi tudi realnih izkušenj iz prakse poklica, za katerega se usposabljam. Mislim pa, da imam prav, ko v razmišljanju postavljam sistem, kako se lotiti takega projekta, ki jih je v Sloveniji malo, kaj šele na Dolenjskem. Treba je biti pazljiv že v samem začetku in se pripraviti na velikopotezen, dolgoročen projekt, poln potrpežljivosti in prilagajanja, če ne bo to še en poizkus v bogati zgodovini propadlih projektov. Ne smemo se bati tudi rigoroznih rešitev, ki bi bile primerno dražje. Prepričan sem, da so pri reševanju prostorskih problemov vedno potrebne podrobne analize stanja s čim več vidikov in na podlagi teh predlogi variantnih rešitev, ki se skozi enotno metodologijo zberejo v obsežno bazo podatkov, ki z ustrezno obdelavo izvrše kvalitetne, široko zasnovane, dolgoročne rešitve. Te pa se nato razreže v faze urejevanja v primernih časovnih obdobjih. Medtem pa se seveda z novim stanjem in pobudami dolgoročni plan dopolnjuje, razvija, skratka deluje kot živ organizem. Tu pa je ključnega pomena, kot sem zgoraj opisal, kontrolni organ kot je Razvojni center, sestavljen iz najboljših strokovnjakov dotičnega prostora. Tehnično je rešitev mnogo in so na dlani, vendar je pri teh rečeh glava bolj pomembna kot dlani in tam bo potrebno marsikaj spremeniti. Upam, da Vam bo uspelo in da sem morda kakšen delček prispeval tudi jaz.

Simič Marjan

ESEJ

25. julij 2003

Prijetno me je presenetilo obvestilo, da se je po večletnem mrtvilu, lahko bi rekel, po vsestranskem slabšanju razmer v zadnjih letih v ožjem mestnem jedru, vendarle začelo nekaj konkretno premikati v premišljanju ljudi, ki krmarijo /oz. naj bi to počeli/ na čelu mestne (!) občine. Nekaj novih trgovin na obrobju mesta je sicer izboljšalo nakupovalne možnosti, Šmihelski most in severna obvoznica sta ublažila stiske naraščajočega prometa, ob tem pa je mestno središče postajalo vse bolj zanemarjeno.

Novo mesto po svojih zgodovinskih ali umetnostnih vrednotah sicer ne izstopa, če ga primerjamo z mnogimi evropskimi mesti, je pa nekaj posebnega. Tako kot je, se je oblikovalo v stoletjih nazaj, je odraz dela in življenja naših prednikov in ravnanja sodobnikov, je naše mesto in za vsakogar izmed nas, ki v njem živimo in ga imamo radi - tudi moje mesto.

Z mestno problematiko sem se začel ukvarjati sredi leta 1965, ko sem bil imenovan za načelnika oddelka za gospodarstvo. Spominjam se, da so bile tedaj še vse ceste in ulice makadamske, razen Glavnega trga in republiških cest, ki so prečkale Novo mesto. Izjema je bila le Vrhovčeva ulica, pa še ta je imela le zasilno protiprašno prevleko. Ker smo tisto leto praznovali 600. letnico mesta, smo do občinskega praznika 29. oktobra ob neposredni asistenci arhitekta Marjana Lapajneteta in prof. Janka Jarca razširili spodnji del Sokolske ulice, ga asphaltirali in uredili še nekaj parkirnih prostorov. Po vseh drugih ulicah pa sta še nekaj časa kraljevala prah ali blato.

V povojnem obdobju so na razvoj in urejanje mesta nedvomno vplivale nekatere odločitve in dejanja, ki so pomembno prispevala k njegovemu današnjemu izgledu. Naj jih nekaj omenim:

- Po obnovi bombardirnega mesta so leta 1952 sledile ureditve po načrtih arhitekta Marjana Mušiča. Tu velja omeniti predvsem preureditev Gorenjih vrat in študijske Knjižnice ter začetek odpiranja arkad in postavitve vodnjaka na Glavnem trgu. Čeprav so bile z nacionalizacijo nekaterih stavb in lokalov lastnikom povzročene krivice, pa je mesto to dejstvo izrabilo kot enkratno priložnost za postopno prenovo stavb in skoraj vseh lokalov na Glavnem trgu in Rozmanovi ulici pa tudi drugje. Za te namene so bila v glavnem uporabljena združena sredstva najemnin, ki so se prvotno zbirala pri Zavodu za upravljanje družbenega premoženja, pozneje pa pri podjetju Dominvest.
- Uvedba prispevka za uporabo mestnega zemljišča v letu 1968. Zbrana sredstva so bila v celoti namenjena urejanju mesta, dodana pa so bila še proračunska sredstva.
- Ob reorganizaciji bank v Ljubljani je bil ob močnem osebnem posredovanju tedanjega direktorja Dolenjske banke Iva Novšaka sklenjen zelo ugoden in obsežen finančni aranžma, ki je občini Novo mesto zagotavljal več let potrebna finančna sredstva. S temi sredstvi in tistimi iz prejšnje točke, smo se lahko načrtno lotili urejanja mesta (ulice, pločniki, kanalizacija, javna razsvetljava, ozelenitve itd) ter modernizacije medkrajevnih cest. Del obveznosti so prevzela tudi nekatera podjetja (npr. IMV za asphaltiranje ceste Škocjan - Šentjernej - Novo mesto, pri vzhodni obvoznici, Krka, tovarna zdravil, pri čistilni napravi itd.)!
- V času predsednikovanja Francija Kuharja je bila podobno kot v Novi Gorici, uvedena funkcionalna organizacija občinske uprave. V oddelku za gospodarstvo in družbene dejavnosti so bile združene vse strokovne, organizacijske pa tudi nekatere povsem operativne naloge s področja gospodarstva, urbanizma, komunale in družbenih dejavnosti. Vsa opravila, povezana z upravnim postopkom in premoženjsko pravnimi zadevami pa so bila združena v oddelku za upravno pravne zadeve. S tem je postala občinska uprava organizacijsko usposobljena za izvajanje nalog, povezanih s hitrim razvojem občine.
- Pri zahtevnejših posegih v prostor smo se poleg angažiranja raznih strokovnih institucij od drugod, posluževali tudi javnih natečajev (osnovna šola Grm, muzej

NOB, hotelski kompleks Otočec, zazidava ob Seidlovi cesti nasproti pokopališča, Novi trg). Pomembno vlogo pri urbanističnemu planiranju, izgradnji novih sosesk, vzdrževanju in obnovi stavb pa je nedvomno odigralo podjetje Dominvest. V času po letu 1970 je bilo v občini vsako leto zgrajenih v poprečju preko 400 stanovanj, v posameznih letih tudi blizu 600!

- Novo mesto je bilo med prvimi v Sloveniji, ki se je lotilo izgradnje osrednje čistilne naprave z obsežnim sistemom kolektorjev, prečrpovalnih in drugih naprav. Slobodana Novakoviča, ki je tedaj s še enim kolegom diplomiral na temo čiščenja odplak, smo zaposlili na oddelku za gospodarstvo z nalogo, da začne s pripravami za izvedbo projekta čiščenja odpadnih voda.
- [Upoštevali smo načelo, da je parcialne posege v prostor potrebno podrediti dolgoročni viziji.](#) Pri tem smo se opirali na dolgoročne prostorske smernice (Urbanistični inštitut, prometne študije (IBT, ing. Doberlet in nasledniki) in druge.
- Mestno jedro je kljub preurejanju še vedno odražalo svojo sivino in puščobnost, na katero pa so se prebivalci verjetno navadili. Pričakovati je bilo, da za večje spremembe ne bo razumevanja. Izrabili smo priliko, ko je bila sprejeta odločitev, da leta 1978 občina organizira zasedanje Stalne konference mest Jugoslavije. V okviru priprav je bila angažirana tudi skupina avtorjev Aquarius design studija v smislu totalnega oblikovalskega posega ter projekta celostne rešitve historičnega jedra (Marko Mušič, Lado Pengov, Peter Simič, Janez Suhadolc). Skupina je [opredelila vrsto nalog, takih, ki bi jih lahko izvedli še v istem letu, kot dolgoročnejših, nekatere od njih so še vedno aktualne.](#) Uspešno je bila izvedena poslikava fasad na Glavnem trgu ter na še nekaj stavbah v drugih delih mesta, izboljšana je bila akustika v športni dvorani Marof, izvedenih je bilo nekaj drugih manjših posegov, pripravljene nekatere študije ("Južna vrata" ureditev dostopa s Kandijskega mosta na Glavni trg in razširjenega dovoza na Sokolsko ulico). V nadaljevanju so sledila prizadevanja na področju vizualnih komunikacij, vsekakor pa se pozneje ni nadaljevalo z zamišljenimi aktivnostmi, vsaj v večjem obsegu ne, kar je po svoje žalosten dokaz, da se brez akcije ali vsaj čvrstega motiva ne naredi veliko.

Po letu 1980, potem ko sem bil "prestavljen" v Ljubljano, se z mestno problematiko nisem več utegnil ukvarjati. Nekaj primerov o dejanjih v preteklosti zato nisem omenjal kot vzorec za sedanji čas, temveč bolj kot primer, da je od dobrega ali slabega dela občinarjev v mnogem odvisno tudi življenje ljudi in njihovo počutje.

Število prebivalcev mesta v razširjenem obsegu se je v petih desetletjih povečalo za petkrat, kar je imelo tudi nekaj negativnih posledic. [Ljudje, ki so se naselili v mesto, še niso meščani, njihove korenine so premočne, da bi se spremenili v eni generaciji. To bi morali upoštevati tudi pri razvoju mestnega jedra.](#)

Da bi pritegnili ljudi v mestno središče, da bo le-to živelo ne le ob uradnih urah, temveč tudi zvečer in ob koncu tedna, bo potrebno marsikaj storiti, [zasnovati premišljeno prometno ureditev, omogočiti razvoj in obstoj dejavnosti, ki bi obogatile mestno ponudbo in povečale njegovo atraktivnost.](#)

Nekaj misli ob trenutnem stanju v mestu:

- Nekatero odločitve mestne občine v zadnjem obdobju so se pokazale kot dobra rešitev. [Uvedba parkirnih ur](#) je že taka. [V bodoče bi morali vztrajati, da si posamezne institucije ali podjetja za potrebe zaposlenih sama naredijo svoja parkirišča](#) (v kletah, s sofinanciranjem garažnih hiš ali na bolj oddaljenih lokacijah). [Javna parkirišča, predvsem tista bližnja in lažje dosegljiva morajo biti na voljo obiskovalcem, strankam, gostom.](#)
- [Mestne avtobuse zamenjati z manjšimi vozili](#), tako kot imajo to urejeno marsikje drugje (najbližji primer je Celovec). [Sedanja mreža ni ustrezna. Na določenem stekališču prog bi morali imeti možnost menjanja smeri potovanja, lahko tudi s prestopanjem.](#)
- [Obuditi bi bilo treba prizadevanja za celostno podoba mesta, oz. nadaljevati delo, začeto že pred dobrima dvema desetletjema.](#)
- [Pri prenavljanju stavb v mestnem središču, pri urejanju podstrešnih in gradnji dodatnih stanovanj v mestnem jedru je potrebno zagotoviti strokovno in po potrebi tudi finančno pomoč, prazne prostore pa dodatno obremeniti z dajatvami.](#)

- **Opredeliti je treba dolgoročno vizijo mesta ter preprečiti stihijo posameznih investitorjev.** Prenehati z nesmiselno izdajo gradbenih dovoljenj ob glavnih prometnicah, ki bi onemogočale njihovo širitev v bodočnosti, pa čeprav gre za nadomestne gradnje! (primer gradnje na Kandijski cesti ob Krki ali nasproti TPV). Kdo sploh skrbi za urbanistično politiko in zanjo odgovarja?
- **Z davčnimi in drugimi spodbudami stimulirati dejavnosti, ki bi poživile mestni utrip** (lep primer - knjigarna Goga, slab primer - v mestu razen Brega ni nobene gostilne, kaj šele **dobrih gostiln**. Nenazadnje, kje pa sploh lahko tujec pride do lepe **razglednice mesta**?) Na Glavnem trgu bi morali **trgovsko, gostinsko in druge dejavnosti bolj razširiti na zunanji prostor**.
- **Osnovni problem v mestnem središču predstavlja promet.** Dovoza z osebnimi avtomobili ni mogoče omejiti brez posledic za poslovno dejavnost, brez postopnega zmanjšanja prometa na Glavnem trgu pa na njem ni mogoče zagotavljati bogatitve z novimi vsebinami. Rešitev se ponuja v novi prometni osi v smeri Sokolske ulice. Gre za odsek, vse od Rozmanove ulice št. 5 (to stavbo in še nekaj manj uglednih bi morali odstraniti) pa vse do izteka Sokolske ulice pri mostu. Taka rešitev je bila vsebovana že v zazidalnem načrtu centra izpred treh desetletij (Danilo Lapajne), ki pa je bila pozneje opuščena zaradi neprimerne lokacije novega mostu poleg obstoječega Kandijskega. V današnjih razmerah bi prišla v poštev le izvedba v vsaj delno poglobljeni varianti. Na tej trasi, ki danes predstavlja po svoje manj vreden mestni prostor, bi lahko zagotovili dvosmerni promet, dobili bi dodatne parkirne površine, odprli prostor pred Narodnim domom ter sočasno poiskali rešitev za mestno tržnico. Naloga za izvedbo tega projekta bi morala biti zastavljena dovolj ambiciozno, ki bi omogočala bogatitev mestnega središča, s tem da ne bi ovirala kasnejših posegov v mestni prostor. Proučili naj bi možnost izvajanja v fazah, v tem smislu pa bi bilo smotrno izvesti javni natečaj za pridobitev idej, natečaj pa bi morda izvedli dvostopenjsko.

Upam, da boste prejeli še vrsto drugih predlogov, kako izboljšati razmere v mestnem središču. Želim vam srečno roko pri njihovi selekciji ter uspehov pri delu vašega sveta.

Lep pozdrav.

29. julij 2003

Spoštovani,

pred kratkim sem v reviji Novi medij prebral, da sprejemate predloge za načrt revitalizacije starega mestnega jedra v Novem mestu. Kot Novomeščan čutim dolžnost, da se na povabilo odzovem. Vendar vam namesto ankete pošiljam kar e-mail. Razloga sta dva:

- anketa se na sredini konča (češ da za naprej žal ni podatkov)
- anketa mi ne bi omogočila, da svoje predloge in vizije podam v celoti.

Torej, če povzamem prvo polovico ankete:

- v Novem mestu živim že celo življenje in čutim pripadnost temu kraju, čeprav sem pogosto razočaran nad njim,
- v staro mestno jedro pogosto zahajam, vendar večinoma le po opravkih, manj na pridreditve ali na pijačo,
- pogrešam predvsem več kulturnih prireditev na prostem (kot na primer na Muzejskih vrtovih - to bi se moralo dogajati bolj pogosto),
- zelo mi je hudo, ko vidim staro mestno jedro umirati, vendar sem včasih tako žalosten in jezen ob pogledu nanj, da se mu izogibam. Najbolj me moti **neurejenost**. Kako je mogoče, da so ena pročelja hiš obnovljena, druga pa propadajo? Seveda vem, da gre za pomanjkanje sredstev in nevestne lastnike, toda to obiskovalce glavnega trga sploh ne zanima. Jezen sem, ko vidim, kako propadajo gostinski lokali a'la Hotel Vindišar (ne znam pravilno napisati) ali pa staro restavracijo "Ob vodnjaku". Osebnost me moti tudi **ime lokala** "Dodo's pub". Kdo pa je bil Dodo? Boljše ime bi bilo "Kettejev hram". Ampak to seveda ni v pristojnosti občine.

Za revitalizacijo starega mestnega jedra pa bi predlagal naslednje:

- na Glavnem trgu naj se **odpre nekaj trgovinic s spominki, turistična pisarna, izposojevalnica koles in na obrežju Krke še čolnov** (to dvojce imate menda že v načrtu),
- v staro mestno jedro je treba vrniti utrip življenja. Zato bi morala občina tam sponzorirati veliko dogajanja, predvsem **odprtje festivalov in sejmov s paradami, godbo na pihala ipd. Na Glavnem trgu naj se začne novomeški tek, pospremljen z rompom in pompom. Ko so na sporedu dnevi cvička, naj se to čuti po celem mestu, ne le na Novem trgu. Pogrešam stojnice z majicami Novega mesta, dolenske, cvičkarije, spominki ipd,**
- **obrežje Krke naj se urbanizira in tam naj se izvede festival**, podoben tistemu na mariborskem Lentu, s tem, da se naj v Novem mestu na obrežju kaj dogaja že pred festivalom, s koncem festivala pa naj obrežje ne zamre,
- v starem mestnem jedru naj se organizira **festival amaterskih gledaliških skupin**. Medtem ko Novo mesto nima svoje redne gledališke skupine s klasičnim programom (sem ne štejem eksperimentalnih ali šolskih skupin), so samo v neposredni okolici Novega mesta štiri take skupine (Ajdovec, Mirna Peč, Otočec, Prečna), v širšem okolišu pa jih je še veliko več. **Ob festivalu naj spet poteka vrsta spremljevalnih dejavnosti,**
- Novo mesto je znano po novomeški pomladi. Zakaj je ne bi oživili in po vzoru Dublina (in verjetno še mnogih drugih mest) **staro mestno jedro "opremili" s simboli novomeške pomladi? To bi lahko bilo omrežje lokalov s kipci, plakati, glasbo, vtisnjenimi stopinjami pred vhodom itd,**
- Novo mesto **naj se poteguje, po vzoru Slovenskih Konjic, Velenja in Nove Gorice, za naslov najbolj urejenega mesta (v ustrezni kategoriji) Evrope v letu 2007,**
- Ker je denar vedno razlog (in izgovor), da se nekaterih stvari ne naredi, predlagam, da **se za izpeljavo revitalizacije starega mestnega jedra poišče sponzorje**. Nekdaj je deželna gospoda sponzorirala gradnjo cerkva in mest, zdaj pa naj pri tem pomagajo novomeška in dolenska podjetja. Če smo to lahko

naredili v Gimnaziji, potem lahko to naredimo tudi za revitalizacijo starega mestnega jedra.

Upam, da sem vam v pismu dal kak koristen predlog. Zelo veliko mi je do tega, da se Novo mesto revitalizira in uredi, ker je to mesto z neslutnimi (pa žal neizkoriščenimi) potenciali. Pri tem dolgotrajnem in, verjamem, napornem projektu pa sem pripravljen sodelovati, saj gre za naše mesto.

Jazbec Jože

POBUDE IN PREDLOGI ZA OŽIVITEV STAREGA MESTNEGA JEDRA V NOVEM MESTU

31. julij 2003

Obiskal sem že veliko mest v Evropi, Sloveniji in drugod po svetu, toda kadar se vrnem nazaj sem žalosten zaradi neurejenosti našega mesta, ko ga primerjam z drugimi mesti oz. vasmimi.

Samo v letošnjem letu sem obiskal že osem evropskih mest, dvanajst slovenskih in osem prekmurskih občin, zato imam zelo izostreno mnenje, kaj se da z dobro voljo in znanjem za svoje mesto narediti.

V svojih predlogih bi samo naštel nekatere najbolj kričeče primere:

- fasade hiš – Video center Dolenjske oz. zlatarna Bartolj daje videz iz leta 1948;
- bivša Partizanska ulica od bivšega hotela Kandije do bolnišnice je velika sramota za mesto, saj takih ulic človek ne vidi nikjer več v Sloveniji; asfaltna podlaga, robniki, fasade hiš, podirajoča se stavba pri gostilni Boter,...
- križišče pri bolnišnici za Šmihel - neprimerna ureditev - z malo truda bi se to dalo urediti;
- lesene garaže v ulici Majde Šilc – takih barak v mestnih ulicah ni zaslediti nikjer;

Pobude:

- sejem v mestnem jedru enkrat mesečno – tako kot v Šentjerneju,
- poletna veselica na trgu,
- ob preselitvi župana v novo mestno hišo naj bi prebivalcem starega mestnega jedra podelili mestne pravice,...
- namesto novega bloka naj bi sanirali trideset novih stanovanj v novem mestnem jedru, ker brez stalnih prebivalcev bo jedro težko oživelo,
- občina bi morala izdati odlok, ki bi finančno stimulirala obnove fasad in ureditev hiš,
- dvosmerni promet skozi Glavni trg.

Imam občutek, da se Slovenija dogaja samo na osi: Maribor, Ljubljana, Koper. Novomeščanov oz. Dolenjcev ni med politiki in med kulturno elito, ni jih v nobenem svetu pomembnih podjetij in inštitucij ali na televiziji,...

Veliko bi imel povedati tudi glede izgradnje telovadnic v občini, mestnem prometu in šolskega prostora in dejavnosti za mlade v popoldanskem času in med počitnicami.

Sprašujem se kaj dela turistična organizacija v Novem mestu in kaj kulturne inštitucije pripomogla k oživitvi mrtvila v Novem mestu in okolici.

Imam pa še veliko konkretnih predlogov, kako oživiti mestno jedro, vendar o tem pa več kdaj drugič, če bomo imeli priložnost svoje misli predstaviti.

Komisiji in županu želim pri oživitvi in lepšanju mestnega jedra veliko uspehov v zadovoljstvo vseh občanov.

Lepo vas pozdravljam !

Dobil sem ponudbo, naj napišem esej o tem, kaj mislim o pretekli, sedanji in bodoči podobi starega novomeškega mestnega jedra. To naj bi bil v prvi vrsti Glavni trg in njegovo bližnje zaledje (most, Breg, Kapitelj, Vrata, Šolska ulica, reka Krka, Frančiškanski samostan). Predvsem pa gre za Glavni trg in za najbližjo njegovo okolico. Težko je o tem kaj pametnega povedati. Zato mora človek poseči v svoje izkušnje in na znanje, ki pa je skromno. Pisati o tem prosti spis (pardon: esej), je toliko težje, ker tisti, ki bi radi (ali neradi) brali naše zabeležke v svobodni obliki, sami o tem še niso nič zapisali. Tudi tisti ne, ki niso novinci v občinskih vodstvih (seveda plačanih!). Do sedaj so šli dokaj mirno mimo teh problemov in Glavni trg se je mirno praznil pred njihovimi očmi. Sedanja vodstvena ekipa (vsaj župan, podžupanja - morda še podžupana in drugi bi se radi vselili v lepo prenovljen Rotovž, pa ob njem manjka življenja. Da bi se izognili takim in drugačnim kritikam, je treba skrbati program sanacije z načrtom, kako se osvoboditi te zagate ter kako in kam korakati dalje. Krog sodelujočih ne bo skromen. Informacije za sodelovanje so dostopne vsem občanom. Menda obstaja celo posebna anketa. Od čakajočih, kaj bodo dobili v roke, naj se nobeden ne dela pametnega, če sam v prvi fazi ni vsaj toliko prispeval v pisni obliki, kot bomo morda mi, navadni smrtniki.

V otroški dobi sem bil pastir. Živina se je napasla tudi ob malo slabši travi. Važno je bilo, da je paša bila. Ko smo živino še napojili, je nehala mukati in je potem več ali manj mirno počivala. Moj prosti spis (esej) je nesporno veliko boljši, kot so (bodo) prosti spisi tistih, ki jih sploh niso (ne bodo) napisali. Skrajno nekulturno bi bilo, da bi človek s čistim listom pred sabo izdelek drugega ocenjeval, češ - kaj pa je to. Ne pozabimo, da smo vsi občani te občine in da bi smel tudi jaz brati eseje ocenjevalcev, članov projektne skupine in vseh, vključenih v ta krog, seveda nastalih hkrati, ne potem, ko drugi odpirajo vrata in kažejo, kam bi kazalo iti. Sicer pa: zadovoljen sem, da sem bil nekoč tudi pastir. Dobra izkušnja.

1.

Vsaj četrto stoletja hodim v mesto, skozi mesto in njegovo obrobje peš. Tudi ko sem bil še vpet v redno službeno razmerje, je bilo tako. Delal sem do 65. leta starosti, ker so mi »dobrotniki« okupacije onemogočili obiskovati osnovno šolo od jeseni 1942. do 28. oktobra 1946. leta (ne, ni pomota!). Avto sem zjutraj približal na rob mesta, da sem ga imel čim bližje, če je bilo treba nujno na službeno pot. Pa ne s ceno kilometrine, čeprav sem imel, tako so rekli, kar visok uradniški položaj. Ko pa sem zbiral dokumentacijo za upokojitev (dokup nekaj let sem sam plačal), so se mi, ko so prišli do plače, posmihali, češ to je plača referenta, ne pa za kakšno drugo delo. O službenem avtomobilu pa nismo smeli na glas niti razmišljati, čeprav smo bili terenska služba medregijskega obsega z nad 80 vzgojno-izobraževalnimi organizacijami. Jože Suhadolnik, pameten, pošten človek in ob tem ambiciozen, pa ne preko svojih sposobnosti, mi je nekoč dejal, naj zapustimo republiški zavod in se približamo občini(-am). Takoj bi dobili potrebno število avtomobilov. Tudi noben šolski minister se ni zavzel, da bi območne enote prišle vsaj do enega avtomobila. Nekoč so mi rekli, da bomo en avto vendarle dobili. Vesel sem tekel v Novotehno in ga naročil. Toda že naslednje jutro sem moral naročilo stornirati: »Šparati« moramo, so rekli. Vse sem razumel, samo tega ne, da morajo vedno kar naprej »šparati« samo nekateri. Še dandanes tega ne razumem. Torej je jasno, da zaradi nas niso nastale velike skrbi za ureditev parkiranja na Glavnem trgu in tam v njegovi bližini. In tudi ne problemi v republiškem proračunu!

Drugače pa je, če ima človek služben avtomobil za vse namene. V takem primeru ne razmišlja, ali bo šel v mesto ali kam drugam z avtom ali ne. Naj se vidi, kdo je kdo. Djilas je nekoč, že zdavnaj, pisal o novem razredu, pa smo ga zanižali skupaj s sedanjimi funkcionarji. Delavski razred pa tako vse plača. Tako je bilo, je in bo. Danes nimamo več delavskega razreda. Je bil ukinjen. Ne vem, če za ves dan, za vseh 24 ur. Ukinjen je. Delavski razred se ne sliši lepo. Danes imamo davkoplačevalce. Ob volitvah pa so to tudi volivci. Slovenski jezik je res pripraven za drugačno, bogatejšo

izražanje, če je treba. Zanimivo je, da se ob volitvah vsi vlečejo za vse davkoplačevalce. Tudi za tiste, ki ne plačujejo davkov. Tako pravijo. Glasovanje je tajno.

2.

Nikoli nisem preveč užival, ko sem potoval po Glavnem trgu in njegovi neposredni bližini. Takrat, ko sem obiskoval gimnazijo, še pločnikov ni bilo in iz cestnega blata so nas spravila prva in ne morda vedno prva cestna tlakovanja. Ni bilo pa nam s kmetov nič kaj prijetno, ko smo šli po »gosposkem« mestu s trgovinami, ki so bile za tisti čas dobro založene, mi pa praviloma vedno brez denarja. Zato smo morali pravi Suhokrajinci večkrat kar peš potovati domov in se v to mesto spet vračati z enako pogonsko energijo. Ko sem obiskoval peti razred takratne gimnazije, sem v trgovini pri mostu (nasproti Krojača) prvič v življenju kupil pomarančo in jo šel pojest, da ne bi kdo videl, v tisto ozko ulico od Knjižnice Mirana Jarca proti kapiteljski cerkvi. To je bilo zmagoslavje posebne sorte, saj so sošolci pripovedovali, da so pomaranče dobivali doma za velikonočne praznike. Pri nas nikoli, ker jih ni bilo s čim kupiti. Smo pa dobili jabolka in pirhe. Kasneje so tukajšnje trgovine prodajale vse, tudi avtomobile, če so bili na voljo, le za prodajo kruha je zmanjkovalo prostora, zato se je morala zanj zavzeti celo občinska politična oblast.

Življenje v mestu, polno avtomobilov in celo konjskih vpreg, je postajalo vse manj privlačno in prebivalci so silili ven iz njegovega objema, predvsem mladi, starejšim pa so bila usojena drugačna popotovanja od tod. Nihče ni znal urediti znotrajmestnega prometa ali pa ga ni mogel. Zato dobro pomnim, da so imeli največ kritičnih pripomb zoper natlačeni Glavni trg tisti, ki so tod pod posebnimi pogoji parkirali ne preveč skromne službene avtomobile. Oblast ima namreč sploh rada okoli sebe čim več prostora. Če ga je treba plačati, ga ne plačajo sami, ampak to »prostovoljno« opravijo davkoplačevalci. To so pa zares dobri ljudje!

Bog ne daj, da bi šli pomembni, zelo »pomembni« ljudje kam peš. In če so »nadpomembni«, še s svojim (službenim) šoferjem. Tudi če se jim nikamor ne mudi. In to bo tudi eden glavnih problemov pri urejanju mestnega prometa v centru našega mesta. Za to trditev bi se v prihodnjih letih zelo rad opravičil, če bom med živimi. **Dobro bi bilo, če bi bili velmožje po obnašanju čim bolj podobni davkoplačevalcem.** Potem bi bilo veliko manj problemov tudi v starem mestnem jedru.

3.

Zdaj pa imamo za urejanje prometa po Glavnem trgu in tam okoli njega čudovite avtomatske aparate (modre!), ki ti dajo karto za parkiranje, če imaš denar in če znaš z njim ravnati. Če kaj ne sodi v to okolje, potem te kovinske škatle prav gotovo ne. Nikoli ne bom pozabil prizora, ko je mlada mamica z dežele zapeljala na parkirni prostor in odšla z otrokom po krajšem nakupu v Mercator (»čudovito« slovensko ime). Po vrnitvi jo je skoraj kap. Ni poskrbela za parkirno karto. Odsotna je bila le dobrih deset minut. In jih je kar dobro slišala. Rekla pa je, da zdaj prvič vidi te »škatle«. Otrok se je smejal, mlada mamica, davkoplačevalka, pa je spuščala solze in polglasno godrnjala. Opazoval sem jo. Toliko gneva je bilo v njenih očeh, da se kot občanka zlepa ne bo približala centru svoje mestne občine.

Ali veste, kam rinemo z oživiljanjem novomeškega starega mestnega jedra? Če veste, ste več kot samo junaki v tem mestu na začetku tretjega tisočletja. Imamo svež primer, kakšni ne bi smeli biti. Bridka, prebridka je izkušnja s Sokolskim domom. Že v nekdanji kulturni skupnosti smo opozarjali na ta kulturni madež. Kasneje me je bilo sram, ker se ni in ni hotelo zanj nič premakniti. Občudoval pa sem nekaj članov iz Društva Novo mesto, saj so se za to zgradbo zgodovinskega pomena res srčno borili. Zato bi bilo dobro, da bi bili na čelu občinske kulturne oblasti kulturniki in šele nato politiki. Samo kulturniki pa ne, čeprav je treba o kulturi veliko vedeti. Tak človek mora kulturo tudi študirati, torej vse, kar zadeva kulturo v tem prostoru od nekoč do danes.

4.

Hočem staro novo mesto. Mestno jedro ne more biti brez življenja. **Mestu je treba vrniti prebivalce, ne samo »delujoče« lokale. Potrebni so mu redni prebivalci.** Če teh ne bo, potem je škoda govoriti o revitalizaciji. Življenje so ljudje in odveč je sleherna filozofija, če bi ob takih dolgoročnih posegih podcenjevala ali izpuščala življenje. **Toda življenje v starem mestnem jedru ne more biti oživiljeno z društvu, bučnimi nočnimi klubi in z glasbo, ki ljudem podnevi in ob večerih ne omogoča potrebnega sožitja, miru za delovno**

zbranost, aktivnosti, razvedrilo in počitek. Tudi občasne prireditve, ki tod bodo, bodo morale upoštevati pravice prebivalcev do normalnega življenja. Vedno je treba odločati tako, kot da odločaš zase!

Mestno jedro mora oživeti in nuditi. Imeti mora stanovanja in lokacije za različne dejavnosti. Stavbe so spomeniško zaščitene. Uslužnostne (storitvene) delavnice, specialne trgovine (ne in ne z imenom Müller), restavracije z različnimi ponudbami (domači jedilniki!), toda ne samo za nobleso, če hočemo, da bodo pritegnile prebivalce mesta in druge goste. Do njih se ljudje sploh ne bi smeli pripeljati. Brez izjem. Ljudje ne marajo izjem. To čutijo kot ponižanje. Zgledi vlečejo. Eno govoriti, drugo pa delati, je najslabša reklama. Tako je bilo in je, kar priznajmo.

Promet v mestnem jedru bi moral biti dovoljen samo za dostavo, praviloma v jutranjih urah (na to se bo treba kar navaditi), za reševalne avtomobile in za obiske šefov najvišjega ranga iz domačih in tujih logov, če bi bilo to res nujno. Ministri to niso in poslanci tudi ne. To bi moral določiti pravilnik, mestni protokol. Zavedati se je pa treba, da pomembni, pametni ljudje radi naredijo nekaj sto korakov tudi peš. Kdor pa hoče ohranjati izjeme, nered iz sedanjega stanja, si bo pač moral izbrati kakšno drugo okolje in se od tega starega mestnega jedra posloviti. Nikoli nisem mogel razumeti, da so hodili pred leti zjutraj domov po direktorje, recimo trgovin, šoferji s službenimi avtomobili. In domov tudi odpeljali. Djilas je imel prav. Novi razred! Toda tudi direktorji so Djilasa kritizirali, češ da ni novega razreda. Za tako kratkovidnost bi bila potrebna posebna očala.

V prostore Rotovža je treba vrniti poroke po dolensko. Nobena dolenska tradicija ni, da se ljudje poročajo v gradovih. V njih se je nekoč dogajalo vse kaj drugega, kot kaj dobrega in prijetnega za navadne ljudi. Pozabljamo, kakšni smo bili Slovenci na Dolenjskem pred 70., 50. in še 40. leti. Takrat smo bili že pravi Dolenjci, kasneje pa smo izgubljali celo svoje tipično dolensko narečje in govore.

Za parkirne prostore bo potrebno poskrbeti zunaj mestnega jedra. Pod zemljo je veliko prostora. Treba ga je poiskati, določiti in realizirati. Take stvari niso poceni. Manj bo treba misliti na lastne potrebe in več na skupne. To je nujnost za napredek, v prvi vrsti za to. Ljudje, ki bi parkirali v takih prostorih, bi imeli na primer pri nakupih, kosilih in večerjah v starem delu mesta 10% popust (ali kakšno drugo spodbudo). Novi vseljenci v prazne bivalne prostore naj bi imeli, recimo 10 let, manj strog primež pri obdavčevanju. Tudi lastniki stanovanj so prav gotovo zainteresirani za poselitev mesta. Predhodno pa je treba urediti pravila za odnosa razmerja.

5.

Gradbenih posegov za spremembo obliča starega mestnega jedra ne bi smeli tolerirati. Nujni manjši posegi ne bi smeli spreminjati obstoječe podobe. Sicer bo tako, kot se je zgodilo s hišicami na novomeškem Bregu. Škoda, da se mu je podoba tako izmaličila. Rusi (tam sem bil za svoj denar) so pravi mojstri, če je treba ohraniti na zgradbah avtentičnost, staro podobo. Primerjaš staro fotografijo s podobo, na kateri so bili opravljeni posegi, in hitro se prepričaš o njihovem mojstrstvu in poštenem odnosu do preteklosti (npr. v Leningradu, zdaj v Petersburgu). V stavbah za krogom, ki obdaja Glavni trg, pa bodo potrebne tudi dograditve v smislu dogovorjene avtentičnosti in funkcionalnosti.

Preden bi se zares in resno odločili za načrtno revitalizacijo novomeškega starega mestnega jedra, bo treba temeljito doreči kratkoročne in dolgoročne infrastrukturne zahteve in potrebe. Pa ne tako, kot se je pred letom in pol dogajalo na cesti od Glavnega trga proti Glasbeni šoli. Ne vem, kdo je tista eksperimentiranja plačeval. Polivanje ceste in spet kopanja in krpanja. Ne govoriti, kaj vse je bilo treba pod zemljo zamenjati in na novo zgraditi. Govorim o tistem delu, ki smo ga kot vidnega opazovali. Vsak tolar je namreč prišel od davkoplačevalcev, konkretnih davkoplačevalcev, ne od tistih, ki jih na pomoč na različne načine kličemo ob volitvah. Preden se bo začelo tod kaj resnega dogajati, bo treba poskrbeti za vodovodni sistem in primerno število javnih WC-jev in za to, da bo v Krko prišla res čista in zdrava voda. Krka ne sme postati umazana luža brez rib, brez rečnega življenja. Nasploh bi kazalo izpostaviti nekaj zahtev in jih tudi upoštevati: mestno jedro naj bo v celoti estetsko urejeno; v obseg tega sodijo tudi razni nasadi z rožami. Čisto mesto je potreba, ponos in zgled. Tudi kakšno primerno drevo bi kazalo še zasaditi. Da je treba izpušne pline omejiti na minimum, smo že rekli. V staro

mestno jedro sodijo samo slovenska imena, slovenska poimenovanja. Ne bodimo hlapci in sužnji, če lahko dokažemo, da smo Slovenci, samostojni, s svojo zgodovino in svojim jezikom. Nič hudega ne bo, če bo tujec videl napise: Trgovina Breza, Okrepčevalnica Ragovo, Julija – prodajalna tekstila, Krojač za danes in jutri, Novomeški brivec, Dolenjski sladoledi itd. Ni dolgo tega, ko sem v novomeških trgovinah spraševal po gumbih različnih velikosti. Nisem jih dobil. Malenkost, boste rekli. Toda podobnih malenkosti je še veliko. Najbolj žalostno pa je, da je v mestnem jedru in tam okoli gostinska ponudba na tleh. To je nemogoče stanje, ki niti malo ne diši po sodobni turistični ponudbi. Nujno je treba usposobiti restavracijo z raznovrstno ponudbo in ji dati ime Dolenjsko gostišče. S tujimi imeni drugim ne bomo dostojno predstavljali svojega mesta. Ne nasedajmo tistim, ki imajo radi praviloma vse, kar prihaja od drugod. Če bomo dobro poskrbeli zase, potem bomo dobri ponudniki tudi za druge in za tujce. Z majhnimi prilagoditvami. Ponudimo nam in drugim dolenjske specialitete. Čevapčiči niso naša posebnost. Napisani vodiči in jedilniki pa bodo tudi v tujih jezikih.

6.

Glavni trg je zelo primeren za sejemske prireditve. Nekoč so tudi bile. Odpadejo seveda sejmi s ponudbo živine. Prednovoletna sejemska ponudba se je dobro utrdila, zato bi jo kazalo ohraniti in napraviti še boljše.

Na Glavni trg, v center mestnega jedra, sodijo promenadni koncerti, ki naj bi bili dopoldne ob nedeljah in praznikih, ter kulturne prireditve. Cvičkarije, tekmovanja, npr. kolesarjev, pa v mestno jedro ne sodijo. Kakšnih 300 m pred mestnim jedrom v Münchnu smo izstopili iz avtobusa in se peš razkropili po okolici. Njim še na misel ne bi prišlo, da bi v mestnem jedru uprizarjali tekmovanja in pivske veselice.

Vse, kar je na Glavnem trgu in v njegovem neposrednem okolju kulturnega, bo treba za ljudi predstaviti v vodiču s temeljitimi razlagami. Ob Trdinovem in Kettejevem doprtnem kipu bi moral dobiti mesto še jezikoslovec evropskega pomena, v Novem mestu rojeni Rajko Nahtigal (1877-1958), ki je med obema vojnama ogromno napravil tudi za razvoj slovenske univerze, nadalje pesnik in prevajalec ter kulturni delavec velikih sposobnosti Severin Šali pa posebej zaslužna Novomeščana Bogo Komelj in Janko Jarc, v Novem mestu rojena velika Slovenca Božidar Jakac in Marjan Kozina (če morda njima postavljena obeležja že ne zadoščajo) ter Pino in Pia Mlakar in še kdo. Ilka Vašte (1891-1967), pomembna pisateljica, se je rodila v prostorih, kjer je zdaj restavracija in slaščičarna Gostinske šole, a še nima spominske plošče. Tudi Jože Cvelbar bi moral dobiti primerno spominsko obeležje. Ulica, po njem imenovana, je premalo. Spomenik dvema obešencema na Glavnem trgu mora ostati. Zgodovine, povezane z žrtvami za svobodo, se ne smemo sramovati.

Opomba: Pri predstavitvi mestnega jedra in njegove okolice ne smemo resno jemati zgodbe, ki nimajo ne imena avtorjev in nobenih dokazov. Ena takih je tista (slišal sem jo do sedaj dvakrat v javnosti in nekateri ji že nasedajo), ki govori o tem, da so v Novem mestu iskali prostor za postavitve spomenika NOB. In zdaj je glavno to, da je nekdo predlagal, naj bi podrl kapiteljsko cerkev in na tistem mestu postavili spomenik. Ne, tako neumni pa ljudje res niso bili. Morda je kdo, na kakšnem dolgovoznem in duhamornem sestanku za dobro voljo kaj takega res bleknil. Če je pa človek, avtor takega predloga znan, pa na dan z njim. Prvi bom, ki mu bom dal kot človeku ustrezno nezaupnico. Pravijo pa, da so v cerkvah zmerjali matere, ki so rodile sinove-partizane, s kurbami. Zato lepo prosim: Molčimo!

Od Kettejevega vodnjaka je možno potovati proti Frančiškanskemu samostanu z znamenito knjižnico. Ne gre pozabiti, da so frančiškani okoli 140 let vodili novomeško gimnazijo, ki je imela domovanje v prostorih sedanje Glasbene šole od 1746. do 1912. leta, torej 166 let. Staro mestno jedro priča o stoletjih burne zgodovine, v okvir katere gre ogromno materialno in kulturno bogastvo. Če bi šli do Šolske ulice in še malo naprej, bi ugotovili, da je Hodnikova hiša zgrajena mimo načel in zahtev obrobja mestnega jedra. Pogled na Krko pa ni nič kaj razveseljiv. Pred leti že opevano Župančičevo sprehajališče ob Krki še vedno nima nobenega znaka, da se je res kaj premaknilo. Človek se lahko samo čudi, kako je možno, da so nekateri predeli ob Krki tako zanemarjeni, zapuščeni. Človek dobi občutek, kot da v zadnjih 20-ih letih ni imela občina nobenega plačanega funkcionarja.

Na Vratih se je porodilo tudi odmevno prizorišče za dramo Dogodek v mestu Gogi.

Knjižnica Mirana Jarca bi morala spet postati študijska. Gregorčič bi tudi tej knjižnici prisodil verz Ostrigli, oh so mi peroti. Ima pa ogromno duhovnega bogastva in vse več ljudi jo obiskuje. Nekaterih pa v njej nikoli ne vidim. Knjižnica namreč posluje tudi v popoldanskem času.

Kapitelj ustvarja svojo zgodovino že nad 500 let in ima obiskovalcem kaj povedati, pa Dolenjski muzej z vsemi svojimi oddelki še mnogo več in to vse do Jakčevega doma. Dve knjigarni (Mladinska knjiga in Goga) ne smeta iz starega mestnega jedra. Preprečiti je treba vsa nadaljnja izseljevanja. Čim prej pa je treba usposobiti restavratorje. Kje, ne vem! V dosedanjih tovrstnih prostorih ne. Restavracija mora ljudi privabljati. Enako velja za kavarno. V obstoječo se ljudje zatekajo, ker nimajo alternativne ponudbe.

Tudi podstrešja v osrčju mesta je treba ohranjati za stanovanja in jih še naprej za to usposabljeni.

Programa o oživitvi in obnovitvi starega mestnega jedra ne bo lahko izpeljati. Mislim, da brez samoprispevka ne bo šlo. Če bodo ljudje prepričani, da občina vsak tolar dobro obrne, bo tudi uspeh. Pa vsaj malo požrtvovalnosti je dobro gojiti. Morda bo potrebno posojilo. Nekaj podobnega so napravili Šentjernejčani. Sam sem bil skoraj osem let na čelu revije Rast, pisal sem vanjo, pridobival sodelavce, hodil po terenu, pridobival denar, pa si nisem zaračunal nobenega dinarja – tolarja ne za delo in ne za kilometrino. To mi je dajalo mirno vest, da sem lahko vsepovsod »fehtal« denar za revijo. Vse delo za revijo je bilo opravljeno v prostem času. Če je bilo treba zanjo potovati v Ljubljano, sem vzel dopust. Ne lažem in ne pretiravam.

Za leto dni so me leta 1975 v izjemni situaciji ob redni službi postavili za v.d. ravnatelja novomeške gimnazije. Da ne bi kdo mislil, da sem odgovornost prevzel zaradi zaslužka, sem se mu v celoti odpovedal, čeprav sem se iz ene ali druge službe vračal tudi ob enajstih ponoči. Delo je bilo treba opraviti.

Že dvakrat sem za Suhokrajinski zbornik prispeval daljša prispevka. Oba sem naklonil v prid obnovi žužemberškega gradu. Žužemberški grad je klical po obnovi že med obema vojnama. Danes pa je potrebno to sramoto popraviti. Za Suho krajino je treba kaj prispevati, ne o njej samo lepo govoriti. Pri brigadah pred leti sem bil 29-krat zaradi različnih nalog, tudi udarniških akcij (takrat je bila to novomeška občina), pa nisem vzel niti priznanja, ker bi mi ga izročil le kabinetsko vdan in plačan človek za brigade. Prvi dve brigadi v Žužemberku pa sem kot študent organiziral in vodil jaz, pa me zdaj ne vabijo na srečanja. Se jih pa udeležijo ljudje, ki so komaj vedeli za to požrtvovalno prostovoljno delo v Žužemberku, Suhi Krajini. In še in še. Za zdaj dovolj. Človek ne sme biti z ničimer obremenjen, če stopi pred ljudi za pomoč. Tako mislim jaz. Nič hudega, če tako mislim.

Želim si staro novo mesto (ker gre za mestno jedro, je »novo« pisano z malo začetnico).

Pleničar Andreja

REVITALIZACIJA STAREGA MESTNEGA JEDRA NOVEGA MESTA - ŽELIM SI STARO MESTO

avgust 2003

Če govorimo o starem mestnem jedru, ne moremo mimo zgodovine Novega mesta. Kratko in jedrnato jo je povzel Tone Knez, ki je zapisal takole: »Z ustanovnim pismom z dne 7. aprila 1365 je avstrijski vojvoda Rudolf IV. ustanovil Novo mesto, mu podelil mestne pravice in ga krstil po svojem imenu- Rudolfswerd. Mesto se je osnovalo na pobočjih Kapiteljskega hriba, si izoblikovalo svoj trgovinsko-obrtni center na Glavnem trgu (na osnovah nekdanjega Markstatta?), medtem ko je na vrhu Kapiteljskega hriba bila zgrajena poznogotska cerkev sv. Miklavža, ki je vse od danes ostala značilna mestna silhueta. Srednjeveško Novo mesto ima skoraj krožni tloris, njegova površina znotraj mestnega obzidja meri cca 12,5 ha. Mesto je bilo od vsega začetka opasano s čvrstim mestnim obzidjem in imelo dvojna vrata: Gorenja ali Ljubljanska in Karlovška. Mestno obzidje so porušili že leta 1786. Vse do ustanovitve Karlovca (1579) je bilo Novo mesto pomembno tržišče kot tranzitna postaja na poti trgovinskih zvez med Ogrsko in severnojadranskimi pristanišči in vojaško oporišče kot zbirališče čet za boj proti Turkom v zaledju Vojne krajine. Šele na začetku 20. stoletja se strnjeno mestno področje intenzivneje širi zunaj nekdanjega mestnega obzidja. Mesto je postalo administrativno, kulturno in gospodarsko središče vse Dolenjske.« (Tone Knez: Historična urbanizacija Novega mesta: Gradišče-Gradec-Mesto: V Kronika časopis za slovensko krajevno zgodovino 25/1977, str. 9)

Izumiranje starih mestnih jeder ni nov pojav ne v svetu ne pri nas. Okoliščine, zaradi katerih je bilo izoblikovanje mestnega prostora tako, kot se je do neke mere ohranilo do danes, so se bistveno spremenile. [Stara mestna jedra oziroma trgi danes ne služijo sistemu, čemur so bili namenjeni, ko so nastali.](#)

Zgodovina mestnega jedra-nukleusa sega tja v antično Grčijo in zametke demokracije, v našem okolju pa v obdobja vasi in trgov, kjer je vaška lipa predstavljala [center dogajanja oziroma prezentiranja javnosti in izvajanja oblasti, oziroma nasprotovanju oblasti. Tam se je namreč zbiralo, dogovarjalo, razpravljalo, sklepalo.](#) Vse lipe se niso ohranile, so pa trgi odigrali isto večjo ali manjšo vlogo, ko so po njih vihrale revolucije, strmoglavljale in postavljale oblast. Javnost delovanja oblasti se je kazala nenazadnje tudi v javnem kaznovanju, pa čeprav to niso bili vedno spektakli z obglavljanjem ampak tudi »samo« razglasi na trgih.

»Kapiteljski hrib ali Kapiteljska pristava je grič tik mesta- običajno mu pravijo Kapiteljski marof. Odtod je kaj zanimiv pogled na mesto. Najstarejše njegovo ime je Rosenbüchel ali pa tudi Rosenberg, ki ga nahajamo že v začetku XVI. stoletja. Dokler je imelo mesto pravico obsojati celo na smrt, je bilo na Rosenbüchelnu mestno morišče, ki pa so ga Francozi prestavili zadaj za Žabjo vas k gozdu, kjer so vežbali vojake k orožju. Avstrijska vlada je preložila morišče zopet nazaj na Kapiteljski hrib, a na drugo, desno stran ceste. Spomin na to, da je bilo morišče nekoč vrh kapiteljskega hriba na levi strani ceste, je še ohranjen v ljudski govoric, ki imenuje ozko dolinico ob Krki ravno pod Kapiteljskim hribom. Pod gavgami. Tako je spremenil Kapiteljski hrib svoje prvotno in lepo ime Rosenbüchel naposled v ime žalostnega pomena.« (Novo mesto v preteklosti: V Anton Podbevšek: Dolenjska metropola Novo mesto 1930, str. 44). Karel Bačer v Pesmi obešanju v Novem mestu zapiše: 12. julija 1865 je bila na gavgah na Marofu izvršena zadnja javna usmrtitev v Novem mestu. (Karel Bačer: Iz dolenjske preteklosti, oz. Pesem o obešanju v Novem mestu, str. 59) Na ta dogodek spominja pesem godca novomške godbe Ivana Rupnika-Možeta. (ibid.)

Če je trg pomenil druženje in zbiranje, je bil prostor, ki je bil dovolj velik, da je to omogočal, sorazmeren najbrž s številom duš na območju.

»Prometna mreža na območju Glavnega trga je v primerjavi z ruralnimi tipi prometnega omrežja bolj urejena, geometrijska, pa vendar podrejena urbani zasnovi kot celoti. Poleg

tega so prometnice hierarhično razporejene: največji pomen ima glavna prometna žila – glavni trg, v katero se steka omrežje sekundarnih poti, ki so včasih povezane še z ozkimi prehodi, kot je na primer uličica za zahodnem robu obravnavanega otoka. Vendar so ti komunikacijski kanali hkrati prostori za druge dejavnosti in niso namenjeni zgolj prometu: Predvsem Glavni trg je včasih bil središče javnega življenja v mestu – ekonomskega in družabnega, stranske ulice so bile neke vrste podaljški zasebnih prostorov hiš, kjer se je odvijal del družinskega življenja in stiki med člani ožje sosedske skupnosti.« (Jelka Pirkovič Kocbek: Novomeški Glavni trg in njegova gradbena zgodovina: V Dolenjski zbornik 1985, str. 113.)

»Glede regionalnih in slogovnih lastnosti novomeške hiše naj opozorim na naslednje: novomeške hiše, kakršne stojijo na Glavnem trgu, so v slovenskem merilu nekaj posebnega: kot celota ne sodijo niti v sredjeevropski niti v alpski niti v sredozemski tip, katerih inačice sicer srečujemo v starih mestih na Slovenskem. Oblikovno so še najbolj sorodne srednjeevropski meščanski arhitekturi, le da imajo eno bistveno posebnost: arkade v pritličjih glavnih fasad. Takšni arhitekturni elementi so značilni za italijansko meščansko arhitekturo, še posebej za toskansko, lombardsko in emilijansko, najdemo pa jih tudi pri nekaterih čeških mestih. (ibid., str.114)

»V zvezi s pročelji hiš na Glavnem trgu je treba omeniti še pojava pauperizacije njihove arhitektonske zasnove – v 19. stoletju so namreč zazidali večino arkad. Namesto pod arkadami hiš se je trgovalo v zasilnih lesenih lopah in kasneje v premičnih stojnicah s platnenimi strehami, kar se lepo vidi na fotografiji, posneti med obema vojnama.¹² Vendar trgovske dejavnosti niso več opravljali meščani, temveč okoliški kmetje in primestni obrtniki. Arkade so ponovno pričeli odpirati po letu 1950, k čemur je prispevalo predvsem prizadevanje profesorja Mušiča, ki je tudi pripravil projekt, po katerem so preuredili tržno ploskev, uredili spominska obeležja, vodnjak, zasadili drevesa itd.« (ibid., str.118)

[Danes imajo trgi predvsem povezovalno funkcijo, so površine, bližnjice čez odprt prostor med zazidanimi površinami. Ne rabimo po primer dalj kot na Novi trg v Novem mestu in ga primerjajmo z Glavnim trgom.](#)

Če so bile včasih najpomembnejše ustanove skoncentrirane v mestnem jedru in so vsi tisti, ki so na hierarhični lestvici nekaj pomenili, razkazovali svoje mogočne domove v samem centru. Dokler se ni dokončno ločilo zasebno in javno, so v njih opravljali tudi svoje delo, bodisi da so bile v hišah, kjer so prebivali tudi pisarne, uradi, trgovine itd... [Ko pa postane dom zasebnost in se njegova vrata zaprejo za nepovabljenе in se družabno življenje seli drugam, se najbrž že začne trend višjih slojev v rezidencah na deželi in obrobju mesta.](#)

Za moderne družbe je namreč značilna ostra ločnica med zasebno in javno sfero. Citiram: "Še najbolj jasna je opredelitev, da je javno mnenje pravzaprav na javnem mestu izrečeno zasebno mnenje, tako kot je javnost le skupina zasebnikov, zbranih na javnem prostoru (Habermas, 1969). Druženje in izmenjava mnenj o javnih zadevah na odprtih ali zaprtih prostorih (salonih, kavarnah, trgih, itd.) je ustvarilo javno mnenje. Zgodovina modernih javnih urbanih prostorov je torej tesno povezana s pionirskimi časi nastajanja javnega mnenja." (Kos, Drago: Praktična sociologija za načrtovalce in urejevalce prostora, Ljubljana : FDV, 2002, str. 106)

»Seveda pa javno mnenje v modernih informacijskih družbah že nekaj časa ne nastaja več kot rezultat razpravljanja skupine ljudi v javnih mestnih prostorih. Z razvojem množičnih komunikacijskih medijev se je področje javnega »občevanja« močno razširilo – tako po številu udeležencev kot tudi glede na prostorsko razsežnost. Vloga medijev, sprva predvsem tiskanih, v zadnjih desetletjih pa predvsem elektronskih, je močno zmanjšala pomen interaktivnega javnega komuniciranja. Posledica je enosmerno komuniciranje, kar spreminja javnost v pasivno publiko, javno komuniciranje pa v propagando. Javno mnenje torej ni več produkt soočanja zasebnih pogledov in stališč na javnem mestu, temveč je vse bolj rezultat enosmernega pretoka informacij iz virov, ki jih povprečni državljani težko identificirajo in še težje preverjajo.« (ibid., str. 106)

Vsekakor smo po drugi svetovni vojni pri nas bili priče tega, da so v starih mestnih jedrih, tudi zaradi pogojev, ki so v njih vladali, ostali dostikrat samo tisti, ki so spadali na samo obrobje družbe. Priseljenci, študentje, mlade družine, upokojniki,

podnajemniki. Dostikrat so bile spodnje etaže nacionalizirane in v njih odprti različni lokali, trgovine, ki so morda vsaj zakrile pravo sliko, da stavbe in z njim mestno jedro propada. Na to, da je veliko stanovanjskega prostora na Glavnem trgu praznega, opozarja tudi odprto pismo Društva Novo mesto v Dolenjskem listu (Anton Škerlj: Zapreti promet skozi staro mestno jedro: V Dolenjski list št. 28/2002, str. 3). »Gre za stara nefunkcionalna stanovanja, ki v 3. tisočletju seveda ne bodo zadovoljila nobenega stanovalca. Poleg teh stanovanj so prazna tudi podstrešja, ki so praviloma visoka in v katerih bi bilo kaj lahko urediti celo vrsto mansardnih stanovanj. Te obstoječe stanovanjske možnosti kot tudi podstrešja je nujno posodobiti in urediti za moderna stanovanja.« (ibid.) Tako nekako je Ljubljana skušala oživiti staro Ljubljano. Vsako mesto se je po svoje spopadlo s tem problemom in pristopilo k revitalizaciji starega mestnega jedra. Piko na i so sigurno naredili še nakupovalni centri, ki so odpeljali še zadnje kupce iz mestnega jedra. Če se vrnem nazaj, so nakupovalni centri omogočili druženje oziroma srečevanje ljudi, na kar se je v mestnih jedrih pozabilo. Trgovinica do trgovinice, kjer si podajaš kljuko za kljuko, je malo verjetno, da boš naletel na znanca, še sploh, če ti je uspelo parkirati meter od trgovine. Avtomobili razen na sejmih in dirkah ravno ne zbližujejo ljudi. Je pa seveda zelo prikladno, če se lahko pripelješ do vrat. Zato bi bilo, ne glede na vse pomisleke, ki jih imamo, potrebno zapreti za promet staro mestno jedro. Po mojem mnenju lahko mestno jedro oživi samo z ljudmi, ki jih je potrebno pritegniti z različnimi ponudbami nazaj v mestno jedro. Res je vsak dan bolj očitno, »da je denar sveta vladar«, saj so staro mestno jedro dobesedno preplavile bančne poslovalnice, ki pa jih ljudje vsak dan manj radi obiskujejo tako zaradi k profitu naravnane obratovalnega časa kot zaradi provizij in vrst na bančnem okencu. Šele ko nas prisili nuja, ko se z našimi transakcijskimi računi dogajajo skoraj čudežne reči, smo pripravljeni priti v bančno staro mestno jedro, slabe volje že vnaprej, potem pa še bolj. In če cinično končam, če srečamo znanca, z njim samo delimo mnenje o bankah.

Nasploh se v nekaterih slovenskih mestih že v začetku 80-tih let začenja proces suburbanizacije, ki sledi zaključku urbanizacije, za katero je značilna silovita koncentracija in rast mestnega prebivalstva kot posledica migracij s podeželja in upadanja prebivalstva le tam. V fazi suburbanizacije pa je trend izseljevanja prebivalstva na primestno obrobje (kar omogoča lastni prevoz) in na podeželje, s tem pa se povečujejo dnevne migracije, saj koncentracija delovnih mest ostaja v mestih. Preoblikovanje strukture mestnega prebivalstva najprej zaradi priseljevanja potem zaradi izseljevanja, kar vpliva tudi na kulturne potrebe in uporabo kulturnih storitev. Nezanemarljivo vlogo pri obiskovanju ali neobiskovanju kulturnih prireditvev je tudi oddaljenost od kraja bivališča. Zato bi si morali pri vprašanju oživljanja starega mestnega jedra postaviti vprašanje kdo je naša ciljna publika in kako jo lahko pritegnemo, s kakšno ponudbo? So to domačini? So to turisti? Oboji?

Predlagam da se v konceptu revitalizacije mestnega jedra upošteva:

- Predpogoj vsega prizadevanja je **zapora prometa na Glavnem trgu**, če hočemo privabiti ljudi namesto pločevine. Če navedem Lilijano Jankovič: "Najtežje rešljivi problemi so pri urejanju prometa. Historična mestna jedra imajo zgradbo, ki je nastala v dolgem zgodovinskem razvoju in ni prilagojena oblikam in zahtevam sodobnega prometa...//... Mestno jedro je zgodovinsko, kulturno in urbanistično najvrednejši prostor Novega mesta, zato morajo biti vse aktivnosti in vsi posegi v območju jedra podrejeni varovanju tako posameznih spomenikov oz. objektov dediščine kot varovanju jedra kot celote... //... najbolj moteča pa je odsotnost večje javne peš površine, kjer bi se lahko uredil privlačen prostor za prireditve in zbiranje meščanov." (Lilijana Jankovič: Zgodovinsko mestno jedro in promet v Novem mestu.¹ V reviji Urbani izziv let. 12/2001, št.2, str. 97-102) V tej prometni študiji so prikazane tudi zelo konkretne rešitve problema.
- **Privlečejo naj se iz predalov raziskovalne naloge in študije, ki so na temo starega mestnega jedra že bile opravljene.** Morda odkrivamo toplo vodo, saj ima problem mestnega jedra že kar častitljivo starost. » V prenovi naj bi se torej spet naslonili na visokošolski tozd Arhitektura, in Jože Koželj, profesor v tej ustanovi, je pokazal pripravljenost svoje fakultete, da zbrano znanje preizkusi na novomeškem starem mestnem jedru in v sodelovanju z Novim mestom. Slednje očitno poskuša sprati madež s svoje časti, ki si ga je prislužilo, ker je leta 1981 sprejeti odlok o prenovi mestnega jedra zaklenilo v predal, da ga ne bi uresničili. (Martin Luzar: naj generacije arhitektov delajo le za arhive? V Dolenjski list št. 25/1988, str. 12)

- Morda bi se lahko [organizirale urbanistične oziroma arhitekturne delavnice študentov in priznanih mentorjev](#), ki bi iskale kvalitetne nove rešitve oziroma preverile stare, jih aktualizirale ali poiskale nove.

Nekaj predlogov, kaj bi bilo potrebno urediti:

Sprehajališča

Meščani in turisti bi se sprehajali, če bi bile [urejene sprehajalne poti s klopcami](#), da bi se lahko tudi odpočili, posedeli, poklepetali, se družili na odprtem prostoru. Npr. v Španiji so v večjih obmorskih mestih urejene cele vrste stolov, kjer lahko sedeš in opazuješ mimoidoče na korzu. Za te stole seveda zaračunavajo na uro. [Lokali s prijetnim ambientom in terasami, po možnosti z veliko več zelenja kot ga premoremo zdaj](#). Tudi v drugih starih slovenskih mestih funkcionira [promenada](#), morda bi tudi pri nas.

Parkirišča

[Urejena parkirišča pred vhodom v staro mestno jedro na obeh koncih zapore](#). Ureditev [brezplačnega parkiranja za stanovalce, zaposlene ter dovoz blaga v staro mestno jedro](#) oziroma celotni prometni režim v starem mestnem jedru.

Razsvetljava

[Javna ulična razsvetljava s svetilkami](#), ne reflektorji, da ljudi ni že ob mraku strah prehoditi mesta.

Javne sanitarije

Turistična ponudba

»Novo mesto se vedno bolj razvija kot tujsko-prometno središče in letovišče. Znano je bilo že pred vojno kot uvaževano, zdravo in prijetno poletno bivališče. Domačini so že od nekdaj imeli največje veselje s kopališčem na Loki, ki so ga pred leti povečali in priredili, da se sedaj lahko meri z največjimi kopališči v Sloveniji.« (Novo mesto kot letovišče : V Anton Podbevšek: Dolenjska metropola Novo mesto 1930, str. 58). Morda bi kazalo razmisliti, kako se da [vključiti reko Krko v turistično ponudbo](#). Najbrž dandanes odpade kopanje na Loki, lahko pa bi bile [ponudbe čolnarj z možnostjo najema čolnov na vesla ali morda kar pletne in podobe ladjice, ki ne onesnažujejo okolja](#) (zgled Blejsko in Bohinjsko jezero) [in omogočajo turistično vožnjo](#). Včasih je bila Krka plovna v bližini [Novega mesta do 5 km](#).

Leta 1895 je Novo mesto imelo sledeče [hotele](#): Hotel Jakac (Sokolska ulica, obratoval od leta 1829 pod imenom hotel Jakac (1895) do 2. sv. vojne), hotel pri Kroni (Glavni trg od 1792 pod imenom Na plaz do leta 1902 pod zgoraj navedenim imenom), Hotel pri zvezdi (Glavni trg od 1856 pod imenom Hotel pri mestu Ljubljana do Hotela pri zvezdi do nekje začetka 1. sv. vojne), Hotel Paučič oziroma Metropol (Novi trg, od 1878 do 1943, danes hotel Krka), Windischarjev hotel (obratoval od leta 1894 do leta 1948, ko je bil nacionaliziran, Hotel pri solncu (obratoval sklepajo od 1796 do 1943, pod različnimi imeni in lastniki, Cesta komandanta Staneta, zdaj Rozmanova ulica). (glej vir: Slavka Ložar: Stare gostilne, Dolenjska založba, 1991).

Novo mesto ima danes en sam hotel Krka:, ki razpolaga z 29 enoposteljnih in 24 dvoposteljnih sob, kar najbrž ne zadostuje, da bi Novo mesto lahko resneje konkuriralo v turistični ponudbi, seminarsko-izobraževalnemu turizmu, kongresnemu turizmu, in družinskemu počitniškemu turizmu. Res je sicer tudi to, da je v bližini Novega mesta še kar nekaj posteljnih kapacitet v Dolenjskih in Šmarjeških Toplicah ter na Otočcu, kar pa ne pomaga samemu Novemu mestu oziroma njegovemu staremu jedru.

Restavracije in kavarne

[Restavracije in kavarne poleg, če že ne namesto bifejev](#). Slavka Ložar v prej imenovanem delu navaja, da je leta 1810 v Novem mestu in Kandiji bilo 35 gostilničarjev, v letih 1875 je prišlo 63 prebivalcev na eno gostilno in v vseh naslednjih letih je število naraščalo in leta 1940 je prišlo 183 prebivalcev na gostilno. (ibid str. 35) Mislim, da je strah pred tem, da bi bilo danes v mestu preveč lokalov, odveč.

Prehrana

[Vsekakor se ne moremo pohvaliti, da lahko v mestnem jedru ponudimo turistu kaj tipično dolenjskega](#). Največkrat je to tipična kulinarčna ponudba brez posebne

domišljije. (z izjemo eksotike - kitajska restavracija). Osiromašena ponudba vpliva tudi na kvaliteto delovnega okolja zaposlenih v centru mesta, ki iščejo v času malic primerne lokale za prehranjevanje, saj je klasične delikatesne ponudbe skoraj ni več. [V povprečni ponudbi manjka tako hitra prehrana tudi za turiste, ki bi spotoma, kaj prigriznili, pa če bi bil to samo hot-dog, hamburger ali pommes-frites, ocvrte sardelice itd... kot boljših restavracij na nivoju hotela Krka ali več.](#)

Turistični spominki

Morda bi se izplačalo napraviti [nagradni natečaj mestne občine Novo mesto za najboljši turistični spominek na Novo mesto oziroma nekakšen zaščitni znak](#). Žal še pošteno lepo [panoramsko razglednico mesta težko dobiš](#), če ti uspe identificirati kraje, kjer naj bi jih prodajali, saj so izginili tudi kioski, ki sicer niso bili okras mesta, so pa imeli zelo praktične funkcije. V sodelovanju s turističnimi društvi in kulturnimi institucijami bi se ponudba lahko izboljšala tako kvantitativno kot kvalitativno. Predvsem bi bilo vredno [pobrskat po etnološki in arheološki dediščini](#). Najti primerno izvedbo in ceno.

Panoramske vožnje

[Novo mesto bi si turisti lahko ogledali tudi s kočijo, opremljeni seveda z vodniki v jeziku, ki ga razumejo](#), če vozniki sami ne bi bili kvalificirani vodiči oziroma dana bi morala biti tudi možnost zasebnega [najema vodičev](#), ne le skupinskega za kulturno-zgodovinsko vodenje po Novem mestu. Že prej sem omenila, da bi si lahko [mesto ogledali tudi s strani reke Krke](#), izkoristiti bi morali bolj tudi letališče Prečna in [z reklamo opozoriti na možnost panoramskih poletov in ogled mesta iz zraka](#).

Spektakli

[Modna revije](#) znamke Labod in drugih ponudnikov tekstila v Novem mestu. [Revije bi se lahko dogajale na samem Glavnem trgu](#). Morda [organizacija porok, ki sledijo etnološki dediščini na samem rotovžu in spektaklom pred njim](#).

Zabava za različne generacije: kulturna, glasbena ponudba.

[Od pouličnih godbenikov, festivalov na odprtem, gledališča, sejmov, otroškega igrišča, kulturne prireditve institucij. Živa glasba, koncerti, plesi](#). Starejši Novomeščani še pomnijo, da je skoraj vsaka gostilna ob vikendih premogla živo glasbo in ples. Ples, ki ne bi bil izključno v diskotekah, pa še teh več ni, ali v plesnem klubu. Morda bi se še raje zavrtela srednja in starejša generacija. »Najelegantnejše zabavišče je bil rotovž; tu so se vršili pred pustom bali in plesi, ki pa so bili skromni vkljub temu, da je zahajala semkaj najboljša družba in se sukala na tako častljivem kraju.« (Ivan Vrhovec Zgodovina Novega mesta, povzeto po Slavka Ložar: Stare gostilne, Dolenjska založba, 1991 str. 32)

Pročelja

[Ureditev zunanjega izgleda fasad starega mestnega jedra](#), ki s svojim razpadajočimi in cvetočimi ometi in opleski ne ponujajo nobenega estetskega užitka ne domačinom ne turistom.

Seveda pa je lokalna oblast tista, ki bo imela pravo in zadnjo besedo, kaj pravzaprav hoče z mestnim jedrom, kaj pomeni zanjo oživljanje mestnega jedra.

Potrebno je [oblikovanje kratkoročnih zavezništev](#), ki bodo vodila k doseganju dolgoročnega cilja oživljanja mestnega jedra, za kar so [potrebni jasno postavljeni cilji, mehanizmi za doseganje le-teh, zadolžitve različnih vodilnih agencij za razvoj podrobnejših načrtov ter določitev virov za doseganje ciljev](#). (navedeno po Kos, Drago: Praktična sociologija za načrtovalce in urejevalce prostora, Ljubljana : FDV, 2002, str. 50)

V istem delu avtor navaja, da urejanje in načrtovanje prostora ni samo prostorski problem. »Urejevalski in načrtovalski posegi v prostor zadevajo najvišje državne interese, obenem pa neposredno določajo tudi individualne, najbolj osebne usode. Urejanje prostora zato neizbežno sproža različne odzive, ki se razvrščajo od obrambe strateških interesov državne suverenosti do arhetipskih individualističnih reakcij, ki branijo »naravno« pravico do lastnega »življenjskega prostora«. Nema lokrat so odzivi tako siloviti, da celo povsem onemogočijo umirjeno in racionalno (strokovno) razpravo. Znamenita fraza, da naj morebitne prostorske zaplete ali celo konflikte reši t.i.stroka,

zato že dolgo ni več prepričljiva. Dejansko so strokovne presoje in odločitve za neko prostorsko različico lahko zgolj podlaga za interesno, družbeno tj. politično odločitev." (ibid., str.16) Menim, da zgoraj navedeno delno, če ne v celoti lahko drži tudi za lokalne primere oziroma primer oživljanja mestnega jedra, kjer se krešejo osebni interesi in mnenja.

Vsekakor je zelo vzpodbudna anketa na www.novomesto.si, ki smo jo prejeli v nabiralnike, da se udeležimo na internetu ankete o novomeškem mestnem jedru. Če citiram Draga Kosa iz prej omenjenega dela: »Tako je npr. analiza pripomb na razstavljeno maketo fontane na Prešernovem trgu v Ljubljani (Gantar, Kos,1988) pokazala zelo pestro vrednotno, ideološko in interesno strukturo piscev pripomb ali bolj angažiranih uporabnikov mestnega prostora. **Pri urejanju prostora je nedvomno koristno, če razpolagamo z informacijami o tem, kaj vse je investirano v pogledih na prostor, kaj vse lahko privre na plan ob morebitnem posegu v konkretni prostor.**« (ibid., str.91)

Vsekakor si želim, da se stvar ne bi končala z anketo, ampak bi ji sledila temeljita analiza ter iz nje izvedeni načrti in rešitve, ki bi upoštevali čim širši spekter različnih interesov meščanov.

Viri:

- Bačer, Karel: Iz dolenske preteklosti, Dolenjska založba, 1991
- Bartelj, Andrej: Mestno jedro propada vsem na očeh. V Dolenjski list št. 23/1995, str. 4
- Borštnar, Sonja: Kulturne potrebe ter potrošnja kulturnih dobrin v občini Novo mesto, raziskovalna naloga, 1986 ?
- Jakše, Darija: Kulturnozgodovinski oris Novega mesta v 2. polovici 19. stol. (diplomska naloga)
- Jankovič, Lilijana: Zgodovinsko mestno jedro in promet v Novem mestu: V reviji Urbani izziv št 2/2001, str. 97-102)
- Knez, Tone: Historična urbanizacija Novega mesta: Gradišče-Gradec-Mesto: V Kronika časopis za slovensko krajevno zgodovino št. 25/1977, str. 6-11)
- Kos, Drago: Praktična sociologija za načrtovalce in urejevalce prostora, Ljubljana : FDV, 2002)
- Levičar, Tomaž: Novo mesto kolesarjev in pešcev: V Izziv št.4/2002, str.4
- Ložar, Slavka: Stare gostilne, Dolenjska založba, 1991)
- Luzar, Martin: naj generacije arhitektov delajo le za arhive?: V Dolenjski list št. 25/1988, str. 12)
- Penca, Janez: Predlog: s štirih koles na par nog: V Dolenjski list št.11/1996, str. 16
- Pirkovič Kocbek, Jelka: Novomeški Glavni trg in njegova gradbena zgodovina v Dolenjski zbornik 1985, str. 113-129
- Pirkovič-Kocbek, Jelka: Oblikovni značaj Novega mesta: V Zbornik za umetnostno zgodovino št.19/1983, str. 55-66
- Podbevšek, Anton: Novo mesto v preteklosti : V Dolenjska metropola Novo mesto 1930, str. 44-55
- Podbevšek, Anton: Novo mesto kot letovišče : V Dolenjska metropola Novo mesto 1930, str. 58-71
- Ravbar, Marjan: Urbanizacija podeželja v občini Novo mesto, Inštitut z geografijo Univerze Edvarda Kardelja v Ljubljani, 1989
- Slak, Jože: Novo mesto- koliko res še mesto? : V Dolenjski list št. 42/1991, str. 10
- Škerlj, Anton: Zapreti promet skozi staro mestno jedro: V Dolenjski list št. 28/2002, str. 3

Dodatni viri:

- Blatnik Dušan: Izhodišča prenove starega mestnega jedra: diplomska naloga, 1987 (Fakulteta za arhitekturo LJ)
- Mušič, Vladimir - Braco et all.: Prostorsko ureditveni pogoji za historično jedro v Novem mestu, Urbanistični inštitut RS, 1991)
- Oblikovanje kulturnih ustanov in razvoj Novega mesta v kulturno središče Dolenjske, Društvo Novo mesto, 2000

- Račečič-Skrt, Urška: Urbanistično programska ureditev območja med obema mostovoma v Novem mestu: diplomska naloga, 1995 (Fakulteta za arhitekturo LJ)
- Slak, Jože: Prelom urbanizacije Novega mesta: diplomska naloga, 1993 (Fakulteta za arhitekturo LJ)

Pršina Marko

ESEJ

14. avgust 2003

Pozdravljeni,

res je, da na prvo povabilo vašega župana nisem reagiral s prispevkom oz. esejem, kar pa ne pomeni, da se nisem zamislil in v mislih odobral začete poteze ekipe, ki se je lotila tako celovitega problema, kot je revitalizacija novomeškega jedra. Naslovniki pisma pač nismo mogli vedeti, ali smo trije ali nas je tri tisoč. Res pa je tudi, da nisem pričakoval, da me bo v drugem vabilu župan zaradi moje ne-reakcije oštel. Kakorkoli že, še vedno podpiram vsako prizadevanje za sprembe na bolje in obljubljam, da bom po svojih močeh pomagal tudi s konkretnimi dejanji.

Če lahko naštejemo stvari, ki so z mojega vidika v mestu najbolj pereče:

- pogosto [malomaren odnos lastnikov stavbnega fonda do spomeniških kvalitet spomenikov v mestu](#),
- [neustrezne prenove stavbnega fonda](#),
- [nekonsistentnost pri izvedbi svetlobnih \(reklamnih\) napisov](#), ki je pripeljala v oblikovni, materialni in barvni kaos,
- postopno in načrtno [ubijanje zelenih površin](#) (kostanji, zelenice),
- [prevladovanje kratkoročnih materialnih koristi mestne občine pred dolgoročnimi koristmi mesta in meščanov](#) (npr. pozidava obrežja Krke, namesto da bi s prostimi površinami dvigovali kvaliteto bivanjskega okolja).

Sami veste, da bo mesto živelo, dokler bodo v njem ljudje. Poskušati je treba [ustvariti razmere, da bo tradicionalna trgovska dejavnost v čimvečji meri narekovala mestni utrip](#). Zdi se mi, da je ob trgovini še kultura tista, ki bi lahko v mesto vsaj občasno [privabila obiskovalce, če že ne stanovalce](#). Ponudba se z leti izboljšuje (koncerti, muzejski vrtovi, Jazzinty, Fotopub) in v tej smeri kaže nadaljevati (pohvala Lokalpatriotu). Izjemno dobra poteza je knjigarna Goga.

Nikakor pa [ne bi mogli trditi, da je mesto gostoljubno do umetnosti](#): kolikor mi je znano, [v središču ni primerne prostora za koncertiranje](#) npr. jazz, klasičnih ali etno zasedb - razen na Glavnem trgu na prostem v poletnih mesecih. [Razen galerije Kralj v jedru ni prostora, ki bi bil namenjen likovni razstavi ali fotografsko razstavi dejavnosti](#).

Če se poskušam kot fotograf tvorno vključiti, lahko samo obljubim, da [bom pripravil kakšno fotografsko razstavo, ki bo tako ali drugače tematsko vezana na mesto](#). Ideja živi že nekaj časa, izvedba z moje strani je na polovici. Ko bo na treh četrtinah, vam bom projekte predstavil v upanju na sodelovanje.

Fotografija je izjemno sporočilni medij in škoda je, da je tako na obrobju. Borut Peterlin je imel na prelomu tisočletja izjemno dober [fotografski projekt Novomeščani 2000, ki pa ga mesto ni izkoristilo v tolikšni meri, kot bi ga lahko](#).

Zelo dobrodošlo bi bilo, če bi v sodelovanju z ZVKD [naredili fotografski časovni prerez skozi stavbni fond in nato projekt ponovili npr. čez 10 let](#). S tem bi si ustvarili sijajno bazo in neprecenljiv zgodovinski dokument. Projekt finančno ni hudo zahteven, material, ki bi tako nastal, pa bi bil lahko vsem dostopen in navsezadnje tudi podlaga in pomoč k odločanju urbanistom, arhitektom in drugim strokovnjakom.

Če strnem: osebno lahko še največ pripomorem na področju ohranjanja in prenove stavbnega tkiva ter s pomočjo profesionalne fotografije podprem določene aktivnosti ali dejavnosti (tudi fotografske razstave). Če bomo mesto izboljšali, ga naredili ljudem prijaznega in mu dvignili ugled, bo lahko zopet zaživelo v sijaju, ki ga je nekoč že imelo.

Simič Peter

7. avgust 2003

Spoštovani gospod Boštjan Kovačič, župan mestne občine Novo mesto!

Z veseljem pozdravljam akcijo, ki jo je pod vašim vodstvom pokrenila Mestna občina Novo mesto za rešitev in revitalizacijo starega mestnega jedra. Ker po dolgem času pobuda prihaja "z vrha" in je kot izgleda zelo resno zastavljena, ni dvoma, da ne bi prinesla pozitivnih rezultatov.

Ob tej priliki bi vas rad opozoril, oziroma osvežil spomin na podobna prizadevanja, katerih eden od pobudnikov sem bil podpisani in ki so se začela, bi rekel, že davnega leta 1977. Nikoli se mi ni zdelo ravno najbolj primerno, da človek sam govori in opozarja na svoje delo, vendar je bilo preveč resnega dela in zanosa vloženega v tako imenovani projekt celostne podobe mesta, da bi se le to prepustilo ignoranci in pozabi.

Leta 1977 smo bili z ustanovitvijo [Aquarius design studia](#) prvi v Sloveniji in seveda verjetno tudi v Jugoslaviji, ki smo se zavedli nujnosti po celostnem oblikovalskem pristopu do mestnega prostora in na tem tudi začeli delati.

[Barvna polihromija fasadnega pasu, označevanje lokalov, trgovin, podjetij, pa usmerjevalno označevanje, sistem plakatiranja in oglaševanja v mestnem prostoru, tako imenovano ulično pohištvo, cestna razsvetljava, obdelava talnih površin in kot osnova vsega celostna grafična podoba mesta z novim razpoznavnim znakom in razpoznavnimi mestnimi barvami, vse te naloge naj bi se združile v skupinskem projektu celostne podobe mesta.](#)

Že takoj na začetku je delo na projektu, v zvezi s pripravami na ugledno prireditve Zvezno konferenco mest Jugoslavije, doživelo izreden razmah. Nekatero rešitve celostne mestne podobe (barvne obdelave fasadnega pasu) so si prihajali ogledovat iz Ljubljane, Zagreba. Aplikacije celostne grafične podobe z novim znakom in mestnimi barvami v mestnem prostoru, si je prišla ogledati delegacija oblikovalcev iz Zahodne Nemčije, ki jih je vodil dr. Peter Krečič. [Dogajanje v Novem mestu je odmevalo v tisku in izjemno pritegnilo in animiralo mestno prebivalstvo...](#)

Začetek je bil obetaven. Od začetnih dveh članov Aquarius design studia (Jovo Grobovšek, Peter Simič), so se 1978 priključili delu ADS takrat v Sloveniji vodilni ustvarjalci na svojih področjih Marko Mušič, Ladislav Pengov in Janez Suhadolc treba pa je poudariti, da je sodelovanje v skupini ostalo odprto. Za demokratično presojo strokovnosti dela sta bila poleg Marte Račević, predstavnice občine, k sodelovanju povabljeni prof. Niko Kralj iz ljubljanske fakultete za arhitekturo in dr. Peter Krečič umetnostni zgodovinar.

Po prireditvi, ki je opravičevala stroške tega velikega projekta in po zamenjavah v občinskem vodstvu, je interes uprave počasi ugasnil. Projekti so ostali nedokončani in velike ideje nerealizirane. Nadaljni potek dela na celostni podobi mesta je bil odvisen bolj od dobre volje posameznikov, ki so upravljali to mesto. Bilo pa je več ali manj kontinuirano, vsaj glede idejne, načrtovalne plati. Zatajila je ponavadi izvršilna stran, tako je na žalost vse prevečkrat ostalo pri idejnih projektih, kvečjemu pri vzorčnih izvedbah. Tako se, na primer, razen za potrebe mestne konference mest, ni realiziralo nobene aplikacije celostne grafične podobe z novim znakom, da bi se videlo kako le-ta funkcionira, kljub temu, da je slovenska strokovna javnost to z zanimanjem pričakovala. Znak so priložnostno uporabila razna društva in organizacije. Seveda je bilo vse to v glavnem na črno in v škodo njegove promocije.

Kakšni so današnji problemi starega mestnega jedra v primerjavi z letom 1978? Zelo podobni, pa tudi povsem nasprotni. Podobnost je v tem, da [je mestno jedro, predvsem pa Glavni trg kot dnevna soba mesta zelo zanemarjeno](#). Fasade stavb so v glavnem nevdrževane. Sijaja njihove barvne podobe iz leta 1978 ni več. Redke, ki so obnovljene so največkrat pobarvane v oker-rumenih tonih in tudi, če je drugače [ni mogoče slutiti kakšnega koncepta oziroma kakšne nove celostne barvne študije fasadnega pasu](#). [Talne površine, tlaki, pločniki so v še slabšem stanju kot 78. leta](#), ko so bile še vidne poteze ureditve Glavnega trga po projektih prof. Marjana Mušiča iz petdesetih let, v detajlih kot

so bili pločniki s tlakom iz peščenega prodca, pa imenitni ornamentalni parter pred rotovžem.

Ulična grafika, na primer označbe lokalov in trgovin so v redkih primerih primerne. Kar zadeva mikrourbano opremo, tako imenovano ulično pohištvo, je vse ostalo pri vzorčnih primerkih iz leta 1993, razen nekaj vitrin za najavljanje kinopredstav, ki so bile postavljene naknadno, pa bi bilo bolje, da ne bi bile. Po njihovem izgledu bi sodil, da so bile narejene na pamet, po spominu, čeprav naj bi bila na občini na razpolago brezplačna projektna dokumentacija. Gre za grobo kršenje avtorskih pravic. Izdelane so bile neprimerno, postavljene na neurejeno lokacijo, brez konzultacije z avtorjem.

V popolnem nasprotju z letom 1978 je današnje stanje, kar zadeva naseljenost, živost starega mestnega jedra. Leta 1978 je bilo mestno jedro preobremenjeno. V njem je bila skoncentrirana skoraj vsa mestna trgovina in uprava. Skozenj je potekal celoten tranzitni promet. Prihajalo je do popolnih prometnih zastojev. Pešec je bil potisnjen ob hiše. Danes, leta 2003 so problemi drugačni. Mesto se prazni.

Torej dogaja se to, kar smo želeli! Ker je to aktualen vseslovenski problem, tudi stara Ljubljana se prazni, celo center Semiča se prazni, smo zagnali paniko. Po mojem, brez potrebe. Do tega je moralo priti. Vendar nova nakupovalna središča, ponavadi brezdušno in nekvalitetno pozidana nikoli ne bojo uničila starih mestni jeder. Mislim, da jih bodo celo rešila. Mestna jedra bojo odložila breme razvoja, ki jih je v naglem povojnem razvoju preobremenil in se bojo revitalizirala v humanejšem merilu. Samo pozor! Ta čas je teba pravilno izkoristiti. Novomeško mestno jedro s svojim velikim atrijem, Glavnim trgom, ta biser, ki smo ga podedovali od prednikov, je predragocena dediščina, da bi dopustili, da se ga ponovno prepusti podjetniški stihiji, ki bi po načelu kdor prvi plača, prvi pride, uničila to najžlahtnejše, kar Novo mesto premore, dušo mesta. Sedaj imamo to redko možnost, da mesto napolnimo na novo in ga naredimo takšnega kot hočemo. Možnost imamo izdelati idealen program, kako naj se mesto v bodoče razvija.

Kakor mora imeti vsak novozgrajeni nakupovalni center ustrezen program, ko mora biti načrtovaicem in investitorjem popolnoma jasno katere in kakšne trgovine in lokale mora imeti tak center, da bo uspešno funkcioniral, nekako tako naj bi bilo tudi z oživitvijo starega mestnega jedra. Seveda so pogoji drugačni. Tukaj moramo izhajati iz kulturnozgodovinskih danosti. Določen mora biti avtentičen zgodovinski delež. Tu so še prebivalci mesta in privatna lastnina stavbnega tkiva. Seveda je jasno, da bo vsak lastnik nepremičnin le te hotel najbolj donosno tržiti, vendar, če bomo pristali na čisto logiko profita v posameznih primerih, bomo za vedno zapravili možnost dati z dobrim programom mestnemu jedru pravilne poteze in ga tržiti kot celoto.

Prepričan sem, da bi se z ustreznimi upravnimi in ekonomskimi ukrepi omogočilo tudi obstoj različno donosnih dejavnosti v mestu v prid celoti recimo blagovni znamki Novo mesto-staro mesto, ki bi ga uspešno tržili kot zgodovinski, kulturni, nakupovalni, turistični center. Kot živo mesto s svojimi prebivalci in množico obiskovalcev.

Predlagam nadaljevanje dela na projektu celostne mestne podobe. Na primer, precejšen del asortimana ulične opreme bi se moral oblikovati kot prepoznavna oprema novomeškega mestnega jedra, saj je njena proizvodnja v manjših serijah še vedno cenovno upravičena, tehnologija pa še dopušča perfekcijo izvedbe. Mesto bi moralo imeti svojo prepoznavno podobo, ki je pa ne bo imelo, če ga bomo opremljali z uniformirano konfekcijsko opremo, ki je je polna vsa tranzicijska Evropa od Slovaške, do Makedonije in Albanije.

Urediti bi bilo treba tudi celostno grafično podobo mesta. Na strokovnem nivoju bi bilo treba sprejeti in urediti razpoznavni znak mesta, mestne barve, zastave itd.

Nekaj predlogov za vsebinski program mestnega jedra:

Promet

Izločitev tranzitnega prometa iz starega mestnega jedra. Predlagam enosmerni promet: Rozmanova, delno poglobljeni Linhartova in Sokolska, Glavni trg, Rozmanova (varianta z zaporo Kandijskega mostu) ali v primeru, da se Glavni trg izloči iz prometa: Rozmanova, delno poglobljeni Linhartova in Sokolska, Kandijski most, desno Kandijska cesta, novi most, Ljubljanska, Rozmanova. Pod Florjanovim trgom bi se lahko zgradila garažna hiša z dovozom in izvozom iz poglobljene Linhartove, Sokolske in izhodom na Florjanov trg.

Trgovina

Prenova mestne tržnice. Avtor bi moral biti pridobljen z razpisom natečaja. Predmet natečaja bi bila lahko ureditev celotnega predela. Sem spadajo poleg ureditve same tržnice na Florijanovem trgu še garažna hiša pod Florijanovim trgom, preureditev in delna poglobitev Linhartove in Sokolske ulice z upoštevanjem dohodov v Narodni dom in Jakčev dom (pomik ceste stran od Narodnega doma, da bi le ta dobil dostojen pločnik pred samo stavbo) in ureditev kareja Rozmanova, Linhartova, Glavni trg z oživitvijo atrijev v tem kareju. Od Glavnega trga preko Florjanovega trga in Muzejske ulice proti muzeju in Kapitlju bi tako dobili izključno peščevo področje.

Ohraniti je treba trgovine (špecerije) za dnevno preskrbo mestnih prebivalcev in turistov.

Kultura

Razvijati bi bilo treba kulturni turizem (ki seveda ni mogoč brez kulturne podobe mesta) in se vključiti v mrežo slovenskih in evropskih tovrstnih združenj.

Mestno gledališče (mladinsko, eksperimentalno), filmsko gledališče, lutkovno gledališče. Subvencionirati možnost graditve umetniških ateljejev na neizrabljenih podstrešjih.

Gostinska ponudba

Predlagam oživitev gostišča Pri vodnjaku, gostišča Breg (!), Windischarjevega vrta. Med raznoliko internacionalno kulinarično ponudbo naj bi bila obvezno slovenska mestna gostilna z ustrežno ponudbo. Na Glavnem trgu namesto sedanje urediti elegantno mestno kavarno (dunajskega tipa).

Princ Igor

13. avgust 2003

Lep pozdrav!

Opravičujem se zaradi zamude, saj sem v zadnjem mesecu imel precej obveznosti z doma!

Težko je napisati esej dolg pet strani, o predlogih za oživitev starega mestnega jedra. Običajno znamo samo kritizirati, ko pa je potrebno dati konkretne predloge, je stvar malo težja.

Za oživitev mestnega jedra bi bilo potrebno najprej [zapreti cesto za promet od začetka Glavnega trga pa tja do Novega trga ali vsaj do knjižnice](#). Jaz zelo veliko tekmujem in potujem po celem svetu in še nikjer nisem videl, da bi bil strogi center odprt za promet v kolikor si tu želimo-jo ljudi, meščanov, turistov. [Tu seveda mislim na vikend od petka popoldne pa do nedelje zvečer, ko naj bi se zgoraj navedeni radi zabavali](#). Verjetno v Novem mestu ne bi bilo najbolj pametno zapreti cesto za promet tudi čez teden, ali pa tudi po 17. uri, ko se mesto preko tedna tudi kar se avtomobilov tiče že precej izprazni.

Ko razmišljam, kaj sem jaz videl v drugih mestih, so to zagotovo [majhne trgovinice, razne kavarne, slaščičarne, butiki, pubi, mogoče tudi kakšna manjša restavracija s prehrano](#). Le-te bi potem morale biti odprte tudi v soboto in nedeljo. V centru pogrešam tudi [manjše gostinske lokale, ki bi nudili sobotna ali nedeljska kosila](#). Le-ta bi omogočila občanom (starejšim) sprehod in obenem kosilo, namesto da se vozijo na obrobje mesta. V mestu imamo tudi pub, ki je bil pred leti poln, danes pa zaradi domnevno sumljivih lastnikov skoraj prazen.

[Veliki trgovinski centri so meščane odgnali na obrobje mesta](#), zato jih je potrebno vrniti nazaj v staro mestno jedro. Zato [so tu potrebne manjše trgovine in razni butiki](#), ki bi med sprehodom občane privabile k nakupu. Da bi privabili nove najemnike, je potrebno [razmišljati o manjših najemninah ali subvencijah občine](#).

Predvsem pa bo potrebno občasno [občane pritegniti z raznimi prireditvami tako zabavnimi, kulturnimi in tudi športnimi](#). Verjetno bi bilo modro v poletnem času po zgledu ostalih [organizirati Novomeško noč](#). V tiskanih medijih berem kako uspešne so Kranjska, Koprška, Celjska noč. Potem so tu še Teden cvetja v Laškem, Festival Lent v Mariboru, ki so z leti navadili celotno Slovenijo, da si hodijo ogledat omenjene spektakle, ki privabljajo večtisočglave množice gostov in turistov. Ali pa [si omisliti kakšno dolenjsko fešto](#). Morda [prestaviti datum cvičkarije](#), ki je letos spet nekoliko zaživela. [Novomeški večeri, ki prav zdaj trajajo, so po mojem mnenju ponujeni samo manjšemu delu prebivalstva](#). Ali pa te večere razširiti še na zabavne in privabiti celotne družine. V mislih imam tudi [letni kino enkrat na teden ob primerni izbiri filmov](#).

Na svidenje v novem starem mestnem jedru!

Mlakar Pino

23. avgust 2003

Spoštovani župan Mestne občine Novo mesto,

pozdravljam skrbno razmišljanje, kako ohraniti Novo mesto, da bi nam bilo ljubo in živo; sem pa preslaboten za realno predlaganje in svetovanje. **Deviza iz Vašega pisma: Želim si staro mesto, mislim, da je pravšnja in upam, da jo občina iskreno podpira in jako bo izvajala.** Pri uresničevanju konkretnih nalog bodo nastopale velike težave, ali občanarji in meščani naj se zavedo ob takšnih brezupnih situacijah, da **je zgodovinska bit Novega mesta pomembna za bit celega naroda slovenskega.**

Z vročimi željami, gospod župan, da bi Vam Vaša deviza pomenila blagoslovljeno delo.

25. avgust 2003

Spoštovani,

z veseljem se obračam na občino s svojimi predlogi. Sem Uroš Ravbar, svetovni popotnik, živeč od rojstva v Novem mestu. Tudi po duši sem Novomeščan in ne predstavljam si življenja v nobenem drugem mestu.

Moja želja je, da bi živel v Novem mestu in da bi ljudje rekli zanj, da je to mesto, ki ima dušo.

Žal ne znamo izkoristiti strašnega potenciala več kot 200.000 nočitev, ki jih naredijo gosti v Zdraviliščih Šmarješke in Dolenjske Toplice, Hotelih Otočec, Hotelu Krka ter nenazadnje v številnih zasebnih namestitvenih kapacitetah (Apartmaji sobe Ravbar...). Vsak se organizira po svoje, animatorji goste vodijo na ustaljene lokacije.

Največji problem pa je, ko nas gosti sprašujejo, kam lahko gredo zvečer, kje se kaj dogaja pa nam je kar nerodno, ko jih nimamo kam poslati. V kolikor bi imelo mestno jedro dušo bi lahko vse te turiste in obiskovalce vozili na izlete v stari del mesta. Hkrati bi si lahko ogledali znamenitosti Novega mesta ter zaključili s sprehodom po Glavnem trgu.

Do sedaj sem prepotoval okoli 40 držav sveta in lahko rečem, da sem videl po svetu številna mesta, ki imajo odlično urejen stari del mesta. Ne rabimo hoditi daleč - številna avstrijska oz. nemška mesta imajo zaprt stari del mesta za promet in tam se dogajajo vse prireditve v mestu.

Kako zastaviti projekt oživitve starega mestnega jedra:

- urediti promet - del ceste od kavarne do vodnjaka bi moral biti zaprt za promet, dolgoročno pa bi morali zaprti Glavni trg za promet. Rešitev vidim v brezplačnem avtobusu ali po potrebi dveh manjših, ki bi cel dan krožili od Glavnega trga, preko novega mosta in po Kandijski ulici nazaj v mesto čez Kandijski most. Parking bi se uredil ob tej povezavi (še največje so možnosti nasproti avtobusne postaje oz. pri restavraciji Bobič, kjer je že makadamski parking). To bi funkcioniralo, če bi avtobus (v manj prometnih urah lahko tudi kombi) vozil na vsake 5 minut (vsak bi raje pustil avto na večjem parkingu in se ne bi vozil v center, kjer mora plačevati parkirnino). Parkirnino bi lahko celo dvignili in s tem stimulirali, da bi ljudje pred starim delom mesta parkirali avtomobili. Podobno imajo urejeno tudi v Londonu, kjer samo za vstop v mesto plačaš 7 EUR. Ogromno ljudi pa bi se v mesto odpravilo peš, samo če bi se tam res kaj dogajalo. Z ureditvijo novega zabavišnega centra nasproti avtobusne postaje in ureditvijo pešpoti do Loke bi lahko to še bolj povezali z Glavnim trgom...
- z ugodnimi pogoji bi morali pod nujno v ta del mesta pripeljati čimveč ponudnikov gostinskih storitev (pod nujno oživitev gostilne Pri vodnjaku). Lokali, kjer bi se zbirali v popoldanskih in večernih urah; nujno tudi vsaj ena ponudba hitre prehrane (fast food; v skrajni sili tudi Mc Donalds). Lokali bi morali biti odprti tudi po polnoči.
- preselitev TIC-a (turistično informacijskega centra na lokacijo Glavnega trga) - ter urediti profesionalno zaposlenega. To pomeni da je TIC odprt ne samo od 8 - 15. ure med delovnimi dnevi, temveč tudi ob sobotah in nedeljah, ko imamo največ obiskovalcev. Hkrati bi morali povabiti k združevanju animatorjev v vseh enotah Krkinih Zdravilišč, vsemi zasebnimi ponudniki gostinskih in namestitvenih nastanitev ter turistično informacijskem centrom.
- vsi dogodki bi se morali odvijati v tistem delu Glavnega trga, kjer bi bila cona samo za pešce in kolesarje. To pomeni tudi preselitev Cvičkarije iz Novega trga. Hkrati bi Društvo novomeških študentov v sodelovanju s Knjigarno Gogo organiziralo čimveč kulturnih in zabavnih prireditev. Novomeški poletni večeri, Jazzinty, Fotopub, Sniff, likovne delavnice in podobni dogodki bi se morali raztegniti preko celega poletja.

V začetku leta 2004 odpotujem z avtomobilom okoli sveta in med obiskom cca 50 držav se mi bo porodilo nešteto novih idej, katere želim vnesti v naš prostor. Želim pa si da bi do mojega prihoda nazaj bilo precej narejenega na oživitvi starega mestnega jedra.

Verbič Matjaž

MESTNO JEDRO

25. avgust 2003

Pragmatične in dolgoročne rešitve

Pri lotevanju teh vprašanj je treba razmejiti področje hitrih, kratkoročni rešitev, kjer je rezultat lahko hitro viden, in tistih, kjer se rezultate dosega na daljše obdobje. Recimo temu vizija ali strategija, tudi zato, da se izognem kiksom, kot so grobi posegi na brežino reke Krke (privatna iniciativa pod tovarno igrač, vagon Brik...) ali Žibertov hrib, kjer je interes kapitala preglasil predpis in razum. Jutri se lahko kaj takega zgodi na Marofu, na Kapitlju...

Zavzemam se za princip, da [prepoved ne prinaša ničesar – sprejeti je treba program.](#)

Revitalizacija mestnega jedra

Eden izmed ključnih razlogov je tudi ta, da [je \(pri nas\) izginil sloj »meščana«](#), za katerega je bil značilen slog življenja, ki je omogočal relativno ugoden socialno-ekonomski status in ugodno življenje z obilico prostega časa za obiske kulturnih in družabnih prireditvev, sprehode in obiske parkov.

[Današnji čas preferira individualizem z življenje na obrobju mesta, kjer je kvaliteta življenje na višjem nivoju kot v mestu, dostopnost dobrin in komunalna oprema ter druga infrastruktura \(šole, vrtci..\) je na enakem, če ne na višjem nivoju. Dostop do kulturnih dobrin in socialnih stikov omogočajo ugodne komunikacijske povezave \(ceste, avtomobili, telefoni, TV....\)](#)

[Noben poskus revitalizacije ne more uspeti, če se v mesto ne bodo vrnili ljudje.](#) Lahko so zasedeni vsi lokali in se vsak dan vrstijo prireditve, mesto bo mrtvo brez stalnih stanovalcev. [Vprašati je treba nekdanje prebivalce, pod kakšnimi pogoji bi spet prišli stanovat v mestno jedro.](#)

[Program revitalizacije mora omogočati postopno izenačevanje razlik, izrabo možnosti preureditev stanovanj v etažah, inventarizacijo razpoložljivega mansardnega prostora, ureditev parkiranja mestnih stanovalcev.](#)

Vloga občine, mestni arhitekt in referat (urad) za mestne zadeve

[Dosedanja prizadevanja občine so bila nezadostna in nepopolna, predvsem pa operativno neučinkovita. Občina mora pridobiti in sprejeti program revitalizacije mestnega jedra, ki mora temeljiti na profesionalnih izhodiščih in ne na voluntarističnih predvidevanjih. Program mora imeti jasno opredeljene kompetentne nosilce, ki program izvajajo profesionalno.](#)

[Primer: če javni sklad za kulturne dejavnosti ni tisti naslov, ki bi usklajeval kulturno dogajanje v mestnem jedru, potem naj bo to Kulturni center Janeza Trdine, pa če tudi ta ni zmožen, naj to prevzame druga, lahko nova ustanova, kjer se bo jasno vedelo, kdo je za kaj odgovoren. Vse amaterske in ljubiteljsko zasnovane ustanove \(društva,...\) so lahko samo dobrodošla pomoč, ne morejo pa prevzeti odgovornost...](#)

[Društvo Novo mesto je že pred leti podprlo mojo idejo o posebni skrbi občine za mestne zadeve, ki pa se je kasneje žal zreducirala na idejo o mestnem arhitektu. Ne gre samo za arhitekta, gre za občinski referat \(urad\) kjer bi se profesionalno vodili različni projekti, ki se nanašajo posebej na mesto in staro mestno jedro. Dela je zagotovo zadosti za več ljudi, po profilih pa sem seveda sodi arhitekt, krajinar, spomeniški varstvenik ali umetnostni zgodovinar, gradbeni ali komunalni inženir, morda prometni inženir.](#)

Parkovne in druge urejane zelene površine

[Novo mesto je verjetno edino mesto na svetu, ki ima vsako leto manj urejenih zelenih površin oziroma parkov, ki so sploh eden izmed primarnih atributov urbanih sredin.](#)

[Neurejen status in lastništvo parkovnih površin v Ragovem logu in Portovalu \(gozdovi s posebnim namenom\) omogoča ekonomsko rabo \(tudi golosek\), kar terja posebno pozornost in program – površine se naj varuje s programom \(PUP-i?\) in ne s prepovedmi!](#)

[Poseben program varovanja javnih zelenih površin in tovrstnih površin v zasebni lasti naj brezpogojno zaščiti obstoječe zelene otoke pred poskusi pozidave in spreminjanja v parkirne površine.](#)

Posebno pozornost je potrebno posvetiti brezobzirnemu parkiranju na zelenicah (tudi v stanovanjskih naseljih!)- tistemu, ki parkira je potrebno poleg kazni za prekršek obesiti tudi stroške popravila zelenice, ograje, nasada...

Za urejanje in vzdrževanje zelenih površin naj mestna občina ustanovi neprofitno podjetje (invalidi, starejši, Romi in drugi težje zaposljivi), dodeli koncesijo temu podjetju. Zadeva se lahko prične z javnimi deli ali kot lokalno-zaposlitveni program.

V program sodi tudi **izgradnja peš poti okoli mesta** (po trasi »S« kanala, od Novoteksa do Seidlove žage ali celo do Plave lagune!) – oprema poti in vsebina dogajanja, prehodi nazaj na mestni nivo.

Vrniti življenje na Krko - Čolnarne – ponuditi zainteresiranim lokacije čolnarn, tipski projekt.

Zajemanje mestne rente

Osnovni vir financiranja (poleg komunalnih taks, kazni za prekrške, sponzorstev, donacij in prireditvev...) je **učinkovitejše zajemanje in usmerjanje denarja, pridobljenega skozi različne oblike zajemanja mestne rente.**

Prispevek za uporabo mestnega zemljišča je samo ena izmed oblik. Uveljaviti fleksibilnejše načelo zajemanja rente tam, kjer nastaja (izraba prednosti lokacije) in usmerjanja tam, kjer želimo spremembo.

V zadnjih letih se je proces obrnil: renta nastaja na obrobju mesta, zato je potrebno mestne površine razbremeniti, obremeniti pa prazne površine, lokale, privatna zagrajena parkirišča (Vindišar!!).

Promet

Mestno jedro je potrebno razbremeniti tranzitnega prometa. To je skupna ugotovitev vseh dosedanjih razprav. Strožji parkirni režim je pokazal, da se marsikaj da, pa tudi to, da usoda trgovin na Glavnem trgu ni odvisna od prometa na trgu.

Izmed vseh doslej ponujenih rešitev bi bila najmanj moteča tista z zaporo (cvetlična korita) na vstopu na Glavni trg pri Bergmanovi hiši in posledično dvosmerni promet po Glavnem trgu. S tem se razbremeni Sokolska ulica (ugodno za Narodni dom in tržnico), prepreči se sprememba Glavnega trga v dirkališče v večernih urah. **Sočasno bi bilo potrebno urediti še enosmerni promet na Vrhovčevi in Germovi.**

Podpiram strožji parkirni režim, obenem pa je treba zagotoviti alternativo z več manjšimi garažnimi hišami.

Gostinski lokali v mestnem jedru

Omogočiti daljši obratovalni čas v poletnih mesecih, obenem določiti nivo hrupa (glasbe) v decibelih, opravljati nadzor.

Zaprti gostinski lokali (Loka, Vindišar, ribja restavracija, pri »Treh Pendrekih«- lastnike obremeniti z »davkom na nedejavnost« - dejavnost naj prinaša olajšave!

Dogajanja v mestnem jedru

Mesto ni last stanovalcev, ampak je dogajanje interes vseh meščanov. **Glavni trg mora postati osrednje prizorišče dogajanj, kar bi predlagana zapora pri Bergmanu učinkovito omogočala glede na obseg prireditvenega prostora.** Pri dovoljenjih za prireditve naj se posebno pozornost posveča (pre)hrupni glasbi in ozvočenju.

Preprečevanje vandalizma, mestni policaji in varuhi reda

Strinjam se, da je potrebno predvsem **delovati preventivno in na vzgojnem področju.** Brez prisile in nadzora pa žal ne gre. Pojavi **vandalizma** so morda manj prisotni kot drugje, vendar v zadostni meri, da me skrbi. Odkar v mestu ni več policijske postaje, so obiski policajev redkejši, pa tudi s temi zadevami se menda ne želijo ukvarjati.

Potrebujemo občinske (mestne) čuvaje in nadzornike (Italija pozna Polizio Comunale). Če bodo pol tako vneti, kot so pobiralci parkirnin, bodi tudi rezultati! Njega dni je bil tak nadzornik pokojni gospod Tinta, upokojeni orožnik, ki je učinkovito skrbel za red na otroškem igrišču ali v Ragovem logu.

Tak mestni policaj naj bi dežural tudi zvečer in ponoči (enega bi lahko kar postavili pred Lokalpatriot). Preprečeval vandske izpade in obenem dvigal občutek varnosti pri mestnih stanovalcih in obiskovalcih, ki žal pada iz leta v leto.

september 2003

Uvod

Reševanje problematike mestnega jedra je projekt, ki zadeva vse plasti družbenega življenja v mestu, temeljiti pa mora na ohranjanju in prenovi kulturno zgodovinskih kakovosti starega mesta (kulturne dediščine) ter ohranjanju in krepitvi njegove identitete tako znotraj sebe, kakor navzven - v regiji in državi.

Novo mesto je edino večje slovensko srednjeveško mesto, ki ni doživelo resnejše prenove. Prav tako se mesto ni aktivno vključevalo v povezave historičnih mest. Zato so tu razmere verjetno še bolj nejasne kot v drugih sorodnih slovenskih mestih.

Postalo je jasno, da reševanje mestnega jedra nikakor ne more ostati le problem spomeniškega varstva, redkih prebivalcev in zaposlenih v njem, ampak mora postati projekt, s katerim se identificirajo vsi meščani in vse institucije, ki delujejo na področju mesta, nenazadnje tudi močne gospodarske organizacije - firme, ki novomeško gospodarstvo uvrščajo v sam državni vrh. Če pa hočemo, da so bo to tudi zgodilo, moramo v mestnem jedru definirati takšne programe oz dejavnosti, ki bodo Novomeščane ponovno prepričale, da bodo začeli živeti z mestom in ne več le mimo njega.

Prepričan sem, da sedanji odbor za oživljanje mestnega jedra ne začneja iz popolne ničle, kot se to dozdeva, ampak, da je v ne tako davni zgodovini že cela vrsta strokovnjakov različnih strok opravila že veliko dela, ki pa ni imelo pravega odmeva ali pa je šlo v pozabo skupaj s vsakokratno vladajočo občinsko garnituro. Predvsem pa vse to znanje ni bilo nikoli ustrezno povezano v celoto. Zato menim, da je poleg vseh novih pobud, ki jih je treba upoštevati z vso resnostjo, nujno prebrskati tudi stare arhive, ter izluščiti čim širši spekter razmišljanj o mestnem jedru.

Kot izhodiščno literaturo bi priporočil zbornik Mesto, vloga in razvoj Novega mesta v prihodnjem tisočletju (DNM, 1996), s poudarkom na prispevkih, Jova Grobovska in dr. Staneta Grande, Jože Miklič in predvsem dr. Bogomirja Kovača.

Strateški cilji oz. vizija razvoja

Za kakršnekoli ukrepe si moramo najprej razjasniti vprašanja kaj želimo oz. česa nočemo v mestnem jedru. Tudi pričujočo akcijo zbiranja mnenj in prispevkov o mestnem jedru (eseji, ankete) razumem predvsem kot iskanje nabora čim širšega spektra možnih idej in predlogov.

Ob prizadevanjih za revitalizacijo se moramo zavedati, da je večji del osrednjih oskrbnih dejavnosti (trgovine, obrt) odšel iz mestnega in da tu poti nazaj skorajda ni oz. so zelo omejene. Zato je treba spodbujati tiste centralne dejavnosti, ki v mestu že so, ter dodati nekatere nove dejavnosti, ki bi ponovno združevale meščane.

Temeljno vodilo kakršnekoli prenove mora biti kakovost:

- **kakovost prostora**, (ohranjena in revitalizirana kulturna dediščina, kulturnejša podoba javnega prostora ter ustvarjanje primernih prostorov za zbiranje, posedanje in prireditve, revitalizacija reke Krke kot osrednjega prostora za rekreacijo na prostem in srečevanje itd.)
- **kakovost bivanja** (primerna stanovanja, zdravo okolje, ustvarjanje pešcem in kolesarjem prijaznejšega mesta itd.)
- **kakovost ponudbe** (najrazličnejša kulturna dogajanja in institucije, gostinska ponudba, storitvene dejavnosti, tržnica, povrnitev institucij mestnih, občinskih in regijskih oblasti v mestno jedro itd.)

Poleg različnih dejavnosti pa mora mestno jedro ne le ohraniti ampak [povečati število prebivalcev, predvsem mladih ljudi, ki bi želeli in znali živeti z \(novim\) utripom mesta](#) - nekakšno »novo meščanstvo« v pozitivnem pomenu besede. Pretekli razvoj družbe je namreč meščanstvo skorajda iztrebil.

Mesto mora znova postati mesto in ne le večje naselje na pol vaškega značaja. Seveda pa ne na račun podeželja, ampak v razvijanju tistih kvalitiet, ki so lastne mestu na eni strani ter podeželju na drugi, in ki enemu ali drugemu dajejo svoj pristen značaj.

Ukrepi

Po določitvi pglavitnih strateških ciljev in vsebin je treba [domisliti ukrepe za njihovo doseganje. Ti vsekakor ne smejo biti v nasprotju s temeljnimi zakoni ekonomije, vendar pa bi bilo usodno, če bi mestno jedro preprosto prepustiti stihiji trga in moči kapitala.](#)

Menim, da je potrebno [uvesti novo mestno politiko do nepremičnin v mestnem jedru, ki bi finančno stimulirala tiste lastnike, ki izvajajo dejavnosti, ki so v skladu s strategijo in vizijo revitalizacije ter hkrati obremenile tiste, ki delujejo v nasprotju s cilji prenove \(prazne stavbe\).](#) S tem bi morali odpraviti posledice za mestno jedro izredno škodljive denacionalizacije, saj bi lastniki prazne stavbe morda le prodali.

Sočasno bi [MO Novo mesto morala izkoristiti svojo predkupno pravico ter odkupovati stavbe in pomembnejše prostore](#) (npr. Breg, obrežja Krke), katerih vsebina in stanje nista primerna, z namenom njihove celovite revitalizacije in vračanja v življenje mesta v skladu s strateškimi cilji in vizijo razvoja.

Na ta način bi lahko ustvarili pogoje za materialno obnovo mesta, pri kateri bo morali zagotoviti sodelovanje vseh pristojnih strok in institucij - predvsem sodelovanje s službo za varstvo kulturne dediščine. [Prenova mora temeljiti na pripravi kvalitetnih interdisciplinarnih študij in projektov na osnovi strateških ciljev prenove.](#) Pri tem pa ne gre le za [obnovo stavb](#) temveč tudi za [prenovo prostorov](#) – trgov, ulic in njihove podobe. Z obnovo stavbnega fonda pa bi lahko [povečali tudi število stanovanj v mestu.](#)

Pri vsem tem je [nujno tudi tesnejše sodelovanje s srednjeveškimi mestu v Slovenije in Evrope, ki so že doživeli prenovo.](#) Proučiti je treba njihove izkušnje – tako pozitivne kot negativne, ter iz tega izluščiti čim več koristnih informacij in napotkov.

Posebno pozornost pa je treba posvetiti tudi [iskanju možnosti sofinanciranja iz različnih evropskih fondov in programov.](#) Zato je treba raziskati vse tovrstne možnosti pri ustreznih ministrstvih (Okolje in prostor, Gospodarstvo, Kultura, Evropske povezave) ter pripraviti ustrezne kvalitetne programe za kandidiranje na razpisih. Na osnovi izkušenj v spomeniškovarstveni stroki menim, da v Sloveniji premalo in preveč nespretno izkoriščamo tovrstne možnosti, ki niso zanemarljive.

Mesto bi moralo znati [izkoristiti močno novomeško gospodarstvo ne le preko spozorstev in dotacij, ampak na način, da bi te orgnizacije videle tudi ekonomski smisel vlaganja v projekte revitalizacije skozi posebne projektne investicijske programe, ki bi stimulirale investitorje.](#)

Konkretne sugestije

Priprava strateških ciljev, vizije razvoja ter priprava ukrepov za njihovo udejanjanje potrebujejo svoj čas, ukrepati pa je treba že sedaj. Zato je nujno podpreti in ohraniti nekatere že obstoječe programe, dejavnosti in institucije, ki so dragoceni za revitalizacijo mesta:

- Knjigarna Goga s svojo kulturno produkcijo in prireditvami v mestnem jedru.
- [Dom Kulture, ki bo z izgradnjo multimedilanega centra Portoval izgubil svojo sedanjo funkcijo osrednjega kina in bi lahko postal mestno gledališče.](#)
- Prireditve kot so Poletni večeri, Jazzinty, Sniff, Fotopub itd.
- Kvalitetna [prenova Narodnega doma.](#)
- Kvalitetna [prenova Zupančičevega sprehajališča in Loke.](#)
- Kvalitetna [prenova tržnice](#)
- Kvalitetna [prenova mestne kavarne in gostišča Breg](#)

Namerno sem izpustil problematiko prometa, ki je po mojem mnenju celo preveč potencirana. Zavzemam se za **kvalitativno prenovo mestnega jedra, ki bi temeljila na peš prometu**. Pešec in ne avtomobilist je namreč tisti, ki se v mestu dlje zadrži, gleda izložbe, si ogleduje stavbe in kulturne znamenitosti ter poseda pred lokali in se srečuje z ljudmi. V tem smislu **v Kandiji nujno potrebujemo novo parkirno hišo**.

Rizvič Merima

1. september 2003

Lep pozdrav!

Javljam se na vaš razpis, glede prenove starega mestnega jedra. Zadali ste mi nalogo, da razmislim in povem svoje mnenje o tej zadevi. Lep čas že premišljuje in vedno se mi poraja le ena zadeva, katero bi jaz osebno rada spremenila v našem mestu. Kasneje sem ugotovila, ko sem se pogovarjala tudi s svojimi znanci, da so istega mnenja. Namreč, živimo v čudovitem, zgodovinskem mestu pa vendar kadarkoli se sprehodim skozenj, mi vedno manjka nekaj. To nekaj je pa gneča, gneča ljudi, ki se sprehajajo skozi mesta, z svojimi otroci, mladina, ki pohajkuje pri vodnjaku, naši stari meščani kako sprehajajo svoje vnuke in pripovedujejo zgodbe o Novem mestu.

Saj ne pravim zdaj, da nikjer ni nikogar vendar ob vikendih je zelo malo ljudi, ki bi posedali na kavici v naših lepih bistrojih v mestu. Vprašati se je treba, zakaj je temu tako. In po mojem odgovor leži v tem, da ravno predel od Kandijskega mostu pa nekje do knjižnice Mirana Jarca, je odprt za promet.

Moj predlog je torej, da se ta predel zapre za promet, in da postane del, kjer se bodo otroci lahko brezskrbno igrali, kjer se bodo skozi celo leto odvijale različne dejavnosti na prostem. Šele takrat, mislim, da bo mesto oživelo in dobilo pravo podobo, podobo svojih meščanov.

Upam, da sem kakorkoli pripomogla s svojim mnenjem, katerega ponavljam so mnenja tudi mnogi drugi, vsaj tisti s katerimi sem jaz kontaktirala.

Želim vam veliko uspeha v realiziranju vaših namer.

Pezelj Janez

8. september 2003

Spoštovani župan mag. Boštjan Kovačič s sodelavci, ki si želite staro mesto!

Vsekakor pozdravljam Vašo idejo, še bolj pa prve vidne rezultate. Za človeka, ki sem bil nekako odsoten nekaj časa, je pravo zadovoljstvo večerni sprehod, ki nudi poglede na nekatere spremembe oziroma novosti. Resda gre za majhne posege, a ti vendarle napovedujejo večje spremembe: začelo se je z obnovo (diskretno osvetljavo) sprehajalnih poti na Loki, novim mostom, s klopmi na mestnem tgu, nadaljevalo pa se bo z nekaterimi drugimi akcijami. Moji predlogi so skromni in tudi uresničljivi:

1.

Potrebno je [narediti študijo glede osvetljevanja Glavnega trga in nekaterih stranskih ulic in poskrbeti za t.i. celostno osvetljevalno podobo](#). Upoštevati bi morali zadnja dognanja in preprečiti tako imenovano svetlobno onesnaženje. Novomeški Glavni trg je sedaj "svetlobno" slabo urejen. Z domišljenim posegom bi staro mestno jedro z ulicami lahko povsem drugače zaživel in vrnila bi se nekdanja romantična podoba, ki bi še vedno zagotavljala varnost. Ljudi, ki se na te reči spoznajo, najdemo na matematični fakulteti in jih osebno poznam.

2.

Del stavbnega fonda na Glavnem trgu in ob glavni cesti je v slabem stanju in kliče po [oživitvi fasad](#). Predlagam razmislek o [fondu za osvežitev nekaterih fasad](#) (v najslabšem stanju je stavba med Rotovžom in Mladinsko knjigo), saj je bila zadnja večja akcija pred kakšnimi tremi desetletji, ko je Novo mesto z Glavnim trgom zasijalo v novih in svetlih barvah, da nam je bilo v ponos. Vse [barvne študije za vsako hišo posebej so opravljene \(arhiv občine, to pa pomeni, da stroškov ne bi bilo\)](#) in potrebno bi bilo poskrbeti le za barvo in "akcijo".

3.

Staro mesto je svoj čas imelo lep mestni park. Ostanke tega se nahajajo pred KC Janeza Trdine. Navzlic "ostankom" park še vedno premore lepo zeleno površino z drevesi. Žal je park razdeljen z dvema večjima asfaltnima površinama. Glavna cesta z zapornico je povsem odveč in to "komunikacijo" bi odrinili na skrajni rob parka (gledano z občinske strani skrajno levo) in na ta način bi pridobili lep kos zelenice. Drevje, ki je večinoma na robu smrti (letošnja suša je močno škodovala brezam), bi počasi prestavili (na novo zasadili) k cesti proti križišču in na ta način bi med pošto, občino in centrom lahko pridobili lepo zeleno površino. Tudi na račun dela parkirišča pred kulturnim centrom, saj sedaj vozniki parkirajo tako na zelenici kot na asfaltu. Poudarjam, gre za edini parkec v mestu, do katerega bi morali imeti posledj drugačen odnos.

4.

Najbolj utopična ideja: [preden so postavili stari kandijski most \(je bilo to leta 1899?\), so trgu naredili silo tudi na ta način, da so podrli hišo med "Krojačem" in nekdanjo Kobetovo hišo in na ta način omogočili povezavo s Kandijo](#). Bi na nekdanjih temeljih lahko postavili nov/star objekt, pod katerim bi avtomobili seveda lahko vozili? Če, potem bi stari novomeški trg dobil nekdanjo podobo. Spretni arhitekti bi seveda nov objekt postavili tako, da bi v celoti bil v korist in okras in ne v napoto, mesto pa bi tudi s kandijske strani dobilo novo, lepšo podobo.

Da, želim si staro mesto.

Šali Franci

MESTNI TRG, SRČIKA MESTNEGA JEDRA, SREBRNIČE, ZATOČIŠČE UMRLIH

10. september 2003

Zamujam s prispevkom o mestnem jedru in še o nečem, o okolici srebrniškega pokopališča. Kako ne bi, ko pa je tako, da si le v dneh dopusta, čeprav upokojenec, smem privoščiti razkošje premišljevanja o tem in onem. In ti so sedaj prišli, hitro, prehitro jih bo odštetval in odštel neusmiljeni khronos, a menda ne tako naglo, da bi mi ne uspelo od tu, kjer sem, na Murterju namreč, ob njegovih obalah in zalivih, se v duhu spojiti z dolenjsko prestolnico, mojim mestom in njegovim rotovžem, ki se mu zdaj posveča skupina obnoviteljev, da bi spet zmožgel pomlajen, urejen bdeti nad svojim trgom in mu biti priča, kot mu je bil doslej, bodisi v sijaju, uradovanju, županovanju, kje je že tisti njegov veliki čas, ali v zavrženosti, ko je moral sprejeti, kar mu je pač kdo vsilil in kakršne so bile trenutne, iz stiske porojene potrebe občine in njenih ustanov ali državnih institucij.

Ne potrebuje samo rotovž z glednega trga, pač pa mesto kot celota, če že ne vsa Dolenjska in vanjo namenjeni ljudje od blizu in daleč, skratka vsi, kar nas je Slovencev in vsakdo, ki ga kot popotnika, zvedavega turista zamika in premami ta delček sveta ali pa ga privabi kot poslovneža. Za mesto, ki se širi, nekdanj primestna naselja so že kar novi mestno centri, ki se pogloblja, dobilo je že nekaj podzemnih objektov, zlasti na Novem trgu, ki noče bahato rasti v nebo, čeprav majčkeno vendarle steza tudi bolj gor svoja poslopja, ki doživlja notranje selitve in preseljevanja raznih dejavnosti, tudi bivanje meščana, je trg vendarle srčika mestnega jedra. Ta srčika je dandanes neobgljeno izročena raznim nemilostim, ki ji jemljejo ali pustošijo in oskrunjajo njene čednosti in krepsti, a tudi njen smisel in poslanstvo. Pa ni od včeraj tako, pač pa že kar precej časa, že od takrat, ko se je moral dvigniti iz ruševin, prizadetih ran druge svoetovne vojne, le da je zdaj njegova stiska skoraj prieljana na sam rob.

Saj so bili poskusi, da bi ga rešili raznih nadlog, urejali, lepšali so mu pročelja, potiskali ven razne potrošniške storitve, ki so bolj sodile na obrobne predele mesta, privabljali vanj drobcene, mehke ponudbe, premeščali to in ono, da je nevsakdanji obiskovalec oziroma ne tako pogosto navzoč včasih kar debelo pogledal, ko nečesa tam, kjer je bilo, več ni našel, celo jeklena reka je doživela drugačen tok gibanja, nekakšen jajčasti enosmerni tek, a kaj več in korenitejšega se ni zgodilo. O pač, na njegovem obrobju, in to v njegovo dobro. Prenovljena, razširjena, posodobljena je Knjižnica Mirana Jarca, na nov sta zadihali frančiškanska in kapiteljska knjižnica, in v teh ustanovah še kaj, bogato, pestro in posodobljeno je sporočilo Dolenjskega muzeja, končno se prebujata nekdanji Narodni dom, Trdinov center je razbremenil Kulturni dom na Prešernovem trgu, a ga ni dovolj zavezal raznim umetniškim muzam, žal, ob rotovžu sta še obetavna Goga in Mladinska knjiga, obe nekam stisnjeni in prostorsko zelo omejeni, onemogočeni, ker nimata primerne okolja, da bi lahko prav zaživeli in se razcveteli, pa Glasbena šola Marjana Kozine, a to je vse, zares veliko, kar ga obrkroža in kar mu daje duhovno moč, sam pa je znotraj nje, rekel bi, skoraj zadušen in preglašen z nemirom, ropotom, da v njem kar ni mogoče kar koli žlahtnega izpovedovati, okušati in doživljati.

A bil bi lahko vrelec, oder mestne duhovne plodnosti, napajališče tistim, kar je umetnikom prebujalo to lepo, živo, spoštovanja in časti vredno mesto – ali Krka, ta njegova smaragdno zelena vodnata vezenina. Številne in enkratne so umetniške stvaritve, skozi katere so se umetnikom razodevala občutja in spoznanja, skratka doživetja, v katerih je mesto tako ali drugače navzoče, pričujoče. Daleč v preteklost ali tja v mladost mesta segajo, a so tudi mlajša, nekatera še povsem sveža, komaj rojena, mnoga pa so šele v nastajanju in bodo jutri, pojutrišnjem krščena, pravzaprav blagoslovljena po stvariteljih.

Na mestnem trgu, v njegovih številnih kotičkih, a tudi na planem, pred stavbami z raznimi ponudbami oddiha, okrepi, možnostmi prijaeljevanja, razmišljanja, čustvovanja, sprejemanja in dajanja, bi vsakdo mogel v miru srkati vso to porojeno duhovno bogastvo, to strd mesta o mestu ter ga šele tako zares občutiti, spoznati in dojeti skozi čas in razmere skozi usodo, ki mu je bila pisana in se mu še piše.

Mislim, da bi meščani, a ne samo ti, potrebovali svoje duhovno svetišče ali prizorišče, kjer bi pravzaprav bival duh mesta, njegova umetniška oziroma raznolika duhovna kultura, kjer bi se ta nenehno oživiljala, doživljala in kot brstič poganjala na steblih muževnosti. Če ne drugega, bi jih tako duhovno doživljale mesta na simbolni ravni umeščalo v njegov kulturni in snovni prostor. Gotovo bi s tem mesto zares postalo njihovo, predvsem pa v njih, v njihovi zavesti pričujoča ali navzoča stvarnost.

Zdaj ni tako, snovna potrošnja ali administrativne zadeve usmerjajo meščane in nemeščane v mestno središče, ne pa nekakšna duhovna lakota ali nuja, da tam z mestom zaživijo na manj stvaren, pragmatičen, recimo metafizičen način. Za to niti vseh pogojev ni. Kdo bi sploh zmožel v hrupu, ropotu, ob nenehni pločevinasti reki, ki hrope in izkašljuje strup, ob tumpasti, bog ve od kod in že kolikokrat lajnani glasbi, slišati in se predati vrelcem mestne duhovnosti, se ob njih družiti v miru in osrečujoče z njemu bližnjimi, bodisi v za kaj takega namenjenih prostorih ali pa kar na prostem – vzdolž obeh strani trga. Iz te srčike so stalni prebivalci v glavnem odšli. A prihajati bi morali še in še in se v njej zadrževati vsi, ki tvorijo mesto, in tisti, ki jim njihov bližnji kraj ne more dati to, kar bi jim zmogla nuditi metropola.

Pa vendar je nekaj vzpodbudnega, nekaj iščočega, morda koreninice novega trškega življenja ali preživljanja prostega časa meščanov, tudi drugih, ko v lepih zgodnjih dopoldanskih dnevih videvaš posedati in kramljati skupinice ob spomeniku ali vodometu spomina na deset let osvoboditve mesta, ali pa na drugi strani ob slaščičarni oziroma vzdolž nje, kjer so novi prostori pomenkovanja ob že znani kavarniški ploščadi. Takrat ni še tako hrupna reka vozil, ne tako kot kasneje, ko se začne živčno gibati prek osrčja mesta, po njeni kockasti trški ulici, poslovni oziroma potrošniški svet. A že tedaj je komaj komaj mogoče prisluhniti glasbi, a besede kar ne morejo najti tiste mirne, skoraj neslišne poti med kramljajočimi. Nervozno se ozirajo za vozili, nagibajo glave, da bi se slišali in razumeli pomen izrečenega.

Obojemu je že zdaj težko bivati, simbioza ni mogoča, nekdo bo moral oditi, menda bo tisti vozilo, a ne človek, željan trškega miru, doživetja in sprostitve. Potem bi bilo šele mogoče iz skrinjice spustiti duha umetnosti, poznavajoč seveda kulturno zgodovino mesta. Mestne ulice nosijo nekaterih ustvarjalcev, skratka pomembnih mož imena in priimke, a do koticov in programov, kjer bi bili po svoji tvornosti trajno navzoči, včasih tudi s spominskimi dnevi in večeri, če so takrat obletnice njihovega rojstva ali smrti, kakor že kdo hoče in razume življenje, bi se bilo treba šele potruditi, in sicer v trenutkih, ko bi trgu zavlada tišina, nekakšna intimnost trških koticov. Ustvarjalcev pa mestu ne manjka, povezujejo jih društva, šole, kulturne ustanove, veliko teh, zlasti mladih, bi se lahko javno preizkušalo v interpetiranju umetniških podob mesta, a tudi drugih zaznav, recimo strokovnih, znanstvenih in podobno. Tako bi, naj mi bodo dovoljene sanje, mestni trg lahko uporabili za svoje nastope, tudi zahtevnejše kulturne projekte ali drzne duhovne izzive, recimo, preko dneva in v lepih večernih urah. Seveda, izdelati bi bilo treba temeljni koncept – projekt in ga premišljeno uresničevati, upoštevajoč pogoje in možnosti, te pa nenehno širiti in poglobljati. Nenazadnje je na trgu doma mestni časopis, katerega uredništvo bi bilo lahko zametek skrbi za celovito in trajno duhovno bivanje trga.

Ne vem, zakaj so kar izginile klasične gostilne, tiste stare krčme z imenitn, ročno narejeno, izdelano opremo, ki je tako domače privabljala omizja k zabavnim, a tudi resnim duhovnim pomenkom, kjer se je moglo dobiti domače jedi, piti cviček in modrovati o presnetem času. Ob njih oziroma med njimi bi nevsiljivo zazvenela recitacija, zazvenelo grlo ob ljudski pesmi, zapelo, če bi tako nanoslo, ali zaigrali prsti na violini, po citrah in kakem drugem glasbilu, vse to kot trenutek navzočnosti, kot nekaj kar se seli sem ter tja, brez bnekega posebnega poslovnega ali finančnega interesa, skratka iz gole umetniške nuje ali načina prisotnosti.

Tudi ne vem, zakaj je obtičalo na trgu kar nekaj trgovin, ki bi lahko svoje izdelke ponujale kjer koli drugje, saj je trški prostor preveč dragocen za takšne reči, bil bi lahko namenjen izključno kulturnim storitvam, zabavnim programom, duhovnim ponudbam, kar je tudi lahko zadeva trženja, pa še kako. Najbolj pa so moteči napisi ali imena trgovin, firm, katerih lastniki so menda pozabili, da imamo Slovenci svoj materni jezik. Še celo Krka se je spozabila, čeprav v Dolenjskih Toplicah. Zaradi tujega naziva prenovljenega kopališkega objekta, Wellness center Balnea, ni tam parv nič več gostov. Je pa kraj oropan domače besede. To je le mimogrede, priložnostno povedano, a ne brez razloga.

Torej, po vsem tem, kar sem zapisal, je že mogoče sklepati, da me preganja ideja o srčiki mestnega jedra kot kuturnem ali duhovnem srcu mesta oziroma njegovih ter okoliških prebivalcev. Seveda takšno videnje ni nujno že tudi razvojna vizija, je lahko le

osebna utvara ali nekakšna pobožna želja. A zakaj bi mesto imelo le svoje industrijske, trgovske, storitvene, prometne, bivalne, ne pa tudi [duhovne cone](#), duhovno strd, zakaj bi bilo brez svetišča ali katedrale mestnega kulturnega pretoka, v vsakem pogledu. [Kulturne ustanove in organizacije ter društva so lahko v to projektno pritegnjene, izvedbeno navzoče, ne morejo pa že zgolj same, vsaka zase, biti kaj takega.](#) To je lahko le mestni trg, na katerem bi bila sleherna dejavnost prežeta ali nadgrajena ali presunjena z duhovno lučjo, s svetlobo umetnosti, nad kateri bi vel blažen mir, podnevi sij sonca ali jadranje raznolikih oblakov, ponoči pa soj migetajočega zvezdnega lestneca in zvestega, zagonetnega spremljevalca zemlje, meseca, ki nikogar ne pusti ravnodušnega, še posebej kadar se mu podoba popolnoma okrogli. Pustimo nevihte in neurja, strupen mraz, globok sneg, tudi v takih razmerah ali trenutkih je lahko mestni trg polnilec človekovih duhovnih rezervoarjev, tam v prijetnih internih koticah.

O ljudje bi se navadili nanj, na takšen trg, na takšno [duhovno središče](#). Zasvojil bi jih. Morali bi do njega, preživeti v njem nekaj uric ali samo pičel poslovni trenutek. Vračal bi jim ravnotežje, predvsem pa bi jih bogatil in oblikoval v meščane ali prijatelje dolenske metropole, celo njene ambasadorje, ko bi bilo toliko njegovega duha v njih.

Obletava, preganja me misel, da brez takšnega, duhovno živega in cvetočega mestnega trga ni mogoče kaj dosti postoriti v dobro mestnemu jedru. Krona mora biti, drugače cesar ne izgleda prava cesarost. A tako okronano mestno jedro bi moralo tudi samo utrpeti marsikatero spremembo. Te seveda, pa naj bodo še tako majčkene in nedolžne, nikakor ni mogoče kar zlahka in brez potrpežljivosti snovati in izvajati.

Mestno jedro živih mi nehote izvablja misel na novodobno jedro mrtvih, na pokopališče v Srebrničah in njegovo okolico. Ta, okolica, ni prav noč v sozvočju z večnim počivališčem. Ne mislim na naravo, na srebrnikasto Krko, lepa, rodovitna polja, zeleno smrekavo gozdno prostranstvo, pač pa na tamkajšnjo gradbeno skladišče in prodajalno ter umirajoči, propadajoči gradič nekdanjega upravitelja Auerspergove dvorske železarne Engelthalerja.

Mesto mrtvih je v nenehnem stiku z živimi, s svojci, prijatelji, znanci in podobno, kar vse je povezano z njihovimi potrebami, te pa s storitvami. Marsikdo pride tjakaj od blizu, nekateri pa iz bolj ali manj oddaljenih krajev. Pogostitve ni, z gradbenim materialom ti obiskovalci mrtvih ali zbrani v trenutkih slovesa nimajo kaj početi, prilegla pa bi se jim svelejši in ob vsaki priložnosti gostinska ponudba.

Mnenja sem, da bi bilo treba ta prostor pod pokopališčem vse do Krke ovrednotiti v navezavi z njim. Gradič spremeniti v kakovosten lokal, mu dati gostinsko in kulturno funkcijo in z izbranim umetniškim programom, spominjaj se smrti, privabljeni tjakaj del duhovnega mestnega in okoliškega življenja, prodajo in skladišče pa umakniti s tega območja in ga morda nadomestiti z botanično bogatim in urejenim cvetličnim, grmičastim in drevesnim parkom, nenazadnje tudi z izbrano pridelavo in ponudbo nagrobnega in drugega cvetja.

Dovič Marijan

NOVOMEŠKO MESTNO JEDRO - NEKROLOG?

11. september 2003

Kot stanovalec najožjega mestnega jedra s sedanjim stanjem v njem nisem zadovoljen. Še manj sem zadovoljen s tem, za kar sem prepričan, da prihaja. Zelo verjetno sledi opustošenje, ki ga ne bo mogoče popraviti s »kozmetiko« na Glavnem trgu.

Edino, kar želim povedati tu, je tole: ne podpiram projekta zbiranja esejev o mestnem jedru, ker to ne pelje nikamor. Zakaj? Ker ista občina, ki na zunaj kaže zaskrbljen obraz glede tega, kaj se dogaja s centrom njene »metropole«, zbira »eseje« o njem in ima polna usta besed o ohranitvi jedra, hkrati brezglavo izdaja vsa potrebna dovoljenja vsakemu, ki bi v bližini mesta želel postaviti megalomanski nakupovalni center - samo letos smo dobili dva.

Ni nam treba mnogo matematike, da uvidimo, kaj sledi v centru. Propadanje trgovinic in selitev poslovnega sveta ven. Naj ponazorim: nekoč sem, če sem potreboval žebelj, vijak ali podložko, skočil v prijazen »Hobi«. Dve leti po izgradnji Merkurja moram sestiti v avto, se prebiti mimo debilno pretiranega števila semaforjev do BTC-ja in se potem prebiti še do ustreznega artikla v omenjenem »mega-shopu«. To je naš trend oživljanja jedra.

In ko bodo na Glavnem trgu zaprli Mercator (kot so mi v Ljubljani pred leti zaprli nič koliko najpriročnejših trgovinic v centru), potem pa še tistega na Novem trgu, in bom hodil po najbližji kruh v Tuš, bo naša stvar dokončno izgubljena.

Oziroma mislim, da je že.

Kar je narejeno, je narejeno. Morebitno »oživljanje« pa za občino zdaj ne bo več poceni, saj bo treba v primeru, da želimo privabiti nekaj življenja v mesto, ponuditi vrsto predvsem finančnih ugodnosti, morda celo dotacij.

Moškon Marjan

12. september 2003

Spoštovani,

vabilo k pisanju »živahno pisanega literarnega dela« (glej SSKJ: esej) me je kar malce prestrašilo, roke so mi zadržtele, pa sem zaradi neznosne vročine, počitniške raztresenosti in podobnih poletnih nujnih opravil ta ustvarjalni napor odlagal do prvega resnega dežja – ko smo že krepko zagazili v meteorološko jesen.

Ker sodi hiranje novomeškega mestnega jedra v občje odmiranje mestnih središč, o vzrokih najbrž ni treba izgublјati besed. Škoda je v našem primeru toliko večja, saj je tako zgoščenih starih mest na Slovenskem komaj za prste ene roke, novomeškemu Glavnemu trgu pa sploh nobeno mestno središče ni kos. Sami smo krivi, če se to morda ne zdi tudi drugim!

Toliko od eseja, zdaj pa k bolj suhoparnemu razmišljanju.

Mestno jedro lahko oživljajo samo ljudje. Nekako jih je pač treba prisiliti, da bodo radi ali neradi prihajali v mesto – in to z dejavnostmi, brez katerih ne morejo (občinski in upravni uradi, sodišče, advokati, notarji, kopirnice, trafike s koleki, zdravstveno in pokojninsko zavarovanje, knjižnice, banke, cerkve, gledališča, zaposlovanje, knjigarne, projektanti ipd.), z razvedrilnimi prireditvami (tedenski sejmi, cvičkarija, parade maturantov, procesije, plesi, koncerti, ekvilibristi, čarovniki, pocestni muzikanti, drugi vznemirljivi nastopi ipd.), z drobnimi, prijaznimi trgovinami in obrtnimi delavnicami, z osrednjo tržnico, predvsem pa z dobrimi gostilnami, pivnicami in kavarnicami.

Kaj je lahko lepšega kot majhen paviljon v mirnem koncu Glavnega trga, v njem pa vsak večer drugačni nadebudni muzikanti, ki bi lahko godli bolj ali manj ubrano (*de gustibus non est disputandum!*), magari samo sebi v zadoščenje, predvsem pa brez ozvočenja!

Skratka in sploh, **mora se dogajati!**

Ni druge kot najti nekoga, ki bi znal v mesto pripeljati glumače in sejmarje, mojstre in prave birte, pa bi se tudi ljudje hitro navadili, kje jim je dobro biti. Če so zdaj privlačna dogajanja na mestnih trgih prava redkost, če osrednja krčma sredi največje vročine ne premore točenega piva, če prodajalke za pulci še niso zadosti poskočne, potem je menda jasno, zakaj agonija.

Dvonadstropna hiša, nekdanja Krištofova gostilna zraven rotovža je najbolj žalosten dokaz našega odnosa do mestnega jedra, gostišče z vrtom Pri vodnjaku ne kaže nič bolj vesele slike, Gostišče na trgu s slaščičarno vred pa menda bolj životari kot živi. Mrtva okna trških hiš v prvem mraku še bolj poudarjajo zlovesčo praznino. Če je treba za oživitvev teh zidov sprejeti kakšen drugačen občinski odlok, naj se že enkrat sprejme!

Če so se v Glavnega trga izselili stanovalci – nič hudega, bo vsaj mir pred njimi, ko bi na trgu začele brbotati cvičkarije, maškarade, martinovanja, pohodi Dedka Mraza in podobne razvedrilne privlačnosti. Glavni trg je last vseh meščanov in nihče si ga ne more prisvajati v zasebni fevd. Pa tudi sicer je brezupno siliti ljudi v stare bajte, za katerih obnavljanje in dostojno vzdrževanje bo iz zasebnega žepa vedno premalo denarja.

Če so se izven starega jedra naselile superštacune, nič hudega, saj jim za štirikolesno pločevino še tam zunaj ni dovolj prostora. Podpisani sem pred več kot tremi desetletji z obsežnim »esejem« v Dolenjskem listu predlagal tak nakupovalni babilon izven mestnega jedra, pa so me čudno gledali, če sem pri ta pravi...

Če so se v Bršljin preselili geodeti, jim takrat najbrž ni kazalo drugega – za printanje mapnih kopij pa naj odpro v mestu izpostavo, kamor bi jih lahko iz centrale pošiljali po elektronski pošti.

Če naj mesto utripa in živi, mora biti takorekoč vsak kotiček dosegljiv tudi z avtomobilom, se pravi, da starega jedra nikakor ne gre zapirati za promet. Pač pa že več kot deset let prepričujem merodajne, naj vsaj poskusno onemogočijo nepotrebne prevoze skozi mesto. Neredko se ob sicer prijetnem večeru, ko bi človek z veseljem posedel pred lokalom na Glavnem trgu, zapodi čez most in trg divja jaga od rezgetajočih mopedov in težkih motorjev do primerno navitih avtomobilskih konjičkov. Podnevi pa sta smrad izpuhov (najnovejše: prizemni ozon!) in grožnja pešcem še hujša nadloga. Zapore tranzita in zamisel o ploščadi za pešce in sprostitev na zgornjem koncu trga je soglasno podprla tudi nedavna javna tribuna Društva Novo mesto. Različic je lahko več.

Samo čudež je, da ob kolonah avtomobilov in dostavnih tovornjakov mimo stare tržnice in po Sokolski ni prišlo do hujših poškodb ali celo smrtnih primerov. Če naj obnovljeni

Narodni dom kdaj zaživi, je že tudi manj bistrim jasno, da bo treba vožnje z avtomobili mimo te hiše ukiniti. Povrhu bi pred domom dobili prijeten majhen trg za nastope in nekaj gostinskih mizic.

Sedanji način parkiranja se mi zdi ustrezen in kot kaže, je tudi učinkovit. Če bi mestno središče po zgornjih ali morda boljših predlogih res zaživel, bo parkirnih mest vsekakor premalo – prostih površin ni kaj dosti na voljo, za podzemno garažno hišo pa bi se že kaj našlo. Za mestni avtobusni promet so primerni kvečjemu mini-busi.

[Sprehajalna pot od Loke do Seidlove žage, morda celo do Plave lagune](#): že večkrat obljubljena vaba, al' kaj, ko ga ni junaka! Bolje kaže kolesarjem.

Vse naštetu zahteva kar nekaj muje in seveda tudi korajže. Ali je za prvo pristojno Turistično društvo in za drugo občinska oblast, naj presodijo poklicani. Bojim se, da tretjega ni – [dober organizator in pameten vladar bi za pomoč nedvomno znala poiskati zagnane in sposobne lokalpatriote, ki bi še vraga ugnali v kozji rog](#). Pregovorno skregani in iskreno fovšljivi purgarji dolenske metropole pa bi lahko vsaj za svoje staro gnezdo enkrat skupaj potegnili.

P.S.: Ker ne bi hotel ponavljati odličnih predlogov iz gradiva »Izbor razmišljanj o mestnem jedru in prenovi«, ki ga je spomladi razdelil gost iz Ljubljane na 3. Parkovi okrogli mizi Umiranje mestnih jeder, priporočam naslovu, naj se poglobi zlasti v odstavke o dejavnostih v mestnem središču in o dostopnosti središča, med projekti pa v razmišljanja o garažnih hišah in razvoju malih penzionov.

16. september 2003

Promet

Še naprej je treba vztrajati pri izločitvi motornega prometa čez Glavni trg in skozi staro mestno jedro ob njem. Izvedena razbremenitev Glavnega trga kot splošnega parkirišča, je dokaz, da so spremembe mogoče. Naslednji smoter bi moral biti popolna izločitev Glavnega trga kot parkirišča in popolna odtegnitev Glavnega trga motornemu prometu, z izjemo mestnega javnega prometa. Nekaj najnovejših parkirnih površin v mestu in na njegovih obrobjih je dokazalo, da pri iskanju površin za parkiranje še ni storjeno vse.

Javni mestni promet

Zasedenost avtobusov javnega mestnega prometa je še vedno komaj omembe vredna in kaže, da z dosedanjimi rešitvami glede motornega prometa skozi mesto in glede možnosti za parkiranje v mestnem jedru in v njegovi bližini, niso ustvarjeni ustrezni pogoji, ki bi meščane navajali k obsežnejši uporabi javnih prevozov in k opuščanju uporabe osebnih vozil v mestu.

Mestne avtobusne proge so zadostne, vse bi pa morale peljati čez Glavni trg. Večja parkirišča ob mestnih vpadnicah na mestnem obrobju, bi mnoge, ki se vozijo na delo v mesto od zunaj in mnoge, ki se pripeljejo po opravkih, navajala, da bi pustili svoje vozilo parkirano na obrobju in v mestu uporabljali javni promet. Odveč je domnevati, da bo avtobuse napolnil zgolj poostreni režim parkiranja in vožnje čez Glavni trg.

Morda bi kazalo k popularizaciji mestnega javnega prometa pritegniti podjetja in podjetnike v Novem mestu s kampanjo za odkup mesečnih vozovnic, ki bi jih nato dodeljevali delavcem vsak v svojem podjetju. Če je v Novem mestu 100 podjetij in podjetnikov, in če vsak v prej orisani namen odkupi 10 vozovnic za vse leto, bi to predstavljalo za javni mesrni promet 365 tisoč potnikov v letu.

Oživitev Glavnega trga

je zagotovo najtežja naloga. Prav zato, ker ga skušamo oživiti potem, ko so ga ljudje zapustili. Novi trg na primer je zaživel v nekaj letih zaradi bližine mnogih šol. Šolski mladini ne nudi nobene specialne ponudbe po njenem okusu in potrebah, razen kafičev, ki so neprestao polni šolske mladeži. Kaj ponuditi na Glavnem trgu?

- Manjša galerija, v kateri bi bilo mogoče uprizarjati umetniške, fotografske in druge razstave (npr. Izdelko ročne obrti, izdelke raznih šolskih krožkov), bi lako bila ena izmed zapolnitev življenja Glavnega trga in mestnega jedra.
- Bukvarna za prodajo starih, rabljenih knjig v manjšem prostoru.
- Starinarna kot prodajalna starin v enem izmed lokalov.
- Pogovori kar tako, bi lahko rekli predavanjem, razpravam, pomenkom o zanimivih snoveh, ki bi potekali v za to namenjenem prostoru na Glavnem trgu. S snovjo in vsebinami takšnih pogovorov ne bi smeli biti preveč zahtevni. Graditi bi morali iz malega na večje, boljše in kvalitetnejše.

Z najboljšimi željami!

Kuhar Marjan

16. september 2003

Spoštovani!

Nisem pristaš govorjenja in pisanja o problemih, ki po dosedanjih izkušnjah, nimajo najmanjše možnosti zadovoljivih trajnih rešitev. Tudi o starem mestnem jedru in številnih drugih urbanističnih problemih mesta je bilo tako ali drugače povedanega že preveč, narejenega pa nič ali zelo malo. Problemi se rešujejo, ali bolje rečeno ne rešujejo na isti način že vsaj štiri desetletja, kar je dokaz [pomanjkanja realne vizije razvoja mesta kot celote in sistematičnega dela](#).

Mislím, da je tako tudi reševanje starega mestnega jedra (kot izseka iz neke celote) brez »upa zmage«. Zaradi tega sem odlašal z odgovorom na vaše vabilo do danes, ko sem se na prigovarjanje vseeno odločil, da napišem nekaj svojih misli in dobronamernih predlogov.

Kot meščan, praktik in realist bom zelo vesel, če bo nekoč eseje, zbornike in ostale pisne izdelke nadomestil kakršen koli viden napredek v realizaciji idej in projektov.

Vsakomur, ki danes resno hoče kaj storiti za mesto želim veliko uspeha, vendar mu naporov ne zavidam, ker bo pri svojem delu moral upoštevati naslednja dejstva:

- Novo mesto se je začelo bolj razvijati v poznih petdesetih letih izključno po zaslugi hitre rasti velikih gospodarskih podjetij in njihovih direktorjev. Upravne strukture so le uživale v njihovi luči in težko sledile razvoju. Nanj so le malo vplivale in ga včasih celo zavirale z napačnimi odločitvami. Velik zaviralni momentje predstavljal tudi prevladujoč vpliv delegatov iz okolice, ki so sodelovali v organih odločanja. Odnos upravnih struktur se tudi danes ni veliko spremenil, razvoj pa bolj po inerciji sledi svojim začetkom, čeprav pod popolnoma drugačnimi pogoji.
- [Upravnim strukturam do danes ni uspelo spraviti skupaj celotnega urbanističnega načrta mesta in strokovno pripraviti vizije razvoja](#). Individualizem, neusklajenost, boj za lastno promocijo in medsebojna obtoževanja strokovnjakov, v kombinaciji s pravnim neredom pogojuje, da je takšno stanje še danes. Praktično lahko počne vsak kar hoče; za dober denar izdelujejo »ad hoc« parcialne projekte na zalogo strokovnjaki v in predvsem izven Novega mesta. Skoro vsak nov projekt pa že onemogoča izvedbo predhodnega. Žal še danes nihče ne ve kaj vse na področju mesta resnično želimo.
- Danes denarja in sredstev velikih podjetij ni več; [praksa neusklajenih vlaganj v izdelovanje parcialnih projektov pa se nadaljuje](#). Odsotnost kompleksnega načrta in vizija mesta s prioritetai pa povzroča [nesmiselno in neučinkovito drobljenje razpoložljivega proračunskega denarja po principu »vsakemu nekaj«](#), kar še nikoli ni prineslo zadovoljivih rezultatov. Proračunski denar, sicer zakonito, neracionalno odteka tudi v področja, ki z razvojem mesta nimajo nobene zveze.
- Naši predstavniki (kolikor smo jih imeli ali jih še imamo) v državnih centrih moči so že od nekdanj za Novo mesto brez posebnih koristi. Ne vidim področja, kjer bi se izkazali, posebej pa je to vidno v energetiki in prometnih povezavah. O istih problemih na tem področju samo govorimo že 40 let.

Vse naštetó in še marsikaj vpliva na reševanje posameznih problemov (npr. tudi mestnega jedra). Rešitve se, ob pristopu, ki ga v Novem mestu poznamo od nekdanj, zdijo zelo daleč.

Glede mestnega jedra pa nekaj osebnih razmišljanj:

- [Obnova mestnega jedra se lahko obravnava samo kot del kompletnega urbanističnega načrta Novega mesta](#), veljavnega, usklajenega in potrjenega z vsemi pripadajočimi rešitvami za njegovo realizacijo in funkcioniranje. Brez takšnega načrta, ki ga Novo mesto žal še vedno nima, je reševanje katerega koli dela mesta nesmiselno zapravljanje denarja in časa. Izjeme in odstopanja ne bi smele biti dovoljene, besedo bi morala imeti izključno stroka ne glede na

možnosti različnih pravnih tolmačenj in mnenj. Sankcioniranje odstopanjaje nujno.

- Potrebno je najti način in sredstva, ter ustvariti pogoje, da **se v mestno jedro vrnejo prebivalci**. Brez njih so vsa prizadevanja za oživitev jalova.
- **Ožje mestno jedro je nujno zapreti za kakršen koli (tudi avtobusni) tranzitni promet in opustiti parkiranje na Glavnem trgu. Ta mora biti namenjen le pešcem.**
- **Iz mestnega jedra se morajo umakniti vse velike trgovine in centri, ki potrebujejo stalno kamionsko oskrbo.**
- **Spodnje etaže hiš je možno preurediti v čim več prijetnih trgovinic, kavarnic in malih lokalov z različnimi dejavnostmi.** Tako so uspešno urejena stara mestna jedra tudi v avstrijskih in nemških mestih, predvsem pa povsod obstojajo obsežna za avtomobile zaprta področja.
- **Sedanja parkirišča so lahko namenjena občasnim postavitvam stojnic, raznim prireditvam, nastopom glasbenih skupin in tako dalje.**

Ob sistematičnem reševanju ne glede na čas in razpoložljiva sredstva, bodo rezultati prišli sami od sebe. Žal pa tu ne gre za neke vrste prisilo proti osebnim interesom. **Spoštovanje predpisov, red in disciplina** ne škodi nikjer, v demokraciji pa je celo nujno potrebna.

Hvala lepa in lep pozdrav.

18. september 2003

Pošiljam vam nekaj predlogov, za katere mislim, da bi pripomogli k oživitvi našega mestnega jedra. Predlogi so podani v kratki - telegrafski obliki. Če se vam bo kakšen zdel primeren in zanimiv, bom naknadno Projektnemu svetu poslala obširnejše razmišljanje za posamezen predlog.

Moji predlogi so naslednji:

- v nedeljo dopoldne /v času zadrževanja ljudi na Glavnem trgu vzpodbuditi spontane nastope umetnikov /glasbenikov, recitatorjev, slikarjev, narodne noše, klovnov, pustnih mask itd./ glede na aktualnost v določenem časovnem obdobju/
- v času praznovanj pomembnih dogodkov nastop novomeškega simfoničnega orkestra pred Rotovžem, z nastopom solistov,
- nastopi gledaliških skupin na Glavnem trgu,
- organizirati srednjeveško tržnico z udeleženci v starih oblačilih,
- prikaz naše kulturne dediščine - replike - v bodoči galeriji /obširnejši predlog sem že poslala na OS MO/ in prodaja replik in spominkov za osebna darila,
- slikanje na Glavnem trgu /portreti, pokrajina, reka z mestom/ in prodaja slik,
- prikaz narodnih noš Dolenjske in Bele krajine in sprevod skozi Glavni trg, prikaz običajev za tisti kraj, od koder so narodne noše,
- nastop turističnih društev Dolenjske z značilnostmi kraja, od koder izhaja, podelitev priznanj najbolj domiselnim predstavitvenim prostorom in izdelkom,
- priprava in pokušina starih dolenjskih jedi,
- prireditve za invalide in prilagojene igre,
- prireditve za otroke s prilagojenim programom,
- prireditve za Rome in kulturni program, ki ga prispevajo sami Romi,
- vsako nedeljo dopoldne organizirati mini bovšji trg z omejenimi prostorskimi možnostmi za posameznega udeleženca – prodajalca,
- posebej obeležiti s kulturnim dogajanjem praznik Novega mesta - 7. april - s poudarkom na značilnostih od ustanovitve leta 1365 do danes ter zaključiti z Nočjo na Krki ali prireditvijo v mestnem jedru,
- vzpodbujati nadaljevanje dela Založbe Goga in izdajanje revije RAST o kulturnem dogajanju na Dolenjskem, Beli krajini in Posavju,
- iz ročno kovanega železa postaviti na stavbo Rotovža novomeški grb, ki bo izdelan po strokovnem predlogu usposobljenih strokovnjakov iz našega mesta; izdelal bi ga priznani umetnostni kovač Struna,
- v istem stilu izdelati obcestne stoječe luči, klopce, koše za smeti, ograjo na Rotovžu itd,
- organizirati TV ali radijsko oddajo o /v stilu kviza/, ki bo imel center dogajanja v mestnem jedru - na Glavnem trgu s temo: Spoznaj svoje mesto. Povabiti tudi udeležence iz drugih večjih slovenskih mest /naše mesto premalo poznajo izven našega območja/
- TV Vaš kanal naj bi vsak dan pred Novicami namenil nekaj minut programa za obveščanje o kulturnih in ostalih dogodkih, ki so povezani z dogajanjem v naslednjem dnevu, na dopadljiv in zanimiv način, da pritegne gledalce - v živo z napovedovalcem, ne samo z napismi,
- v enem od lokalov na Glavnem trgu naj bi bila mala pekarnica, kjer bi sproti pekli razne drobne domače kruhke ter belokranjsko pogačo /vhod z ulice, da duh po peki pritegne mimoidoče/
- v jesenskem času naj bi na Glavnem trgu pekli in kuhali koruzo ter kostanj /kot je to bilo že v prejšnjih časih/
- na oknih Glavnega trga naj bi bilo obvezno cvetje, za katerega bi tudi MO prispevala določen delež, lastniki stanovanj pa bi bili zadolženi za vzdrževanje,
- na treh glavnih vpadnicah v Novo mesto bi bilo nujno potrebno postaviti reklamne table z napisom za dobrodošlico v naše mesto.

Uspešno delo želim celotni ekipi in vse lepo pozdravljam.

Koncilija Franci

PRISPEVEK K RAZREŠEVANJU PROBLEMATIKE STAREGA MESTNEGA JEDRA

19. septembra 2003

Kot rojen Novomeščan, ki že več kot 50 let živim in delam v našem mestu, nadalje tudi kot nekdanji predsednik Skupščine občine Novo mesto, tudi kot bivši župan in sedanji svetnik Občinskega sveta MO Novo mesto, ter na osnovi prejetega županovega povabila z dne, 11. avgusta 2003, vam pošiljam nekaj razmišljanj o prihodnosti možne urejenosti našega mesta oziroma njegovega mestnega jedra, kakor sledi:

a) Zatečeno stanje

Pojav »praznjenja« mestnih središč je splošen in prisoten v vseh večjih slovenskih občinah.

Predlog številka 1:

- Ugotoviti je treba **kako so takšne probleme že pred nami reševali v tujini.**
- **Poiskati je potrebno vzroke za takšne razmere s pomočjo izdelave globalne analize** iz vseh zornih kotov kot na primer; sociološki razlogi, populacija, demografija, gospodarstvo, kultura, navade in razvade ljudi, še posebej fokusirano na vikendaško-vinogradniški sindrom Novomeščanov, ponovno prevrednotenje kulturne dediščine starega mestnega jedra itd...
- **Poiskati je potrebno globalne rešitve za postopno oživljanje prijazne in kakovostne podobe meščanstva**, ki kot pojem počasi izginja iz zavesti ljudi, ki se vedno bolj identificirajo »z vrtičkarstvom in hišo njihovih sanj na obrobju mesta«!
- **Izdelati je potrebno natančen posnetek zatečenega stanja celotne problematike starega mestnega jedra, vključno s prednostnim seznamom najbolj akutnih problemov.**
- Celoten projekt mora biti podprt s principi geoinformacijskega sistema.

b) Tri osnovna vprašanja

- Ali hočemo, da bo mestno jedro samo bivalno območje?
- Ali hočemo, da bo mestno jedro samo poslovno območje?
- Ali hočemo, da bo mestno jedro mešano območje?

Predlog številka 2:

Želim si BIVALNO MESTNO JEDRO z bogatimi najrazličnejšimi vsebinami za čim bolj kakovostno življenje !

c) Novelacija projekta prometne ureditve

Za dokončno učinkovito rešitev prometnih zadreg v našem mestu, je kljub dosedanjim prizadevanjem, še vedno potrebno **izdelati kakovostno prometno študijo**, s pomočjo katere se bodo dokončno postopoma odpravili vsi problemi, saj je nedorečenost prometnih tokov lahko velika ovira kakovostnemu bivanju, še posebej iz vidika hrupa in vprašanja dostopnosti. Dobra prometna študija v bistvu vse generira!

d) Pomen lokalne skupnosti

V projektu »ŽELIM SI STARO MESTO« je neobhodno potrebno **opredeliti vlogo, pomen in možnosti Mestne občine Novo mesto pri uresničevanju ugotovitev v kratkoročnem in dolgoročnem smislu.** To je :

- **Zagotavljati mora določen delež potrebnega denarja za realizacijo celotnega projekta** (sedanja nerazumno velika in dolgoletna zadolženost občine vse do leta 2018), je lahko resna ovira za uresničitev tega projekta!

- Zagotoviti mora **pospešen razvoj in posodobitev komunalne in cestne infrastrukture!** Urejanje mestnih ulic, rekonstrukcije kanalizacije in vodovodov, pred vsem pa plinifikacije, ki je popolnoma zastala!
- **Pospeševati mora takšno lokalno politiko razvoja, da bodo različne obremenitve prebivalcev in drugih uporabnikov prostora čim manjše in zaradi tega bo bivanje cenejše in s tem ugodnejše za najrazličnejša vlaganja.** S spremembo zakonodaje o pobiranju nadomestila za stavbna zemljišča bo potrebno paziti, da občina v mestu ne bo pobirala neke druge davke!
- Brez občutnega **subvencioniranja lokalne skupnosti**, revitalizacijo mestnega jedra ne bo mogoče uresničiti. Zato bo občina morala:
  - **sodelovati pri obnovi starih mestnih hiš,**
  - **sodelovati pri obnovi pročelji na Glavnem trgu,**
  - **vzpodbujati lastnike za cvetlične aranžmaje** povsod, kjer je to mogoče,
  - **sodelovati z enostavnimi postopki in denarjem pri sistematični obnovi velikanskih podstrešji hiš na Glavnem trgu in jih preurediti v bivalne prostore za mlade družine ali študentske, dijaške sobe,**
  - **sodelovati pri obnovi ali izgradnji poslovnih prostorov,**
  - **v ta namen je potrebno takoj spremeniti veljavni Odlok,** ki je cokla hitrejšemu razvoju.
- **Prebivalce starega mesta, lastnike obstoječih poslovnih prostorov in potencialne kupce novih, je potrebno oprostiti plačila parkirnine itd...**
- Mestno jedro ne bo oživiljeno, dokler MO NM učinkovito ne dogovori in **razreši vse dileme in nasprotja med strateškimi interesi lokalne skupnosti in med zahtevami Zavoda za spomeniško varstvo na področju razreševanja in obravnave prostora, komunalne infrastrukture, varovanja kulturne dediščine itd...**
- Za razreševanje zadreg v zvezi s pomanjkanjem parkirnih prostorov je potrebno **zgraditi vsa parkirišča po prometni študiji,** pred vsem na vseh vpadnicah v mesto in začeti postopke za izgradnjo garažne hiše neposredno pod starim mestnim jedrom v okljuku reke Krke.
- Vse, kar povzroča permanentni **hrup, je potrebno izseliti iz mesta!**
- **Uvesti je ustrezne ukrepe za tiste, ki še uporabljajo fosilna goriva** hkrati pa jim ponuditi priključitev na plinovodno omrežje, da bo tudi zrak v mestnem jedru lahko bolj čist.

e) Pomen države

Tako kot na ravni lokalne samouprave, mora **projektna naloga ugotoviti in opredeliti pomen in vlogo tudi države!**

- Sprememba davčne zakonodaje in politike tako, da bo stimulirala potencialne investitorje za vlaganja v stara mestna jedra v vseh slovenskih večjih mestih.
- Gre za vse slovenski projekt pred vsem na ravni Ministrstva za okolje in prostor, Ministrstva za kulturo itd...

f) Zaključek

Po mojem skromnem mnenju bo uresničitev tako dolgoročnega in zahtevnega projekta možno samo s pomočjo pristne politične volje, kompetentnih strok, postopnosti, razpoložljivega denarja in pred vsem od veselja do dela in stopnje ljubezni do našega mesta.

Vsem, ki sodelujejo pri tem projektu, želim veliko delovnih uspehov in vse dobro!

Gazvoda Davorin

19. september 2003

Spoštovani!

V skladu z vašim dopisom in prošnjo o prispevku na temo oživitve in urejanja starega mestnega jedra, lahko v kratkem pismu opozorim le na nekaj konkretnih predlogov, ki sem jih sam ali s kolegi že podal za prostorsko urejanje Novega mesta:

- Najstarejši tak prispevek je projekt, ki sva ga izdelala s kolegom prof. Alešem Vodopivcem v okviru vabljenega [natečaja za ureditev Novega trga in obrežij Krke](#) (1992).
- Naslednji in najbolj kompleksen je prispevek, ki sva ga z mag. Jelko Hudoklin izdelala v okviru urbanistične delavnice "[Prostorska ureditev vzhodnega dela Novega mesta](#)" oktobra 1997 (organizator MO Novo mesto). V predlogu sva poleg ureditve vzhodnega dela navedla tudi nekatere možnosti povezovanja zelenih con Ragovega loga in Portovalda.
- Poleg tega sem na srečanju in v časopisu Park št. 9-10, letnik 5 (2002) v prispevku "[Pomen reke in zelenih pasov v mestih](#)" navedel tudi nekaj možnosti oživitve Krke in njenih bregov.

Kot krajinski arhitekt sem mnenja, da je možnih prostorskih ureditev veliko (navsezadnje je izdelanih kar nekaj predlogov s strani ostalih sodelujočih na zgoraj omenjenih in drugih prireditvah), saj je obstoječi prostor okrog starega jedra dovolj kakovosten. Oblikovanje ni problematično. Je pa gotovo odvisno od želja in zahtev investitorjev, ki bi jih morala voditi stroga, a ustvarjalna mestna prostorska politika. S tem pa že segam na področje, ki ni moja posebnost in lahko kot krajinski oblikovalec samo upam, ne samo da boste v tej akciji zbrali dovolj pobud, pač pa, da bo zadosti politične volje, da se kakšen konkretnější predlog tudi realizira.

Lep pozdrav.

Hotko Iztok

TEŽAVE Z URBANOSTJO (IN PROBLEM LIKOVNO-UMETNOSTNIH RAZSTAVIŠČ V NOVEM MESTU)

20. september 2003

Težava z umiranjem starih mestnih jeder ni nova niti ni novomeška posebnost. Z njo se srečujejo tudi v drugih slovenskih in evropskih mestih. Vzrok je [premik socialnih poti, ki namesto v center vse bolj vodijo na obrobje. Na periferiji mest namreč rastejo veliki trgovinski kompleksi in natanko tja se zlivajo množice ljudi, ki so se pred tem drenjale po ozkih in zavitih ulicah še v srednjem veku zasnovanih mest.](#)

Kritiki takšnega stanja torej s prstom večinoma kažejo na velike trgovske verige in njihove ekspozitive v obliki hiper, mega in giga marketov, nekakšnih trgovsko-zabaviščnih središč, ki so zaradi tržnih zakonitosti večinoma iztrebili manjše, družinske, delikatesne trgovinice in se sami pač [preselili na mestna obrobja, kjer je več prostora in so še na voljo cenena gradbena zemljišča.](#) Ta ugotovitev je seveda že dobro znana in premeta, iz nje pa lahko izluščimo zanimivo dejstvo, ki govori o tem, da [brez trgovine ni živega mestnega jedra.](#) Temu dejstvu, ki ga mnogi dušebrižniki in kritično nastrojeni občani spremljajo z grozo, se seveda da oporekati, saj ni malo primerov mest po svetu, ki so uspešno rešila ta problem, a za Novo mesto gotovo drži. Odraža pač [duha časa v katerem živimo Novomeščani, našo trenutno mentalno pokrajino, v kateri vladajo nesentimentalni zakoni potrošniške družbe,](#) gotovo pa ne drži, kot sem že omenil, za mnoga druga mesta s srednjeveško zasnovanimi mestnimi jedri, ki so znala njihovo namembnost s pravimi strategijami iz tržnih preoblikovati v drugačne, večinoma kulturne vsebine.

Na tej točki se pojavi odgovornost upravljalcev našega mesta in vseh tistih političnih skupin, ki so v svoje predvolilne programe navedli željo po oživitvi novomeškega mestnega jedra. To je zagotovo veliko breme in tudi pričujoča akcija MO Novo mesto z naslovom [Želim si staro mesto pred njene pobudnike postavlja zahteven mandat,](#) saj po njej pričakujemo tudi realizacijo in ne le lepih želja, pobud in idej.

Ne dvomim, da bo večina prispevkov variacija na isto temo: "več kulture v mestno jedro!" (Zelo bi bil začuden, če temu ne bo tako). Vendar takšni splošni pozivi kritičnega dela javnosti in deklarativne izjave nosilcev politične moči, same po sebi še nikoli niso obrodile sadov, če niso del [premišljenega in strateškega načrta z realno željo po spremembah.](#) Izvedba takšnega načrta pa zahteva [sredstva.](#) Zagotovo veliko [finančnih sredstev.](#)

Dejstvo je, da je ta zelo demokratična pobuda samo MO Novo mesto zelo zadolžila. Kultura namreč ni poceni. Nič več. Nam, Novomeščanom, se namreč še vedno zdi popolnoma samoumevno, da je kultura nekakšna ljubiteljska dejavnost, ponavadi v domeni volunterjev, ki se s kulturo ubadajo v lastno veselje in užitek in prav to veselje naj jim bo tudi edino plačilo. Tu seveda ni potrebna nikakršna profesionalnost, saj so "kulturniki" zgolj nekakšni lokalni "kibici" in posebneži, ki tako najraje preživljajo svoj prosti čas. [Novomeščanom je zato zelo težko iztrgati kakšnega tisočaka iz žepov in jih žrtvovati za obisk kakšne kulturne prireditve.](#) Kultura je vendar vedno bila zastonj! (Denar iz naših žepov seveda kar sam leti, ko gre za potešitev naših konzumtivnih potreb. Konec koncev moramo poskrbeti za preživetje in dobiček kar nekaj trgovskim gigantov v mestu). Govorim seveda stereotipno in karikiram navade ljudi in miselnost mestnih političnih elit, ki kulture nimajo za zelo potrebno, razen seveda če ne gre za splošne klišeje o kulturi kot nosilki narodne identitete in fundamentu nacije, ki pa je vedno zgolj v funkciji predvolilne retorike. Praksa je še vedno prepuščena stihiji in iznajdljivosti posameznih entuziastov. Kvalitetni [kulturni program](#) seveda ni poceni in v Novem mestu danes sam po sebi tudi ne more obstati, saj zaenkrat enostavno [ni kritične mase ljudi, ki bi tudi skromnejše projekte lahko prehranila.](#) Na kulturo zato žal še ne moremo gledati s tržnega zornega kota. [Publiko bo potrebno šele vzgojiti](#) in to prav gotovo ni kratkoročen proces, ki si ga politiki želijo, ker hitro prinese rezultate - edino te pa je moč uspešno politično tržiti.

Če realno in iskreno premostrimo kulturni program, ki se izvaja v Novem mestu danes (in je kolikor toliko relevanten in vsaj približno primerljiv z nekakšnimi evropskimi standardi urbane kulture), ugotovimo, da zaenkrat temelji na [entuziazmu študentov](#). To pa ne more večno trajati in tudi ni dovolj. Zato pravim, da [bo oživitev mestnega jedra vsaj v začetku veliko bolj obremenila mestni proračun, kultura bo morala vsaj v začetku postati bolj subvencionirana, pa tudi rezultatov ne kaže pričakovati čez noč](#). To so dolgotrajni procesi in zahtevajo sodelovanje mnogih resursov. Če pa se bo izkazalo, da sredstev za kulturne projekte, ki sodijo v mesto in njihovo institucionalizacijo ni, se tudi mestni milje in urbana kultura ne bosta razvila. Jedro bo še naprej umiralo, središče pa se bo, paradokсно, premaknilo na obrobje, na dvorišča trgovskih centrov, kjer bodo kraljevale atrakcije potrošništva in finančni dobički. To načelno naj ne bi bilo nič spornega, toda mestno jedro bo pač mrtvo.

Temeljno vprašanje v tem kontekstu je torej [vprašanje urbanosti Novega mesta](#). Gre za dilemo, ali si Novo mesto res zasluži oznako 'mesto' ali gre še vedno za trg, čigar identiteta temelji zgolj na mešetarjenju. To dilemo bi rad ponazoril s primerom na tistem segmentu mestne kulture, ki je po mojem mnenju najbolj inferiorno oziroma za katero je najslabše poskrbljeno. Gre za področje vizualnih umetnosti.

O smiselnosti [ustanovitve galerije s sodobnimi likovnimi vsebinami](#) v Novem mestu skorajda ne more biti dvoma, saj je Novo mesto verjetno edina mestna občina v Sloveniji, ki ne premore galerije s kontinuiranim programom te vrste. Skorajda ni urbanega središča, še posebno če je center regije, ki ne bi premoglo razstavnega prostora namenjenega prezentaciji žive likovne umetnosti nekomercialne narave s strokovnim vodstvom. Poučna je primerjava z Mariborom, Celjem, Koprom, Novo Gorico, Kranjem, Slovenj Gradcem, Škofjo Loko, da ne omenjamo Ljubljane in pa manjših krajev, ki tudi mnogi premorejo mestne galerije oziroma mestne likovne salone, ki delujejo kvalitetno, s strokovnim kustodiatom in ki pomenijo za svoja mesta žarišča vizualne kulture.

Kratka analiza obstoječih dejavnosti vizualnih praks na ožjem novomeškem področju pokaže, da [je likovna umetnost v Novem mestu v krizi](#). Novo mesto sicer ima bogato tradicijo pomembnih likovnih umetnikov in pomembnih umetnostnih razstav, ki pa na žalost v zadnjih letih zamira. Umetnikov mlajše generacije v Novem mestu in širšem zaledju je neverjetno malo v primerjavi z drugimi slovenskimi regijami in mesti. Tisti, ki uspejo, se ponavadi ne vračajo nazaj v rodno mesto. Če trenutno stanje postavimo v zgodovinski kontekst, opazimo nelogični kvalitativni preskok nazaj, ki našemu mestu prav gotovo ne laska. Pomislimo le na kapiteljskega Tintoretta ali pa na pokrajinsko likovno razstavo z začetka prejšnjega stoletja, ki je pomenila vznik novomeške pomladi in posledično vseh avantgardnih umetnostnih gibanj na Slovenskem. Tradicijo pomembnih razstav, ki presegajo lokalne okvire, je nadaljeval Bienale slovenske grafike. V zvezi z Bienalom že trčimo na [najbolj pereč problem likovne umetnosti v Novem mestu - problem razstavnih prostorov](#). Prav tu se skriva odgovor na vprašanje zakaj zadnja leta likovna umetnost v Novem mestu zamira.

[Galerija Dolenjskega muzeja, ki je edino pravo razstavišče, je preobremenjena s postavitvami iz celega niza dejavnosti, ki jih pokriva muzej in ki predstavljajo levji delež programa galerije. Za likovno umetnost je na voljo premalo terminov. Prevladujejo arheološke, etnološke in zgodovinske vsebine. Za takšno preobremenjenost galerije Dolenjskega muzeja je kriv tudi splet okoliščin, ki je pripeljal do tega, da je institucija v pristojnosti Ministrstva za kulturo Republike Slovenije, ki naj bi v naši regiji skrbela prav za vsebine o katerih govorim, torej za sočasno likovno umetnost, pristala v Kostanjevici, ki je od Novega mesta le preveč oddaljena, da bi jo kar tako lahko imeli za svojo, pa tudi sicer teritorialno sodi pod okrilje občine Krško. Na drugi strani je Bienale slovenske grafike Otočec - Novo mesto ob rojstvu začrtal zelo smeje načrte in priredil vrsto vrhunskih razstav \(tudi v svetovnem merilu\), a se ravno zaradi prostorske stiske, pa tudi finančnih in kadrovskih težav ter neuspele institucionalizacije upehal in skorajda popolnoma zamrl, kar je velika škoda, saj si je ravno uspel priboriti mesto med pomembnejšimi svetovnimi grafičnimi bienali. \[Vsa ostala razstavišča našega mesta in njihove dejavnosti niso javnega značaja, zato je njihova naravnost pretežno komercialna, priložnostna, brez koherentnega programa.\]\(#\)](#)

In spet smo pri paradoksu. Nestrategškemu načrtovanju novomeške kulturne politike. [Mesto, ki ima toliko primernih lokacij za galerijsko dejavnost tipa mestne galerije ali likovnega salona, ostaja brez nje!](#) Naj navedem le nekaj neizkoriščenih lokacij, ki bi lahko z v bistvu majhnim vložkom postala mestna razstavišča par excellence: [levo krilo](#)

Narodnega doma, Jakčev dom, stara porodnišnica, stara konjušnica na Vrhovčevi, neizrabljeni lokali na Glavnem trgu, ki so zaradi vitrin še posebej primerni za mestni likovni salon, saj bi skozi njih vizualni impulzi razstavljenih umetnin in tako vplivali tudi na naključne mimoidoče. S tem bi prispevali k slikoviti zunanji podobi mestnega jedra in notranji predstavi o njem s strani samih meščanov in drugih obiskovalcev oziroma turistov.

Programski koncept takšne galerije, bi moral težiti k temu, da razstavne prostore naseli s sodobnimi umetnostnimi vsebinami, kajti prav te so v Novem mestu najslabše zastopane. Sodobne likovne vsebine pomenijo pluralno zastopnost vseh raznolikih umetnostnih praks, stališč, nazorov, konceptov, smeri, če le premorejo dovolj kvalitetno izvedbo oziroma artikulacijo. Galerija bi morala poleg tradicionalnih likovnih zvrsti, kot so slikarstvo, kiparstvo, grafika in fotografija še posebno pozornost posvetiti za najbolj aktualne pristope v sodobni umetnosti. Polje sodobne likovne umetnosti je namreč postalo zelo heterogeno in vanj lahko uvrstimo še konceptualno umetnost, instalacije, site-specific, performans, body-art, video, spletno umetnost ... Celoten diapazon sočasne umetnosti se mora predstaviti tudi v Novem mestu, da bi si naše mesto res lahko zaslužilo naziv 'mesto'. Konec koncev likovna umetnost že dolgo nista več samo Božidar Jakac in Vladimir Lamut.

Kako povezovati raznorodne elemente in hkrati ohranjati vsebinsko prepoznavnost galerijskega programa? Potrebno je spodbujati mlade, neafirmirane umetnike, jim pomagati pri uveljavljanju, vzgajati nove generacije ljubiteljev vizualnih umetnosti vseh žanrov, hkrati pa razstavljeni tudi že uveljavljene umetnike srednje in starejše generacije. Izkazalo se je, da je s svežim pristopom mogoče tudi zahtevno umetnost približati širši publiki. Likovne umetnosti ne bi smela več obdajati avreola nedostopnosti, hermetičnosti in nekomunikativnosti. Spomnimo se nekaj odmevnejših razstav, ki jih je organizirala "parazitska" Galerija Simulaker. Prva je razstava slik Mihe Štruklja, s katerimi se je kasneje uvrstil v izbor stotih najizvirnejših evropskih sodobnih slikarjev in pristal v monografskem pregledu slikarstva s preloma tisočletja eminentne angleške založbe Phaidon. Po drugi strani je Galerija Simulaker pripravila pregledno razstavo Dolenjska podoba, ki je pomenila kvalitativni prerez slikarstva na Dolenjskem. Kljub nemogočim galerijskim infrastrukturnim pogojem je predvsem z zagnanim volonterskim delom nastala referenčna razstava s katalogom. Ti rezultati kažejo na veliko mero želje po delu in zagnanosti - predvsem zaradi umetnosti same. Obljubljajo pa še večje rezultate ob urejenjših razmerah za delo.

Program se seveda ne sme lokalno zamejiti, čeprav mora pokrivati in spremljati dejavnost domačih umetnikov. Galerija kot taka mora spremljati aktualno dogajanje in trende v slovenski umetnosti, prav tako v tujini, še posebno v sosednjih kulturnih območjih in z njimi stopati tudi v koprodukcijske projekte in izmenjave. Posebna pozornost bi morala biti namenjena tudi paralelnim, obgalerijskim dejavnostim, kot so likovni posegi izven samih prostorov galerije, s katerimi se preseže koncept galerije kot bele kocke; tu so še predavanja, simpoziji, kritiška refleksija, katalogi razstav, raznovrstnost pri populariziranju razstav in njihova promocija: vodeni ogledi, posebni pedagoški pristopi namenjeni srednješolski mladini, poseben program predstavljanja umetnosti najmlajši populaciji, likovne delavnice, likovni festivali...

Problem prostorov zavira razvoj likovne umetnosti v Novem mestu, hkrati pa otežuje afirmacijo domačih umetnikov doma in v tujini, saj so prikrajšani za logistično in strokovno pomoč galerijskega aparata. Potrebno bi bilo spodbujati tvorno, kreativno in na dialogu temelječo komunikacijo med umetniki, stroko, občinskimi strukturami in publiko. Takšna strategija razvoja na področju likovne umetnosti bi po mojem mnenju zagotovo popravila njeno, v tem trenutku precej klavrno podobo, s tem pa obogatila kulturno življenje Novega mesta nasploh in posledično prispevala tudi k oživitvi starega mestnega jedra.

Gazvoda Nejc

21. september 2003

Naj najprej začnem s spremembo naslova - **ne želim si starega mesta, ampak novo mesto. Mesto, ki se ne plazi v megli povprečnosti in ponuja prebivalcem in obiskovalcem nekaj več.** Staro mesto je mesto duhov in praznih obljub, brez srca in utripa, ki bi ga gnalo naprej. Staro mesto ni bilo tako, mogoče nekje v preteklosti, ko še nisem živel z mestom, utripal z njim. Sedaj je drugače in ideje se plazijo izza vogalov in skačejo okoli nas, vendar jih ponavadi raje poteptamo, saj jih je težko vzeti v naročje in narediti konkretne. Dolenjska metropola pa se, kot reka, ki gre skozi njo, leno plazi dalje. Postaviti jo je treba na noge.

Staro mestno jedro je izjemno lepo - vsi obiskovalci, s katerimi sem se kdaj sprehodil pod arkadami, so bili navdušeni. Občutek nekega srednjeveškega trga kar kliče po prireditvah na prostem, ki pa jih blokira ena sama stvar - promet. Mogoče je predlog radikalen, ampak **mestno jedro bi moralo biti samo za pešce.** Čeprav bi to na začetku povzročalo težave in pritožbe bi letele z vseh strani, bi zaprtje lahko šlo z roko v roki z javnim prometom - avtobusi bi vozili bolj redno in predvsem bolj točno kot sedaj iz oddaljenih koncev in ljudi odložili na začetku starega mosta. Mesto je majhno in celoten obhod je le manjši sprehod. **Tako bi lahko parkirne prostore izbrisali in vzklije bi kavarne na prostem, možna bi bila postavitve stalnega odra za poulično gledališče ali glasbenike, stojnice bi se lahko pojavile tudi pred Miklavžem in Božičkom. Mesto bi postalo izjemno sprehajališče, center družabnega dogajanja in srečevanja. Vse skupaj bi bilo veliko bolj umirjeno, kar bi bila prijetna osvežitev glede na današnje histerično stanje.**

Kaj nam poleg tega še preostane? **Muzejski vrtovi so izjemen prostor za vsakovrstne prireditve,** in čeprav se veliko stvari tam že odvija, bi lahko vse skupaj bolj izkoristili, mogoče s **postavitvijo stalnega odra,** hkrati pa bi se **v dvorani Doma kulture lahko odvijali sprejemi in spremljevalni program.** Je pa res, da bi bilo potrebno dvorano obnoviti. Tako sem sedaj prišel do točke, ki je največji problem Novega mesta - **prostora za vsakovrstne dejavnosti imamo ogromno, a so neizkoriščeni oziroma zastareli, nedodelani. Loka, KCJT, Dom kulture, Muzejski vrtovi, Stari trg, Novi trg, Breg, Dvorana Marof...** redka tako majhna mesta imajo tako bogastvo. Zato pa je treba zbrati ljudi s svežimi, drznimi idejami, jih financirati in jim omogočiti izvedbe projektov. **Moč je v novosti in svežini, ne pa opiranju na stari slavi in spanju na lovorikah.**

Novo mesto ima potencial - na nas in Vas pa je, da mu ga pomagamo izpolniti.

Škof Rudolf

PREDLOG ZA OŽIVITEV MESTNEGA JEDRA

22. september 2003

Kot meščan Novega mesta z zanimanjem spremljam aktivnosti v zvezi z revitalizacijo mestnega jedra in pozdravljam vsak predlog, ki pomeni kamenček v mozaik usklajenega vprašanja revitalizacije mestnega jedra, še posebej tako lepega trga, kot je novomeški Glavni trg. Mestni občini Novo mesto hvala za povabilo k sodelovanju.

Že preko KS Drska sem Mestno občino Novo mesto posredoval pobudo za konkretno [aktivnost na reki Krki v predelu mesta in sicer na relaciji Brod - Seidlov mlin \(plovba po reki Krki; op. T.L.\)](#). Prepričan sem, da bi realizacija predlaganega projekta imela svoj vpliv tudi na revitalizacijo mestnega jedra.

Moja današnja razmišljanja veljajo predvsem Glavnemu trgu in najpomembnejši stavbi na njem - Rotovžu.

[Rotovž sme in mora biti "svetišče" civilne oblasti Novega mesta](#), zato je prav, da se tja čimprej preseli župan s svojim upravnim aparatom. [Na Rotovžu in na Glavnem trgu naj se dogaja vse, kar je povezanega z občinsko upravo in je pomembno za občino.](#)

[Na Rotovž naj se vrne poročna dvorana in Glavni trg se bo ob poročnih dneh spremenil v kraj spontanih programov in dogajanj. Ob teh dneh bo opravičeno zaprt Glavni trg za normalni promet. Brez posebnega vločka kogarkoli se bo spontano odvijal program, vidna bo vsa folklor in domiselnost ljudi, živečih v dolini Krke. Dogajanje bo nedvomno zanimivo za domačine kot tudi za naše goste iz tujine. Naši mladi pari naj sklepajo zakonske zveze po svojih šegah in navadah v srcu dolenjske metropole. Sleherni mlado poročeni par naj ima pravico imeti na svoj praznični dan eno urico Glavni trg "v svoji lasti".](#)

[Ob poročnih dneh bodo imeli polne roke dela uglajeni gostinski lokali, foto ateljeji, spominkarji, galeristi in še kdo. Svoje usluge bodo lahko ponudili tudi zunaj svojih lokalov in s tem še povečali praznično dogajanje na Glavnem trgu.](#)

[Mestno hišo - Rotovž bi opremili z likovnimi deli dolenjskih ustvarjalcev](#), tako da bi postala poleg upravnega središča tudi kulturni hram. V okviru obnove Rotovža bi bilo dobro planirati poslikavo /freske/ najpomembnejših prostorov stavbe /županova pisarna, sejna dvorana, poročna dvorana/. Tudi tak poseg dolenjskih ustvarjalcev v mestno hišo bi pomenil dodatno kulturno in turistično ponudbo kraja kot tudi pečat časa generalne obnove hiše v letu 2003.

[Občinski praznik, ki datira v zgodnjo pomlad, je ravno pravi datum za pričetek aktivnosti na Glavnem trgu in uvod v Novomeško poletje. Prireditve, ki naj pokažejo gospodarsko, kulturno, folklorno in kulinarično značilnost občine, naj se dogajajo vsaj dva dni. Vsi županovi javni nastopi naj bodo z balkona Rotovža, saj so balkoni vseh Rotovžev namenjeni tudi temu poslanstvu.](#)

[Vsaka zapora Glavnega trga za javni promet bo pri meščanih sprejete z razumevanjem le, če se bo na njem dogajalo kaj splošno zanimivega in z možnostjo aktivnega ali pasivnega sodelovanja.](#)

Lepo pozdravljeni.

Čengija Peterlin Irena

MESTNO JEDRO JE SRCE MESTA

25. september 2003

V preteklosti je bilo Novo mesto znano po največjem trgu na slovenskem, na katerem so se vrstila praznovanja, potekala je trgovska dejavnost, tržnica oz. semenj, srečevali so se ljudje. **Trg je šel vedno v korak s potrebami, ki so jih imeli meščani.** Vsem nam, ki živimo v Novem mestu se toži po časih, ko smo se na Glavnem trgu srečevali. Vsi smo imeli veliko razlogov, da se odpravimo na Glavni trg in če se danes vprašam kakšni so bili ti razlogi, odgovor je vedno isti, nakupi v trgovini, plačilo položnic na banki, mogoče še kakšna kava. Kdor je želel hitro rešiti vse opravke je šel na Glavni trg.

Seveda razvoj prinaša tudi spremembe. **Marsikaj se je v Novem mestu spremenilo, trg je ostal isti. Še vedno je tam ena trgovina (spremenilo se je le ime), še vedno je ena banka (pravijo, da bo v kratkem še druga, morda poslovno središče kot tržna niša), kavarna je še vedno ista (z isto opremo iz ne vem katerega leta), »Ribja« še vedno sameva prazna, gostišče se bo v kratkem v celoti zaprlo, prenovljena je bila le redko katera hiša.**

Dostopnost avtomobilov ter večletna odsotnost mestnega potniškega prometa sta samo pripomogla k **selitvi mestnega vrveža iz Glavnega trga na obrobje.** Preselitev tržnice na današnjo lokacijo je botrovalo k skromnejši ponudba in posledično k nižji obiskanosti. Medtem, ko se je mestno jedro »izpraznilo«, pa **na obrobju rastejo trgovski centri, kjer se zbirajo meščani, saj jim le-ti ponujajo tisto česar središče nima oz. mu je bilo odvzeto: vsebine.**

Mestnemu jedru je **potrebno vrniti vsebine, v prvi meri trgovske in gostinske, vzporedno še kulturne in športne.** Pri izdelavi projekta oživitve mestnega jedra, moramo razmišljati kot ustvarjalci reklam - **kaj bo v mesto pritegnilo različne kategorije prebivalstva: otroke, mladostnike, starše, ljudi srednjih let, starejše, upokojence.** Seveda je pri izdelavi projekta potrebno načrtovati vzporedno oz. zajeti vse kategorije prebivalstva.

V mesto bo

- otoke in njihove starše privabilo **veliko in lepo urejeno otroško igrišče v središču mesta** (zelenica pred KC) ter **ustrezna kulturna ponudba (lutke ali igrice – 1x tedensko, delavnice, Dedek mraz, Miklavž...),**
- mladostnike bo privabil **letni kino, poligon za rolkarje, ustrezna gostinska ponudba (ureditev restavracije McDonald's (v zgornji etaži gostišča na trgu), koncerti na glavnem trgu, kvalitetna in raznolika trgovska ponudba,**
- starejši se po urejenem mestu radi **sprehodijo, obišejo tržnico, ki bi morala popestriti svojo ponudbo, se usedejo v kavarni in poklepetajo.**
- Za tuje mlade umetnike, ki sodelujejo pri projektih in natečajih ter za mlade popotnike, bi bilo potrebno **urediti mladinski hotel** (Youth hostel - možna lokacija je bivša »Ribja« restavracija). Meščanom pa ponuditi tudi galerijo.

Izvajanje vseh aktivnosti za pritegnitev meščanov v središče je tesno povezano tudi s prometnim režimom na Glavnem trgu. Vse omenjene aktivnosti se lahko izvajajo tako ob popolnoma zaprtem prometu kot tudi ob odprtem prometu. Pri tem je pomembno dodati, da je potrebno **meščane postopno navajati na zaprt režim prometa z različnimi prireditvami, praznovanji, športnimi dogodki (turnirji trojk) ipd.** S tem bi veliko pridobili pri morebitnem kasnejšem zaprtju mestnega središča, ko ne bi bilo potrebno ponovno navajati meščanov na drug režim prometa.

Ena bolj drastičnih oblik zaprtja prometa bi bila **preoblikovanje Glavnega trga v park, kjer bi odstranili celotno asfaltno podlago in jo nadomestili s travo in drevesi.** S tem bi se zgledovali po zahodnih metropolah, kjer so parki sredi mesta nekaj vsakdanjega. Po nekaterih podatkih je večina stanovanj na Glavnem trgu trenutno praznih, **saj nikomur ne odgovarja življenje v centru, kjer ni nikjer v bližini zelenice ali igral kjer se lahko otroci igrajo.** Z oblikovanjem parka bi se kot posledica povečal interes za poselitev Glavnega trga, to bi bil vsekakor eden od načinov za oživitev mestnega jedra.

Mnogo je bilo že narejenega za oživitev mestnega jedra. [Skozi celo leto se odvijajo dejavnosti, ki naj bi pritegnile meščane v mesto.](#) Odziv je različen, vendar pozitiven. Prepričana sem, da si vsi želimo mestnemu jedru vrniti nekdanji ponos.

29. september 2003

1

Neodložljivo delo na projektih mi je preprečilo, da bi ujel še »zadnji rok oddaje esejev«, prispevkov in predlogov za oživljanje starega mestnega jedra. Vaša ladja je odplula in ostal sem na pomolu, želeč vam edino lahko še dobro plovbo in mirno morje. Če še malo stopnujem ironično naravnost, ki jo v meni vzbuja nekoliko apodiktična drža, ki veje iz županovega zadnjega poziva, bi dodal še to, da me bo najbrž zagrnila megla pozabe, medtem pa se bo zgodilo nekaj usodnega in nepovratnega. Rok je potekel, zastavica je padla, ura obstala, duša okamnela! Seveda razumem, da se morajo razna povabila in natečaji (nota bene!) in začeta dela nekoč tudi končati, a vam kljub temu in prav zato najprej predlagam tisto, kar se mi zdi, da je *conditio sine qua non* dobre in ustvarjalne politike do vprašanj in odločitev, ki naj bi dolgoročno vplivale na funkcioniranje mesta in njegovega jedra. Celostna zasnova takšnega projekta, kot je oživitev mestnega jedra, je preveč zahtevna in kompleksna zadeva, da bi si mestne oblasti lahko privoščile voluntaristično ali kampanjsko držo ali pa zbiranje predlogov v smislu »zdaj ali nikoli«. Ni smiselno in produktivno omejevati živega duha, zapirati okna in vrata idejam in predlogom o prihodnosti mestnega jedra, ker se je iztekel nekakšen »rok oddaje esejev«. Menim, da mora biti pristop drugačen in veliko bolj gibek in s tem predlagam naslednji zaključek:

Projektni svet in drugi mehanizmi za oživljanje mestnega jedra naj bodo trajno odprta hiša, spletna stran ali poštni predal, kjer bo vsaka dobra ideja v nikoli zaprtem natečaju našla svoje mesto. Take vzvode poznajo vse zdrave in konkurenčne podjetnosti v svetu in doma. Občinski svetovalci in izvršni dejavniki, projektni sveti in županovi uradniki naj imajo vselej na široko odprtega duha in pamet, da zaznajo pravo stvar, hkrati pa naj seznanjajo strokovno in drugo javnost s svojimi potezami ter vzpodbujajo k stalni javni razpravi o predlogih in programih za prenovo in oživitev mesta in mestnega jedra.

2

Čeprav je vaše povabilo k sodelovanju v pripravah programa oživitve mestnega jedra hvalevredno, pa je v takšnem početju skrita tudi zoprna past. Mesto je kompliciran organizem in v našem primeru tudi hud bolnik in bosonogi zdravniki mu ne morejo vrniti zdravja. Populistični pozivi in demagoški prijemi mrtveca ne obudijo v življenje. Pokojni humoristični list Pavliha je imel rubriko »več glav več ve«, ampak tisto je bilo bolj za šalo, kot zares in tudi samemu časopisu ni rešilo glave. V vašem povabilu gre za resne zadeve, saj kot pravi župan, mestno središče umira. Moramo se tudi vprašati, ali ni takšno povabilo meščanom morda samo politična poteza, ki naj bi zdramila meščane, da bi sodelovali, ne toliko pri oživljanju umirajočega mestnega jedra, ampak, da bi delili krivdo za njegovo morebitno smrt? Poleg tega je seveda močno vprašljivo, ali ne bosta župan in njegov projektni svet, potem, ko bosta pridobila predloge in rešitve za oživljenje mrtvaka (ki bi potegnili za seboj tudi znatne finance) z naravno ali narejeno resigniranostjo zaključila v smislu znanega refrena: Hvala lepa, drage meščanke in dragi meščani, ampak za kaj takega na žalost ni denarja!

Takšen projekt, kot je oživitev mestnega jedra, zahteva dolgotrajno strokovno delo in prizadevanje dobrih strokovnjakov, finančnih, kulturnih in gospodarskih animatorjev in poštenih, predanih in nesebičnih ljudi. Zadeve z mestnim jedrom so posledica mnogih napak v preteklosti in *laissez faire* ekonomije in pretirane naravnosti zgolj v dobiček v premnogih vidikih sodobnega življenja. Če naj bi se radi resnično spopadli z nastalim patološkim stanjem, potem je najprej nujen veren posnetek stanja. Smiselno zdravljenje je mogoče ubrati samo s pravilno določitvijo bolezni. Ob že izraženi skepsi glede skupinskega reševanja problematike, lahko napravim še naslednji zaključek:

Edino trajno in disciplinirano, predano in odgovorno, večje in profesionalno interdisciplinarno delo in sodelovanje strokovnjakov in ustvarjalcev na področjih gospodarskih, političnih in duhovnih dejavnosti lahko mestu in njegovemu staremu jedru vdahnejo novo življenjsko moč in kakovost bivanja. Prav takšno mora biti tudi nadaljnje delovanje vseh tistih, ki so jih državljani izvolili ali pa jih je stroka izbrala, da odgovorno ravna v življenjsko pomembnih zadevah mesta in njegovih prebivalcev, sicer bo trnuljčica hitro spet zaspala in se bo grad obdal s trnjem. Podlaga vsemu temu pa bodi analiza stanja in natančna ugotovitev bolezni.

3

Gospodje, prepričan sem, da se zavedate, da mesto ni peskovnik, v katerem si malčki postavljajo in podirajo mostove, predore in gradove. Tudi nekakšen razumniški poligon za vaje z idejami in domisljicami ne bi smel biti, vsaj ne v smislu »pikl-pakl, prazen žak'l, kdor kaj ma, naj notr' da!«. Menim, da je v tem smislu vaše povabilo meščanom le na videz demokratična in dobronamerna akcija, s katero bo mogoče še dolgo mahati pred nosovi volivcev, saj ima vse atribute večje politične poteze. Dejansko pa je zaznati v povabilu dejanje politično pridobitniškega in tudi manipulativnega značaja, dejanje, ki je v izhodišču obsojeno le na delni uspeh ali celo na polomijo.

Županstvo in projektni svet očitno nista sprejela nobenega konkretnega in pravno-moralno zavezujočega akta, da bosta hitro, preudarno in učinkovito reševala vso nakopičeno problematiko in vprašanja vzpostavitve ustreznih mehanizmov za oživitvev in kakovostno življenje mestnega jedra in da bosta predloge in zamisli državljanov res tudi odgovorno in profesionalno obravnavala. Takšno podjetje ne more biti ljudska veselica s srečelovom in napaberkovanimi milodari. Nesprejemljivo je, da se županstvo in projektni svet na samem začetku novih in pomembnih dejanj zateketa v nekaj, kar je v bistvu ljubiteljski apel na državljansko zavest in meščansko pripadnost. Lahko sicer cenim ekonomijo miselnosti in političnih potez, ki se poskušata dokopati do brezplačnih predlogov in idej, ampak vrstni red v hierarhiji strokovnega in profesionalnega odločanja v zadevah mesta in njegovih življenjskih vsebin pa postavlja na prvo mesto inštitut javnega natečaja. Nikakor ne bi želel dragim meščankam in meščanom kratiti svobode in iniciative za oživljanje mestnega jedra, vendar pa mora svojo vlogo najprej in predvsem odigrati inštitut javnega razpisa z vsemi elementi, ki ga pravno, avtorsko in materialno opredeljujejo. S tem prihajam do svojega tretjega zaključka:

Potrebna je temeljita in vsestranska, interdisciplinarna projektna študija ali zbir elaboratov, ki bo najprej postavil dejansko diagnozo stanja in vzroke zanj, nato pa korenito zarezal nove brazde za ozdravljenje in rehabilitacijo ter končno nemara tudi za novo kakovost življenja mestnega organizma.

Za takšna kompleksna, zahtevna in mnogostranska dejanja, kot so postopki reanimacije in revitalizacije celovitega življenjskega organizma, ki ga predstavlja mesto in mestno jedro, je condition sine qua non javni natečaj. Javni natečaj je edini primeren instrument in obenem tisto demokratično dejanje, ki zagotavlja legalnost in legitimnost, racionalnost in odgovornost, odprtost in strokovnost na vseh ravneh conceptualizacije in realizacije vseh sprotih in konsekventnih dejanj. Javni natečaj se mora, kot je znano, zaključiti z izbiro najboljših projektov in odločitvijo o podelitvi nagrad.

Pri tem se je seveda treba zavedati, da mestno jedro ni nekaj samega zase, umetelnega in v mesto posajenega kot palček sredi vrta, ampak je organski del celote mesta in njegovega bližnjega ter oddaljenega okolja. Če ne bo celotno mestno okolje objekt in subjekt oživljanja, spreminjanja in nadgradnje, potem tudi ne moremo govoriti o oživljanju mestnega jedra. Vzvode spreminjanja in oživljanja, razvoja in kulturne rasti, je mogoče trajno vzpostaviti edino na ravni celotnega mesta in okolja, iz tega pa se bo potem napajalo tudi urbano civilizacijsko mikrookolje, ki mu rečemo mestno jedro.

4

Dovolite, da na koncu še enkrat povzamem bistveno: namesto občasnega in kampanjskega poziva meščanom uvesti trajno odprt in očiščen komunikacijski kanal za pretok idej, namesto projektnega sveta za enkratno operativno trajno delujoča skupnost za revitalizacijo mestnega jedra in namesto kampanjskega povabila k skupnemu reševanju problematike javno in z razpisom natančno opredeljeno zbiranja predlogov, projektov in rešitev.

Dokler se finančno opredeljen inštitut javnega natečaja ne vzpostavi, pa lahko nekatere manjše pereče probleme in težave mesto rešuje na način, ki ga dopuščajo in določajo obstoječi predpisi in zakoni in s sredstvi, ki jih ima mestna občina že sedaj na razpolago. Storitni je mogoče marsikaj, kar ne zahteva obsežnega natečajnega aparata in novih sredstev, pri čemer zadostuje dobra volja in pozorna civilizacijska zavest. Vsakdanja skrb in zdrava pamet, estetsko jasna predstva in pragmatičnost opravijo lahko marsikaj.

Razdrapane pločnike, odvečne in zvite prometne znake, razrite zelenice in druge parkovne površine, slaboumne panoje in bedne trgovinske izveske, štoraste klopi sredi mesta in prevelike avtobuse za mestni promet ter druge nefunkcionalne in nesmiselne pritikline in drobnarije je mogoče odpraviti, popraviti, vzdrževati, zamenjati, dopolniti, izboljšati. Pustoto mestnega jedra je mogoče napolniti z življenjem z razmeroma majhnimi sredstvi, a z zelo aktivno in prizadevno animacijsko kulturno skupino, podobno kot jo ima v lokalnem smislu delovanje LokalPatriota ali založbe Goga.

Večerni ali pozno popoldanski promenadni koncerti na trgu, špansko partije, nedeljski nastopi plesnih skupin, razne dejavnosti in igre šolske mladine in otrok, občasni sejmi in ponudba odprtega tipa raznih trgovcev in proizvajalcev, modne revije in zabavni spektakli, literarne soareje in nastopi vrhunskih glasbenih in plesnih skupin, slikarski in kiparski ex tempore in drugi dogodki lahko spremenijo puščo v cvetnik.

Predlagam županu in projektnemu svetu, naj obiščeta in si ogledata tudi nekatera druga slovenska mesta, ki so imela in imajo podobne probleme, a so jih uspešno odpravila ali jih odpravljajo. Slovenj Gradec, Slovenske Konjice, Ormož, Ptuj, Škofja Loka, Kamnik, na priliko...

A bodi dovolj, saj ne moremo kar tako, brez truda in sredstev, zlesti na drevo in izpuliti zlatega peresa ptice Zlatoper, kajne? Lahko smo plemeniti, lepi in pametni in si želimo plemenitih, lepih in pametnih stvari in govorimo vse to, vendar pa je naše delo zgolj leporečje in vroča sapa, če ne živimo in opravljamo svojega kreativnega poslanstva – kar županstvo vsekakor je – in merimo svoje dosežke in svoje poraze, svoje veselje in svojo bedo *hic et nunc*, v trivialnem vsakodnevnem spopadu z inercijo in samozadovoljstvom meščanov. Potreben bi bil naravnost kopernikanski obrat v miselnosti in delovanju, če nemara drži, »da moj župan živi u Lublan«, kot pravijo poulični popevkarji.

Vovk Staša

29. september 2003

Spoštovani, hvala za povabilo, da razmislim in napišem, kako si predstavljam srce našega mesta.

Ne bi hotela dolgoveziti, bom pa vseeno napisala nekaj tistega, kar me v našem mestu moti (ne samo v mestnem jedru ampak nasploh) predvsem zato, ker menim, da so to drobne reči, ki bi jih lahko uredili brez veliko denarja in posebnega truda:

[red in čistoča - vsakodnevno pometanje mestnih ulic, dovolj posod za smeti in odpadke](#) (morda veselo pobarvanih in s sliko bananinega olupka, ki se zahvaljuje, ker je pristal v košu?), [pokošene obrobe pločnikov in cest, majhnih zelenih otočkov, kjerkoli v mestu že so, sprotno popraviljanje malenkosti: cestnih robnikov, lukenj na pločnikih in posledic vandalizmov. Postaviti panoje ali nekaj, na kar bodo dostojno obešeni plakati povsod tam, kjer se zbirajo ali živijo ljudje](#) (nakupovalni centri, stanovanjske soseske). Je mogoče [vzpodbuditi ljudi, da bodo tudi sami skrbeli za lepšo okolico svojega bloka in naselja, svoje šole, svojega podjetja, obrtne delavnice, tovarne, trgovine itd?](#) Mogoče je. Morda bi: [mestni svet?](#), [župan?](#), [občinska uprava?](#) napisal vsem [vljudno pismo](#), morda bi [razpisali nagrado za najlepše urejeno okolico šole, stanovanjskega naselja, tovarne, podjetja?](#) Okolje se onesnažuje tudi drugače: s [preglasno glasbo lokalov](#), ki imajo poleti "mize zunaj", z [nemogočimi imeni lokalov](#), ki so napisani na grdih in za mestno jedro [neprimernih tablah in izveskih...](#) Morda bi tudi v Novem mestu imeli "čistilno akcijo", oziroma dve, po starem, tako kot nekdanje dobre gospodinje: [spomladansko in jesensko veliko čiščenje?](#)

Naj bo dovolj! Zdaj pa mestno jedro in Glavni trg:

Če sem prav razumela vaše pismo, naj bi napisali tisto, kar mislimo in se nam zdi dobro in prav. Za naše mesto, seveda.

- Kolikor se spominjam, smo o tem kako varovati, zaščititi in obnavljati mestno jedro, katere dejavnosti, trgovine, lokali itd. naj bodo v mestnem jedru in zakaj, že velikokrat v preteklih tridesetih letih razpravljali in tudi sklepali, zbirali predloge in pripravljali programe (strokovne in tudi druge). Zato [bi bilo dobro vse, kar je bilo že narejenega poiskati in pregledati](#). Morda je vmes tudi kaj uporabnega-dokumentacija ZVNKD in občine.
- [Mestno jedro in Glavni trg je nujno zaščititi in strogo varovati pred apetiti vseh in vsakogar, ki bi želeli hiše obnavljati "po svoje"](#). Seveda pa je [treba vsem, ki želijo in tudi morajo hiše obnavljati, pomagati. Strokovno \(z nasveti, načrti obnove, strpno in razumljivo\) in finančno](#). Morda bi mestna občina ustanovila [sklad za obnovo hiš v mestnem jedru](#) in z denarjem, zbranim v skladu, dajala ugodna posojila, kupovala hiše in urejala stanovanja in lokale, ki bi jih potem dajala v najem za razumne najemnine? Stare hiše na Glavnem trgu imajo poleg zanimive in vredne zunanje podobe tudi zelo zanimiva in uporabna notranja dvorišča, ki žal močno propadajo in so neuporabna.
- Končno moramo [vedeti, kaj naj v mestnem jedru in na Glavnem trgu bo in zakaj!](#) In ko se bomo o tem dogovorili, se moramo dogovora držati, pa naj bodo drugačne ponudne še tako (finančno) privlačne. [Stanovanja seveda morajo biti, saj brez ljudi tudi mesta ni. Trgovine tudi, vprašanje je le, kaj naj v njih prodajajo? Najbrž tisto, česar v nakupovalnih centrih ni ali ni najpomembnejše in tako, kot v nakupovalnih centrih ne počno](#). Bi pa morala biti [prodajalna kruha in pekovskega peciva](#), da bi zjutraj prijetno dišalo po kruhu in kavarna - [stara mestna kavarna](#), v kateri sedeš sam, bereš časopis, piješ kavo, čokolado ali čaj, ali z družbo, prijatelji, znanci, za kratek klepet in "obiranje". In iz katere bi prijetno dišalo po kavi. In [ne bi smelo biti prometa](#), da ne bi smrad po bencinskih hlapih in hrup mopodov in motorjev preglasil vse in vsakogar in ne preglasnih pločnikov, ki onemagočajo vsak pogovor. Morala bi biti [gostilna](#), da greš na kosilo ali večerjo ali prigrizek. Morala bi biti [slaščičarna](#). Morala bi biti [knjigarna](#), kjer si knjige ogledaš, jih nekaj izbereš in odneseš v kot, kjer te čaka udoben stol in mizica, da lahko knjige malce pogledaš in se odločiš kako in kaj. [Dom kulture na srečo že imamo, morda bi ga morali urediti v mestno gledališče](#) (za gledališke

in filmsko gledališke predstave)? [Narodni dom](#) tudi še stoji, ustanovo za obnovo imamo, samo pohiteti moramo in ga urediti v prostor za društveno kulturno ustvarjanje in poustvarjanje in družabno življenje občanov. Vseh starosti - od otrok do upokojencev. Na Glavnem trgu ali čisto blizu bi morali imeti še [mestno razstavno galerijo](#). Malo predniki malo pa smo tudi mi kar dobro zastavili mestno "ureditev". Lepo na kupu imamo dve cerkvi in vmes muzej in dom kulture ob strani pa še knjižnico. Na Glavnem trgu bomo spet imeli županstvo in nedaleč stran upravno enoto. Vse skupaj lahko obhodiš. Tisti, ki so iz mesta brez napora pridejo peš, tisti iz okolice pa pustijo avto v garažni hiši (tisti, ki je že in tistih, ki bodo še), ali se pripeljejo z mestnim avtobusom. Tisti, ki ne morejo hoditi, pa morajo imeti možnost, da se pripeljejo. In [vsi naj bi imeli priložnost, sprehoditi se ob Krki, po skromni, vendar prijetni sprehajalni poti in fotografirati ali naslikati mestni breg ali frančiškanski samostan](#).

Zdi se mi, da je dovolj in da bo vse skupaj za marsikoga podobno pravljici. Ker takšnih prijetnih oaz miru ni več. Mislim, da so še, če jih pa res ni, jih moramo narediti. Se da. Le zares hoteti je treba in zato delati. Saj se brez muje še čvelj ne obuje.

Hvala za zaupanje in povabilo in veliko sreče pri delu želim vsem, ki se boste dela lotili.

Lapajne Marijan

DRAGI MOJ ŽUPAN BOŠTJAN

30. september 2003

Pisanje esejev in dopisov odgovornim naslovom, sodelovanje v raznih odborih in podobno, mi je do zdaj prineslo samo neprijetne izkušnje in zamere, zato se nisem nameraval oglasiti, pa vseeno z zamudo in brez zamere, na kratko.

Kakor je videti v zadnjem času, je znalo Novo mesto izpeljati nekaj investicijskih podvigov, za kar ima mnogo organizacijskih potencialov, manj sreče pa ima pri iskanju tega, da bi to izrazilo v ustrezni obliki. Krivda za to je izključno tam, kjer se srečujejo strokovne in politične odločitve in to je občina. Kar kasneje skozi upravno enoto pripelje do konkretnih posledic.

[Odsotnost natečajnih rešitev in širših preveritev](#) je pripeljala do kar nekaj velikih primerov (negativno).

Portoval

Kar se tiče vsebinsko – [parkirne hiše, trgovske in poslovne vsebine s kinom tik ob cesti – v redu, saj je blizu središča mesta in tudi peš dostopno](#), kar se pa tiče kopališča, je pa zdaj dokončno nedvoumno razvidno, da je tam premalo prostora in da to dejavnost tudi zaradi tega poleg vseh negativnih vplivov ni mogoče umestiti (predstavniki občine še vedno izjavljajo, da kopališče tam bo). Vse ostalo je negativno: oblika, izbira materialov (plastic-fantastic), odsotnost možnosti pogledov na staro mestno jedro iz parterja ulice, za kar je bilo vloženo toliko truda pri natečajih za to območje. Dodatni nemir povzroča še nesrečna izbira oblike peš mosta – prava kakofonija trmostovja. Pa kako lahko bi samo kopirali Simičev most v ragov log in bi ostala Krka transparentna. Zdi se mi, kakor da se lepi železniški most sramuje, da je ostal v tej družbi.

Dogajanje ob Ragovski ulici in desnem bregu Krke od mosta proti Ragovem logu

Širše preveritve bi prinesle boljše možnosti za območje tiskarne, nekaj sumljivih nadomestnih gradenj onemogoča [večjo stanovanjsko gostoto](#), slaba povezanost Jakčeve ulice z bregom Krke in dogajanje na samem desnem bregu, protekcijska izdaja lokacije na Recljevem hribu itd. Poleg tega celotno območje pred nameravano stanovanjsko zgotovitvijo na območju tiskarne ni doživelo ustrezne prometne študije.

Bršljin

Rezultat odsotnosti širših preveritev je dokajšnja kaotičnost ter arhitekturna in urbanistična nedoslednost, posebej pa še odsotnost pogumnejših in dolgoročnejših promernih odločitev. Žalostno je, da rešitve niso spremljale tudi stanovanjske vsebine, kar bi izboljšalo celodnevno sliko dogajanja (zvečer in ponoči mrtvo mesto).

Kandija

Občina je naredila v Kandiji nezaslišano, neverjetno in nepopravljivo škodo ob asistenci službe spomeniškega varstva, kar pa krivde občine ne odvezuje, saj se je občina do spomeniškega varstva večkrat dvolično obnašala – kadar ji je odgovarjalo, je službo poslušala in obratno. Takemu stanju botruje pomanjkanje volje, znanja, zagnanosti in vizije na občini. Da je temu tako, sem dokončno spoznal na po mojem mnenju slabo pripravljeni okrogli mizi o prometu. Izgubljena priložnost – na eni strani »predavatelji«, na drugi redko občinstvo, namesto, da bi bila prava okrogla miza, kjer se srečujejo dejstva in kasneje iz tega potegnejo pravi zaključki. Na vprašanje, ki sem ga postavil predstavniku podjetja Acer, [ali je predvidena peš in kolesarska povezava v Kandiji ob vodotoku na relaciji Jakčeva ulica – Kandija – ob bolnici – pod mostovi – Portoval](#), je bil odgovor ne. Brez komentarja!?

[Za rešitev konkretnih problemov moraš imeti vizijo celote](#). Dolgo sem se ukvarjal s problematiko celotne Kandije – po obsegu od nove avtobusne postaje do starega križišča pri spomeniku v Žabji vasi, v enem primeru pa do sedanjega križišča. Svoja stališča in idejne študije sem javno prikazal leta 1996 v Novomeškem zborniku, na razstavi v Kulturnem centru Janeza Trdine pod naslovom Kandija – iz preteklosti v prihodnost. – vizije in realnost in v katalogu razstave – brošuri, ki jo je finančno podprl župan Franci

Koncilija (kar malo pravljíčno izzvenijo besede na koncu županovega posvetila na začetku brošure). Na podlagi izsledkov te študije sem lahko sodeloval pri rešitvah podjetja TPV. Kar malo žal mi je za podporo, bila je nepotrebna, nikoli v teh letih nihče na občini ni začutil potrebe, da bi sklical okroglo mizo ali kaj podobnega na to temo, verjetno ni nihče niti površno prebral vrste ugotovitev in se ali z njimi strinjal ali podal ugovor ali pa dal na tej podlagi drugačne predloge in rešitve, pač pa se je zvrstilo polno negativnih dogodkov ob Kandijski in Ragovski ulici, zato smatram, da je odgovornost občine zelo velika. Upam si trditi, da je tudi Zavod za spomeniško varstvo, kar se tiče arhitekture in urbanističnega dogajanja v Novem mestu v krizi (soglasja »vagon«, Muellerjeva blagovnica, zazidava na prostoru stare tiskarne...).

Prostor Kandije, starega mestnega jedra in prostor okoli Novega trga še vedno proučujem in intenzivno razmišljam o njem, zato bom vseeno, čeprav nisem nameraval, podal nekaj razmišljanj:

Potek prometa po Kandijski ulici in potek prometa v staro mestno jedro. V glavnih potezah [ostajam pri rešitvi kandijskega križišča tako, kot sem jo prikazal v katalogu razstave in zborniku leta 1996, s tem, da bi del kandijske ceste ob priključku na most ostal za enosmerni promet](#). S tem se odpirajo možnosti za izpeljavo peš in kolesarskega prometa, poleg tega bi bilo dovolj prostora ob eventualnih specializiranih trgovinah in drugih lokalov. [Promet preko kandijskega mosta \(v koliko mesto ne bo popolnoma zaprto\) naj bo enosmeren iz Kandije v mesto](#). S tem bi ostalo dovolj prostora za izpeljavo kolesarskega in peš prometa med jedrom in Kandijo, kar je danes katastrofalno.

V koliko bo lokacija centralne novomeške tržnice na Florijanovem trgu, se precej stvari dolgoročno spremeni na trasi Sokolske ulice. Opozarjam, da bo tržnica nase sprejela precej komunalnega in osebne avtomobilskega prometa (drugače sodobna tržnica ne more funkcionirati). Poleg tržnice je ob Sokolski ulici še Narodni dom, kar še oteži lociranje tržnice. V tej varianti vidim možnost, da enosmerni promet poteka skozi staro mestno jedro po Sokolski s podvozom med tržnico in Rozmanovo ulico in naprej po Rozmanovi proti Novemu trgu. V tem primeru se lahko izvede popolna zapora Glavnega trga, kapiteljsko območje in Glavni trg pa bi bila povezana neprometno preko Muzejske ulice in povezave Glavni trg – Florijanov trg – Prešernov trg – kapitelj. Na Kastelčevi ulici bi se izvedla prometna zanka, tako da bi mestni avtobus lahko pršel skoraj do Glavnega trga iz smeri Novi trg. Avtobusno postajališče bi se lociralo pri hiši št. 10 na Rozmanovi ulici.

V bistvu [smatram, da je na splošno v današnjem času lokacija centralne tržnice na Florijanovem trgu slaba](#), da je to bolj čustvena vez s starimi časi in da bi povzročila obilo težav pri drugih stvareh (stroški za Sokolsko ulico, uspešnost obnove Narodnega doma). [Predlagam lokacijo centralne tržnice v sklopu predlaganega Kandijskega križišča, kjer je možno prevrednotiti tudi kompleks objektov Windischer \(obstoječi objekti in zelenica ostanejo\)](#). Po moji grobi oceni je možno dobiti poleg poslovnih prostorov do 50 stanovanj in najmanj 150 parkirnih mest v podzemski garaži.

Za napredek starega mestnega jedra bi občina morala spodbujati razvoj raznih aktivnosti tudi konkretno – z [dajanjem subvencij in zlasti z oprostitvijo raznih davkov in DDV](#).

V katalogu razstave iz leta 1996 sem v poglavju Možnosti nove prometne politike, usmerjanje urbanega razvoja po trajnostnih načelih opozoril v točki 4 na naslednje: Prenova sedanjih mestnih površin ima prednost pred pozidavo novih območij. Ohraniti staro mestno jedro in kulturno dediščino ter prenavljati stanovanjske soseske, kjer je kakovost bivanja nizka. To konkretno pomeni, da je potrebno povečati število prebivalstva v starem mestnem jedru, za kar je prisotnih dovolj možnosti.

[Prevrednotiti je treba Jakčevo in Ragovsko ulico urbanistično, arhitektonsko in prometno, da bo privlačna za obstoječe in nove stanovalce, obenem pa povečati gostoto](#) (že izgubljene možnosti zaradi tako imenovanih nadomestnih gradenj na Ragovski).

Na okrogli mizi o prometu sem se zgrozil nad delom študije, ki predlaga umestitev podzemskih parkirnišč pod objektom stare bolnišnice v smeri proti Loki. Neresen in neodgovoren predlog. Razvoj srednjeveške preteklosti lahko pokažemo samo še na področju od Novega trga, Šanc in nepozidanega območja pod njimi in področju obrambnega stolpa in brega.

Dolgoročno zato predlagam:

- [porušitev stare bolnišnice,](#)
- [lociranje glavnega novomeškega parka pod Šancami,](#) ki bi obsegal vse prostor med Šmihelskim mostom, reko Krko, Šance in proštijijski vrt do stanovanjskega

objekta v Defranceschijevi ulici in do Novega trga. Športni park na loki bi bil sestavni del parka,

- tudi [parkirne prostore na južni strani Visoke šole je treba spremeniti v zelenico](#), saj ne morem razumeti, kako se je moglo locirati parkinge direktno pred predavalnicami (verjetno za profesorje?!),
- prostor med občino, Ljubljansko banko, Zavarovalnico Triglav (Novi trg) in med KC Janeza Trdine je treba prevrednotiti in intenzivirati. [Namesto obnovljenega objekta občine \(stari dom JLA\) predlagam vsaj trikratno povečavo tlorisa, v podzemskih etažah pa lahko dobimo vsaj še enkratno povečavo obstoječe parkirne hiše na Novem trgu. V novem objektu \(ali več objektov\) naj bi poleg drugih dobila prostore tudi upravna enota. Novi objekt bi tudi lahko pod ali nad zemljo povezali z objektom stare občine in bi bile vse upravne službe skupaj.](#)

Za podrobnejše obrazložitve sem vedno na voljo.